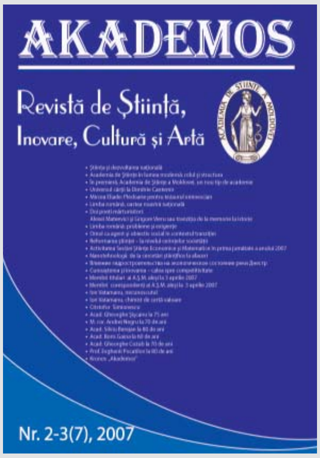
AKADEMOS

Revistă de Ştiinţă,
Inovare, Cultură şi Artă
Înregistrată la Ministerul Justiţiei la
25.05.2005, nr. 189.

Fondator:
Academia de Ştiinţe a Moldovei

Adresa Redacţiei:
MD 2001
Mun. Chişinău,
Bd. Ştefan cel Mare 1,
Et. 3, birou 320,
Tel.: (+373 22) 212381

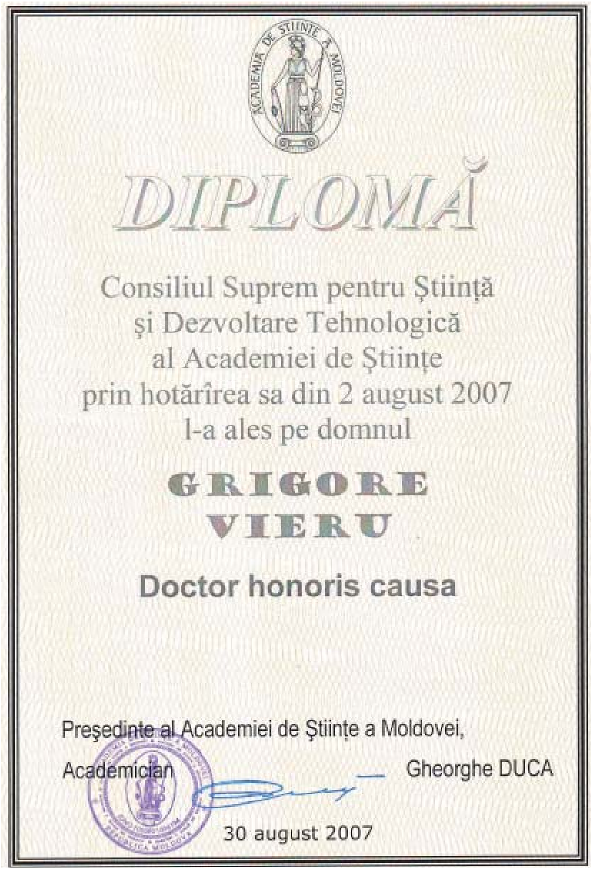
ISSN 1857-0461

Machetat şi editat la Tipografia A.Ş.M.

CUPRINS

Foto: Vladimir Colos

DIPLOMĂ

Consiliul Suprem pentru Știință
și Dezvoltare Tehnologică
al Academiei de Științe
prin hotărîrea sa din 2 august 2007
l-a ales pe domnul

GRIGORE
VIERU

Doctor honoris causa

Președinte al Academiei de Științe a Moldovei,
Academician Gheorghe DUCA

30 august 2007

CONSILIUL SUPREM PENTRU ŞTIINŢĂ ŞI DEZVOLTARE TEHNOLOGICĂ AL ACADEMIEI DE ŞTIINŢE A MOLDOVEI

SUPREME COUNCIL ON SCIENCE AND TECHNOLOGICAL DEVELOPMENT OF THE ACADEMY OF SCIENCES OF MOLDOVA

HOTĂRÎRE

“02” august 2007 Nr. 165

Cu privire la conferirea titlului onorific de Doctor Honoris Causa al Academiei de Ştiinţe a Moldovei domnului Grigore VIERU

Consiliul Suprem pentru Ştiinţă şi Dezvoltare Tehnologică al Academiei de Ştiinţe a Moldovei **HOTĂRĂŞTE:**

Se conferă titlul onorific de Doctor Honoris Causa al Academiei de Ştiinţe a Moldovei domnului Grigore VIERU, poet proeminent, membru corespondent al Academiei Române, scriitor al poporului din Republica Moldova, pentru contribuţie substanţială la dezvoltarea literaturii naţionale şi completarea tezaurului literar cu opere remarcabile.

Preşedinte al A.Ş.M.
academician **Gheorghe DUCA**

Secretar ştiinţific
general al A.Ş.M.
academician **Boris GAINA**

ŞTIINȚA ŞI DEZVOLTAREA NAȚIONALĂ

Acad. **Gheorghe DUCA**,
Preşedinte al A.Ş.M.

Stimată asistență!

Secolul XXI poate fi considerat, pe bună dreptate, secolul în care ştiința este prioritară, strategică şi determină dezvoltarea economică şi umană. Edificarea societăților gnoseologice, altfel spus, a societăților bazate pe cunoaştere, constituie o realitate a zilei de azi. Istoria civilizației umane ne demonstrează elocvent că rolul cercetărilor, precum şi al ştiinței în ansamblu, a crescut concomitent cu dezvoltarea civilizației umane şi a atins în prezent cota cea mai inaltă.

Totodată, vom specifica că cercetarea reprezintă un sistem de cunoştințe comune, şi, din punct de vedere al dezvoltării ştiinței, este absolut indiferent locul unde aceste cunoştințe au fost acumulate: în Europa, America sau în Asia. In acest context, cu mulți ani în urmă, A. P. Cehov a enunțat următorul gând: *"Ştiința nu poate avea naționalitate, precum n-are naționalitate nici tabla înmulțirii"*. Iată de ce savanții se întrunesc periodic în diferite țări, pe diferite continente pentru a discuta diverse probleme ale evoluției cercetării în contextul dezvoltării durabile a societății umane.

Însă dezvoltarea cercetării în lume decurge neomogen. Conform unor evaluări scientometrice, efectuate de către Science Citation Index (SCI), aproximativ 30 la sută din volumul total de contribuții la dezvoltarea ştiinței aparține cercetătorilor din SUA, lider în dezvoltarea domeniilor economice, militare şi informaționale, iar 90% din acest aport le revine doar la 20 de state ale lumii. Sub alt aspect, 70% din acest volum aparține statelor puternic industrializate G8. Această discrepanță dintre țările participante la dezvoltarea ştiinței globale şi cele care nu au posibilitatea de a se încadra în acest proces din diferite motive, inclusiv cel de ordin economic, creşte în permanență.

Situația creată denotă prezența unor contradicții profunde în procesul de dezvoltare a lumii contemporane *"... deoarece există circa 120 de țări în curs de dezvoltare, populația cărora constituie aproximativ 3/4 din numărul total al locuitorilor. Atâta timp cât aceste țări nu vor participa activ la dezvoltarea ştiinței, există temei ca să nu vorbim despre existența "ştiinței globale"*. (Declarația despre ştiință şi utilizarea cunoştințelor ştiințifice. Materialele Conferinței Mondiale *Ştiința pentru secolul XXI. Noi obligații*. Budapesta, 1999).

Etapa actuală de dezvoltare a civilizației umane poate fi caracterizată pornind de la trăsăturile ei specifice. Prima şi cea mai reprezentativă trăsătură o constituie globalizarea. Acest fenomen denotă edificarea unui spațiu financiar-informațional unic, bazat pe noile tehnologii, în special pe cele computerizate.

Procesul se dezvoltă pe spirală de la High-Tech la High-Hume. Drept consecință a acestui proces de creare a spațiului unic financiar-informațional este neomogenizarea accentuată în dezvoltarea socio-economică a diverselor state şi regiuni, proces ce conduce la apariția aşa-numitului "miliard de aur", pe de o parte, şi la o sărăcie zdrobitoare, pe de altă parte, diferențierea agravându-se în timp.

O latură specifică a globalizării reprezintă interacțiunea dintre dezvoltarea socio-economică şi cea ştiințifică a societății. Este evident că diferențierea dezvoltării socio-economice, care creşte în permanență, va contribui la degradarea, dispariția, în special, a ştiinței regionale şi naționale, îndeosebi în țările mici şi cu o economie slab dezvoltată. O consecință de o importanță majoră a acestui proces, care amplifică şi mai mult gradul de diferențiere, este "exodul de creiere", al cărui vector are direcția bine cunoscută de toți.

De menționat că globalizarea proceselor de dezvoltare a lumii, cu toate consecințele ei de diferențiere a nivelului de dezvoltare socio-economic şi ştiințific a țărilor şi regiunilor, are un

caracter absolut obiectiv. Este un proces firesc ce decurge în mod spontan şi care reprezintă, de fapt, o consecinţă a dezvoltării intensive.

Dar fluxurile intensive (financiare, materiale şi ale produselor industriale, migraţioniste etc.) întotdeauna generează gradiente, adică diferenţieri, care, la rândul lor, pot condiţiona "explozii" şi instabilitate. Procesele ce decurg în mod spontan duc la creşterea entropiei, de aceea trebuie de făcut tot posibilul pentru a evita riscurile şi dezechilibrul.

La Conferinţa ONU cu genericul "Mediul ambiant şi dezvoltarea" (Rio de Janeiro, 1992) au fost lansate ideile ce ţin de dezvoltarea stabilă şi care urmează a fi implementate în sistemul "dezvoltarea civilizaţiei globale", dat fiind faptul că persistă riscul de declanşare a stării de haos, explozii, război etc. In cadrul acestei manifestări s-au remarcat următoarele: *"... procesele de creştere economică, care condiţionează un nivel de bogăţie fără precedent la o minoritate, vor contribui concomitent la apariţia riscurilor şi dezechilibrului, care în egală măsură va afecta bogaţii şi săracii. Acest model de dezvoltare economică, cu propria caracteristică de producere-consum, nu este stabil nici pentru cei bogaţi, nici pentru cei săraci. Urmarea acestei căi poate duce omenirea la autodistrugere"*. Morris Strong (Canada).

În egală măsură, această situaţie este valabilă şi în cazul dezvoltării ştiinţei. "*Cea mai mare parte a "produselor" ştiinţei de care beneficiază lumea sunt răspândite neuniform şi generează o structură asimetrică între ţări, regiuni şi grupuri sociale... Cunoştinţele ştiinţifice s-au transformat într-un factor-cheie de producere a valorilor materiale, iar repartizarea acestora a devenit şi mai nedreaptă (non-echitabilă).*

Săracii (oameni sau ţări) se deosebesc de cei bogaţi nu doar prin faptul că au mai puţină avere, ci şi că sunt îndepărtaţi (respinşi) de la procesul de utilizare a rezultatelor ştiinţifice... " (Declaraţia despre ştiinţă şi utilizarea cunoştinţelor ştiinţifice. Materialele Conferinţei Mondiale *Ştiinţa pentru secolul XXI. Noi obligaţii*. Budapesta, 1999).

Există o serie de factori care au generat în prezent asimetria în dezvoltarea ştiinţei în diferite state şi regiuni ale lumii. Un prim factor, foarte important, poate fi considerat cel economic, adică finanţarea ştiinţei. Republica Moldova, de exemplu, conform rating-lui, se află pe locul 53, iar potrivit indexului de finanţare acesta este mai scăzut decât media ţărilor CSI din partea europeană.

Orice ştiinţă, fundamentală sau aplicată, îndeplineşte mai multe funcţii: socio-culturală, cognitivă (gnoseologică) şi de asigurare a unei dezvoltări economice a societăţii. Dacă pentru ştiinţă este alocat mai puţin de 0,4% din PIB, atunci ea poate îndeplini doar funcţia socioculturală. O reală influenţă asupra economiei este posibilă numai în cazul în care volumul finanţării constituie mai mult de 1% din PIB. Prin urmare, rezultatele activităţii ştiinţifice cantitativ

Ştiinţa globală şi politicile naţionale: rolul academiilor

În perioada 4-5 mai 2007, Academia de Ştiinţe a Moldovei a găzduit Conferinţa Academiilor de Ştiinţe din Europa de Est şi de Sud-Est cu genericul ***„Ştiinţa globală şi politicile naţionale: rolul academiilor".***

Manifestarea a fost organizată de UNESCO (Biroul Regional pentru Ştiinţă şi Cultură în Europa – BRESCE, Biroul UNESCO cu sediul la Moscova, Comisia Naţională a Republicii Moldova pentru UNESCO), ICSU (Consiliul Internaţional pentru Ştiinţă) şi Academia de Ştiinţe a Moldovei în colaborare cu MRDA (Asociaţia de Cercetare şi Dezvoltare din Republica Moldova).

La Conferinţă au luat parte savanţi din 23 de state: Republica Moldova, Ucraina, România, Republica Belarus, Federaţia Rusă, Turcia, Bulgaria, Serbia, Muntenegru, Macedonia, Bosnia şi Herţegovina, Albania, Croaţia, Armenia, Cehia, Georgia, Azerbaigean, precum şi reprezentanţi ai unor fundaţii, organizaţii, institute şi universităţi din Marea Britanie, Franţa, Elveţia, Italia, Suedia. Programul de lucru a inclus 6 sesiuni cu tema: ştiinţa şi dezvoltarea durabilă; eradicarea daunelor mediului provocat de factorul uman şi natural; femeia şi rolul ei în ştiinţă; cercetarea şi educaţia; ştiinţa şi dezvoltarea naţională; rolul academiilor în statele din Estul şi Sud-Estul Europei. Unul din subiectele incitante a vizat rolul şi structura academiilor în epoca modernă, precum şi tipurile de academii existente astăzi în lume.

În deschiderea Conferinţei Academiilor de Ştiinţe din Europa de Est şi de Sud-Est a rostit o alocuţiune Vladimir Voronin, Preşedintele Republicii Moldova.

şi calitativ sunt direct determinate de volumul mijloacelor alocate.

În cazul în care mijloacele financiare în societate sunt insuficiente pentru o dezvoltare durabilă a ştiinţei, care, la rândul ei, determină dezvoltarea economică a ţării, acesta nu-i un motiv pentru blocarea cercetărilor. Ştiinţa şi în această situaţie îşi va îndeplini funcţia socio-culturală şi cognitivă, va juca un rol foarte important în dezvoltarea regiunii, societăţii sau a statului în ansamblu.

După cum am menţionat, trăsătura specifică a dezvoltării contemporane o reprezintă globalizarea, care a pătruns intr-o măsură mai mare sau mai mică în toate sferele societăţii. În afară de consecinţele ce influenţează pozitiv societatea (mărirea vitezei de răspândire a informaţiei, lărgirea posibilităţilor comerciale, a comunicaţiilor dintre societate şi membrii ei, posibilităţi enorme de dezvoltare a ştiinţei etc.), sunt şi unele cu conţinut negativ, care au fost descrise mai sus. Unul dintre factorii negativi este pierderea identităţii (culturii, etniilor, statelor). "Râşniţa" globalizării striveşte, omogenizând culturile şi popoarele, nu din voia cuiva, dar prin însăşi esenţa sa, prin definiţie.

Impedimentul de bază din calea suprimării lumii "multicolore" trebuie să-l reprezinte ştiinţa şi cultura, mai bine zis, ştiinţa ca parte a culturii. În acest sens, ne referim, în special, la rolul ştiinţei regionale.

Nimeni niciodată nu va studia mai scrupulos istoria, flora, fauna şi solul plaiului natal decât cercetătorii care au crescut pe aceste meleaguri, pentru care aceste noţiuni, în afara obligaţiilor profesionale, constituie un element al propriei culturi. Chiar şi avansarea industrială prin prisma dezvoltării ştiinţei regionale capătă o altă nuanţă, atunci când e vorba de dezvoltarea economică a ţării natale.

Problemele regionale au ca priorităţi dezvoltarea atât a cercetărilor fundamentale, cât şi a celor aplicate, cum ar fi sursele energetice alternative, problemele supravieţuirii în condiţiile ecologice ale mediului ambiant al regiunii şi multe altele care sunt determinante în dezvoltarea stabilă a acestei regiuni sau societăţi.

"... Fiecare ţară trebuie să dezvolte cunoştinţele ştiinţifice în acele domenii care în mare măsură duc la soluţionarea problemelor prioritare". (Declaraţia despre ştiinţă şi utilizarea cunoştinţelor ştiinţifice. Materialele Conferinţei Mondiale *Ştiinţa pentru secolul XXI. Noi obligaţii.* Budapesta, 1999).

Este evident că "*conlucrarea întru crearea masei critice a cercetărilor naţionale în diferite domenii ştiinţifice cu ajutorul colaborării regionale şi internaţionale are o importanţă majoră mai ales în cazul statelor mici şi slab dezvoltate. De facto, din aceasta are de câştigat întreaga Lume*." (Declaraţia despre ştiinţă şi utilizarea cunoştinţelor ştiinţifice. Materialele Conferinţei Mondiale *Ştiinţa pentru secolul XXI. Noi obligaţii.* Budapesta, 1999)."

Conferinţa Academiilor din Europa de Est şi Sud-Est, Chişinău, 4 mai 2007

Alocarea mijloacelor în ştiinţa regională a ţărilor mici şi mijlocii, a regiunilor separate din unele state mari ş.a., conţine un grad înalt de risc, condiţionat de însăşi natura ştiinţei care este parte a sistemului comun de cunoştinţe. În acest context, nu este nimic mai important în dezvoltarea ştiinţei regionale şi naţionale decât siguranţa de a nu aluneca spre "provincialismul ştiinţific". Condiţiile financiare, sociale şi în special politice, constituie mediul în care poate înflori "provincialismul ştiinţific". Un exemplu concludent în acest sens îl oferă dezvoltarea ştiinţei biologice în ex-URSS după sesiunea din august 1948 a ВАСХНИЛ, în urma căreia s-au declanşţat represalii împotriva genetecii. Acest exemplu poate fi examinat ca fiind unul al ştiinţei regionale, din motiv că doar în această regiune (URSS) şi în această perioadă, în pofida datelor obţinute în ştiinţa biologică din întreaga lume, ştiinţa era dominată de dogmele determinate de directivele ideologice. Este un exemplu elocvent, dar departe de a fi singurul.

J. Ferro, academician francez, în legătură cu aceasta, a scris următoarele: *"Felul în care istoria este predată copiilor din diferite ţări ale lumii presupune că istoria regională nu este ştiinţă, ci doar "slujeşte" intereselor elitelor de la putere sau creează nişte mituri istorice care au scopuri benefice întru unificarea naţionalităţilor, ţărilor, dar de fapt având foarte puţin în comun cu istoria propriei ţări ca ştiinţă."*

În "ştiinţa globală", care este parte a sistemului comun de cunoştinţe, există multe bariere în calea acestor tipuri de activităţi anti- şi pseudoştiintifice. Ştiinţa regională este neputincioasă în faţa unor astfel de "coroziuni ale propriului fundament". Se pare că singura soluţie pentru problema respectivă ar fi lichidarea "pietrelor subacvatice" ale ştiinţei regionale, adică crearea situaţiei în care ştiinţa regională devine parte componentă a celei globale, a sistemului general de cunoştinţe.

Formele organizaţionale de includere a ştiinţei ţărilor mici şi mijlocii în ştiinţa globală sunt variate. De exemplu, A.Ş.M. are acorduri de colaborare bilaterală cu alte academii, cu diferite fonduri de susţinere a ştiinţei în diverse state şi programe, cum ar fi PC7 etc. Astfel de activităţi trebuie să se extindă, deoarece, pe de o parte, este vorba de o divizare reală a muncii în cadrul ştiinţei, iar pe de alta – de posibilitatea unei dezvoltări a ştiinţei în ţările mici şi mijlocii.

Un alt aspect al problemei ţine de descreşterea intensităţii fenomenului "exod de creiere". Este binevenită implicarea UNESCO în găsirea soluţiilor acestui fenomen. Forma dată de dezvoltare a ştiinţei rămâne a fi una importantă, dar cu consecinţe nefaste.

Şi totuşi, susţinerea din partea statului este una de bază. Asistenţa acordată de stat se poate realiza sub diferite forme: prin ministere, departamente, diverse fonduri de susţinere a ştiinţei, precum şi prin Academiile de Ştiinţe, care sunt specifice îndeosebi statelor din Europa de Est şi Sud-Est. Desigur, sunt posibile şi forme mixte. Bunăoară, pentru A.Ş.M. finanţarea de la buget este efectuată prin diferite programe de granturi şi din proiecte internaţionale, de transfer tehnologic şi acorduri economice.

Conform opiniei prof. Albert Koers, academiile pot fi clasate în trei tipuri:

1. Societate ştiinţifică (The Learned Association)
2. Consultant al societăţii (The Adviser of Society)
3. Manager al ştiinţei (The manager of Science)

Noi considerăm că poate fi şi al patrulea tip - ***Partener strategic al guvernului***, care permite academiilor să participe mai activ la dezvoltarea societăţii.

Pare a fi evident că în condiţiile actuale orice stat, inclusiv din Europa de Est şi de Sud-Est, este extrem de interesat în dezvoltarea ştiinţei şi inovării propriei economii, iar pentru aceasta trebuie să găsească forme optime pentru susţinerea ştiinţei, care reprezintă şi obiectul discuţiei noastre la Conferinţă.

În acest context, apar un şir de probleme care pot servi drept subiecte de discuţie la conferinţa noastră:

• Academiile Naţionale, care există deja în ţările noastre sub diferite forme, trebuie să se transforme în "cluburi ale savanţilor", sau să rămână organizaţii de stat?

• Cum urmează să se realizeze finanţarea de stat a ştiinţei?

De exemplu, în 2020 China va finanţa ştiinţa cu 11 mlrd dolari SUA, ceea ce va constitui 2,5% din PIB – record pentru ţările în curs de dezvoltare.

• Cum să se menţină un echilibru raţional între ştiinţă ca un sistem comun de cunoştinţe globale, cercetătorul chemat să soluţioneze problemele de ordin ştiinţific în limitele divizării muncii pe plan global şi faptul că trebuie soluţionate problemele economiei naţionale?

• Cum să se realizeze interconexiunea dintre știință și industrie, știință și sectorul agrar, știință și afaceri? Cum să facem știința mai atractivă pentru business, ca ulterior să fie finanțată; cum să atenționăm cercetătorii asupra soluționării problemelor dezvoltării economiei?

Acestea nu sunt unicele probleme în domeniul respectiv. Se crede că, acolo unde Academiile de Științe deja s-au afirmat prin activitatea sa, este alogic de a nu le permite participarea activă în organizarea științei și a procesului inovațional în țări concrete.

Drept exemplu de soluționare a acestei probleme poate servi cazul Republicii Moldova. In condițiile economiei de piață, care este bazată pe societatea civilă, problema prioritară este modalitatea de a combina elementele de autoorganizare și gestionare de către stat a sistemului de organizare a cercetărilor și elaborărilor. După destrămarea Uniunii Sovietice, știința moldovenească a suferit multe consecințe negative. In anul 2001, finanțarea științei a scăzut până la un nivel de 0,18% din PIB. Existența ei de mai departe era în pericol. In colaborare cu conducerea Republicii Moldova, cu Parlamentul s-a realizat reforma științei.

In conformitate cu Codul Științei și Inovării, adoptat în 2004, organ suprem al A.Ș.M., care include toate structurile (departamentele) științifice și științifico-producătoare din Republica Moldova, este Adunarea Generală a Academiei de Științe, în componența căreia intră nu doar academicieni și membri corespondenți, dar și reprezentanți ai societății științifice. Important e să menționăm caracterul independent al acestui organ, deoarece A.Ș.M. nu se subordonează vreunui organ al puterii legislative sau executive.

Astfel, acest sistem este de tip deschis, deoarece, conform regulamentelor noi adoptate privind acreditarea organizațiilor științifice, structurile respective (științifice și științifico-producătoare) pot atât să obțină statutul academic (instituționale și afiliate) pentru o perioadă anume, precum și să-l piardă. Caracterul acesta al sistemului este o condiție pentru autoorganizarea sistemului în genere.

În afară de aceasta, trebuia soluționată contradicția principială din A.Ș.M., în a cărei componență intră toate structurile științifice și științifico-producătoare din Republica Moldova, care au trecut acreditarea în calitate de element al societății civile, gestionate prin reprezentanții societății științifice, pe de o parte, și în calitate de organizații de stat, finanțate de la buget, pe de alta.

Soluționarea acestei contradicții a fost posibilă în urma semnării unui Act juridic numit *Acordul de Parteneriat între Guvernul Republicii Moldova și A.Ș.M.* pentru o perioadă de 4 ani.

La baza acestui acord stau următoarele condiții:

♦ Recunoașterea științei în calitate de strategie națională prioritară.

♦ Considerarea științei drept forță motrice a dezvoltării durabile a țării.

♦ Acordarea asistenței financiare sferelor cercetărilor științifice, stimularea procesului inovațional și de transfer tehnologic ca fiind fundamentale în soluționarea problemelor țării.

Acordul prevede drepturile și obligațiile părților în susținerea și realizarea politicii de stat în domeniul științei și inovării, precum și obligațiile părților și condițiile de finanțare a sferei științifice și inovaționale.

Exemplul Republicii Moldova este unul concret și de o țară mică, dar în alte țări pot și trebuie să existe propriile forme și metode de soluționare în domeniul organizării și finanțării științei și a procesului inovațional.

Astfel, formele de organizare a cercetărilor și a elaborărilor în țările noastre și, respectiv, în politica științifică națională, trebuie să se bazeze pe următoarele principii:

• perfecționarea permanentă a rolului Academiei de Științe atât în gestionarea politicii științifice de stat, cât și în cercetările și elaborările științifice concrete;

• utilizarea optimă a diverselor forme de divizare a muncii, inclusiv în cercetările proprii și expertiza acestora, precum și în transferul tehnologic și procesele inovaționale;

• maximizarea atragerii reprezentanților mediului de afaceri, ai organizațiilor industriale și ai firmelor în procesul inovațional;

• elaborarea formelor optime de conlucrare în interiorul sistemului stat-știință-producere.

Doamnelor și Domnilor! Subiectele discutate sunt extrem de importante nu doar pentru țările noastre, dar și la nivel global. De aceea, sper că discutarea acestora în cadrul Conferinței noastre va contribui la soluționarea lor.

Vă mulțumesc pentru atenție!

Alocuțiune rostită în deschiderea Conferinței Academiilor din Europa de Est și Sud-Est cu genericul „Știința globală și politicile naționale: rolul academiilor", 4 mai 2007

ACADEMIA DE ŞTIINŢE ÎN LUMEA MODERNĂ: ROLUL ŞI STRUCTURA

NOILE PROVOCĂRI

Rolul ştiinţei

Ţările industrial dezvoltate îşi datorează în mare măsură prosperitatea realizărilor ştiinţifice ale sec. XX în domeniul sănătăţii, agriculturii, tehnicii etc. Populaţia Pământului, în special a ţărilor în curs de dezvoltare, se află în aşteptarea unor realizări pe potrivă şi în secolul XXI. Dar secolul actual, spre deosebire de cel precedent, a adus provocări noi ştiinţei, cercetătorilor şi organizaţiilor ştiinţifice. Academiile de Ştiinţe din întreaga lume, în dorinţa de a rămâne eficiente, trebuie să se adapteze la noile provocări.

Aceasta se referă în special la Academiile de Ştiinţe din ţările Europei de Est şi Sud-Est. Pe lângă tendinţele mondiale ale dezvoltării, ele se confruntă, fiecare în felul său, cu schimbări esenţiale în societăţile în care activează. Schimbările includ trecerea la structuri şi proceduri guvernamentale noi şi la realităţi economice principial diferite, precum şi aşteptări exagerate din partea societăţii. Acest articol nu-şi propune să concretizeze schimbările cu bătaie lungă de ordin politic, juridic, economic şi social în ţările Europei de Est şi Sud-Est. Articolul conţine doar realizarea clară a faptului că schimbările nominalizate influenţează esenţial academiile.

Dar, oricât de mare ar fi impactul noilor realităţi, în orice discuţie despre rolul academiilor în ţările Europei de Est şi Sud-Est trebuie să se ia în consideraţie chestiuni de dezvoltare şi tendinţe globale, în special la o conferinţă menită să contribuie la stabilirea legăturilor între ştiinţa mondială şi politica naţională.

Cinci schimbări de bază

Raportul recent al Consiliului Internaţional pentru Ştiinţă a identificat 5 grupuri de schimbări, care s-au produs în domeniul ştiinţei şi în cel al cooperării ştiinţifice internaţionale.

– Schimbări privind mobilitatea şi fluxurile globale ale ştiinţei şi ale cercetătorilor cauzate de procesele de globalizare şi utilizare a noilor tehnologii informaţionale şi de comunicaţii, precum şi de frica în faţa terorismului.

– Schimbări în producerea cunoştinţelor ştiinţifice, cu preponderenţă în urma implicării sporite a sectorului corporativ şi a unor legături mai strânse între ştiinţă şi priorităţile politice,

Foto: Vladimir Colos

Conferinţa Academiilor din Europa de Est şi Sud-Est, Chişinău, 4-5 mai 2007

determinate de guverne sau organizațiile finanțatoare.

– Schimbări în viteza și-n proporțiile inovațiilor, care conduc la noi riscuri și incertitudini cu posibile consecințe fizice, sociale și etice ireversibile. Înțelegerea și dirijarea judicioasă a riscurilor și incertitudinilor cer noi abordări.

– Schimbări în dirijarea științei și tehnicii ca rezultat al extinderii acestora, apariția noilor cerințe față de evidența contabilă și comportamentul etic.

– Schimbări în substanța relațiilor dintre știință și societate, între organizațiile nonguvernamentale și cele academice. Această experiență nouă, deseori nesolicitată, oferă noi posibilități pentru dialogul între știință și societate.

Mai sunt și alte schimbări. De exemplu, necesitatea sporită de a rezolva mai rapid problemele științifice urgente. Nu trebuie să neglijăm faptul că pentru prima oară au apărut țări în curs de dezvoltare cu posibilități reale în știință. Cele spuse mai sus sunt suficiente ca să conchidem că lumea științei și a cooperării științifice internaționale a suferit schimbări decisive în ultimul timp.

Cinci provocări principale

Pornind de la schimbările enumerate, vom nominaliza cinci provocări principale care stau în fața academiilor în anii apropiați.

1. <u>Așteptări sporite</u>

Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului (ODM), formulate de ONU, continuă să fie forța motrice în crearea unui parteneriat global pentru depășirea sărăciei și foametei. Ele, de asemenea, reflectă așteptările sporite față de știință în sec. XXI. ODM indică clar, că în obținerea acestor obiective știința este chemată să joace un rol primordial. Din opt Obiective ale Mileniului, cel puțin cinci pot fi atinse prin aplicarea cunoștințelor științifice: (a) depășirea sărăciei și foametei; (b) reducerea mortalității copiilor; (c) îmbunătățirea sănătății mamelor; (d) lupta cu SIDA, malaria și alte maladii; (e) asigurarea stabilității ecologice. Altfel spus, dezvoltarea economică și socială în baza științei este tratată ca oportunitatea unui progres mai rapid pentru țările în curs de dezvoltare, în timp ce țările dezvoltate speră ca știința să rezolve probleme precum schimbarea climei și aprovizionarea durabilă cu energie.

2. <u>Perceperea publică</u>

Recunoașterea faptului că știința este chemată să rezolve probleme globale, după cum se arată în ODM, nu exclude că, totodată, în multe țări segmente mari ale populației sunt foarte dependente de influența (și aplicarea) științei și a tehnologiilor asupra societății și mediului ambiant. Prin aceasta se explică și faptul că într-un șir de țări știința nu-i capabilă să atragă generația tânără, cum era în trecut. Academiile de Științe pot face multe pentru a preveni percepția negativă a științei și carierei științifice prin explicarea faptului că știința este importantă în soluționarea problemelor cruciale cu care se confruntă omenirea astăzi, inclusiv: aprovizionarea durabilă cu energie, cu apă potabilă curată, reducerea mortalității infantile, tratarea bolilor transmisibile și, în linii generale, lichidarea sărăciei. Pentru a lucra eficient, academiile trebuie să fie o călăuză nu doar în cuvinte, ci în fapte. Dacă, bunăoară, Academiile doresc să influențeze mai mult tânăra generație, ele pot începe cu atragerea în rândurile lor a tinerilor savanți. Dar dacă se dorește ca mai multe femei să se ocupe de știință, academiile trebuie să atragă în rândurile lor un număr mai mare de femei.

3. <u>Caracterul inter- și multidisciplinar</u>

Consultarea societății și a responsabililor pentru luarea deciziilor într-o serie de probleme globale impune combinarea diferitor domenii ale științei. Dar realitatea dovedește că, deseori, o asemenea colaborare nu apare "de jos", în special în cazul științelor naturii și ale celor sociale. Deși unele Academii de Științe includ studierea științelor sociale, în multe academii din lume prevalează științele naturii. Corespunzător, un număr destul de mic de academii dispun de un spectru larg de discipline, bazate pe studierea multilaterală a obiectului, care cu adevărat răspund necesităților factorilor de decizie de diferite niveluri. De aceea, academiile trebuie să elaboreze mecanisme noi pentru a lărgi spectrul disciplinelor și experienței de care dispun. O asemenea experiență poate include antrenarea unor noi membri, care ar reprezenta discipline anterior neglijate, sau elaborarea formelor noi de colaborare cu alte Academii.

4. <u>Glas unic</u>

Cert e că fiecare organizație științifică – națională sau internațională – s-a creat cu cele mai bune intenții. Dar, în special la nivel internațional sau regional, se atestă creșterea numărului de organizații științifice, astfel că poate să apară un număr mare de organizații fragmentate, divizate pe părți ca și însăși știința. Se observă multe coincidențe de ambiții și mandate și nu întotdeauna devine posibilă coordonarea și colaborarea. Această situație poate influența negativ dorința factorilor de decizie de a solicita consultări în chestiuni legate de știință: pe lângă dificultatea de a determina cea mai potrivită

organizaţie în acest scop, apar probleme privind obiectivitatea şi calitatea. De aceea, influenţa ştiinţei şi oamenilor de ştiinţă pe arena politică poate fi sporită esenţial în cazul în care se va acţiona în comun. La nivel naţional, academiile trebuie să joace un rol primordial în această privinţă.

5. Rolul în societate

În principiu, Academiile de Ştiinţe dispun de un potenţial enorm în ceea ce priveşte influenţa asupra unor decizii fundamentate ştiinţific ale guvernelor sau societăţilor. Academiile au un avantaj – ele sunt organizaţii relativ stabile cu o perspectivă de lungă durată; în principiu ele sunt independente şi nepărtinitoare. În realitate, însă, multe Academii de Ştiinţe sunt destul de slabe ca influenţă asupra factorilor discreţionari în ce priveşte susţinerea ştiinţei şi savanţilor, precum şi pe planul activităţii şi structurii organizatorice. În unele cazuri, conducerea politică a ţării poate nici să nu ştie despre existenţa academiei. O asemenea situaţie nu se poate îmbunătăţi de la sine – dimpotrivă, în unele ţări ea se poate înrăutăţi. Aceasta înseamnă, că multe academii se confruntă cu o mare problemă în cazul în care doresc să joace rolul de consultant pentru guvern şi societate. O problemă serioasă este cea a eticii în ştiinţă, nu doar în privinţa factorilor de decizie, ci şi a relaţiilor între savanţi. Academiile, incontestabil, trebuie să asigure conducerea etică.

TIPOLOGIA ACADEMIILOR

Trei tipuri

Evident, fiecare academie este unică sub aspectul istoriei sale, a tradiţiilor, misiunii, activităţii, structurii organizatorice etc. Cu toate acestea, analiza a mai mult de 90 de academii existente în lume arată că ele au multe în comun, în special în ceea ce priveşte atitudinea faţă de rolul său în ştiinţă şi societate şi faţă de organizaţiile lor interne. Se presupune că sunt trei tipuri ce reies din rolul şi structura organizatorică, adică trei modele generale, care descriu la modul general rolul şi structurile tuturor academiilor lumii. În realitate, majoritatea academiilor nu subscriu la unul din tipuri, deoarece dispun de un şir de caracteristici. Mai mult decât atât, după felul cum trei tipuri examinează rolul academiilor în ştiinţă şi societate, ele pot fi considerate drept modele principale. Aceste tipuri sunt prezentate aici, pentru a da prilej de meditaţii asupra experienţei trecute, viitoarele sarcini şi structura unei academii aparte sau grupuri de academii – precum Academiile ţărilor Europei de Est şi Sud-Est. Corespunzător, trei tipuri nu pot fi considerate modele pentru atingerea idealului: ceea ce este ideal pentru o academie, poate fi departe de ideal pentru alta şi niciun model nu-i în stare să prevadă unicitatea fiecărei organizaţii.

Tipul 1: Societate Ştiinţifică

În 1603 italianul Federico Cesi, împreună cu trei prieteni au fondat "Accademia dei Lincei", în traducere mot-a-mot „Academia linxului", acest animal, linxul, simbolizând valoarea observaţiilor în ştiinţă. Cesi şi colegii lui au creat Academia ca un loc unde savanţii s-ar putea întâlni şi face un schimb amical de idei şi experienţă. În 1611 membru al Academiei a devenit Galilei şi cu venirea sa ea şi-a asumat un rol nou: de a-i apăra pe savanţi de clevetitori, în cazul dat de biserica romano-catolică, care se opunea concepţiilor heliocentrice ale lui Galilei asupra sistemului planetar. Academia Linxului a fost închisă în 1630, când fondatorul ei Federico Cesi a murit la vârsta de 45 de ani.

Scurtul excurs istoric este interesant nu doar pentru faptul că Academia Linxului se constituise într-o primă Academie de Ştiinţe contemporană, ci că a devenit premărgătorul primului tip, discutat aici: *Societate Ştiinţifică*.

Societatea Ştiinţifică este cu precădere o asociaţie a savanţilor pentru ştiinţă. Ca şi Academia Linxului, Societatea Ştiinţifică propune o platformă, pe care savanţii se pot întâlni pentru a face un schimb de experienţă şi de păreri asupra ştiinţei şi cercetărilor. Ca un asemenea schimb să fie productiv, Societatea Ştiinţifică deseori se limitează la un set specific de discipline, cu precădere din domeniul ştiinţelor naturii. Dacă ea cuprinde un domeniu mare al ştiinţelor, Societatea Ştiinţifică, de regulă, se împarte în secţii sau compartimente, în aşa fel încât în interiorul acestora să fie o bază generală suficientă pentru discuţii productive.

Astfel, Societatea Ştiinţifică iniţial era destinată pentru a servi ştiinţa, savanţii şi comunitatea ştiinţifică, în special într-o ţară aparte, dar, posibil, la nivel de regiune şi chiar de continent. Posibil că funcţia ei principală era să activeze ca o societate onorifică, menită să demonstreze meritele savantului prin includerea lui în rândurile sale. Într-adevăr, selectarea şi alegerea noilor membri este o procedură administrativă dintre cele mai importante ale Societăţii Ştiinţifice. O altă funcţie a academiilor de acest tip este să apere ştiinţa şi savanţii de atacuri ilegale, deşi Societatea Ştiinţifică realizează acest fapt într-un mod îndeosebi re-activ şi nu pro-activ. Şi, în sfârşit, majoritatea Societăţilor Ştiinţifice se ocupă de editarea şi difuzarea publicaţiilor ştiinţifice, deseori în formă de Lucrări ale Academiei.

Faptul că Societatea Ştiinţifică se concentrează la ştiinţă şi savanţi se reflectă, de asemenea, în relaţiile internaţionale. Deseori aceste relaţii sunt minime, dovedind astfel nu doar existenţa unor alte canale de comunicare pe teme ştiinţifice între savanţi, ci şi resursele financiare limitate de care dispun majoritatea Societăţilor Ştiinţifice. Şi dacă Societatea ştiinţifică este atrasă într-un dialog internaţional, acesta este consacrat, de regulă, problemelor de ştiinţă, şi nu de politică.

Conducerea Societăţii Ştiinţifice se află în exclusivitate în mâinile savantului ales graţie reputaţiei şi prestigiului său ştiinţific. Aceasta este deosebit de justificat în cazul Preşedintelui: primul printre egali - colegii săi întru ştiinţă. Toate chestiunile ce ţin de politică şi conţinut se rezolvă de un cerc relativ restrâns de membri ai conducerii alese. De regulă, există un personal permanent nu prea numeros care se ocupă în exclusivitate de susţinerea conducerii academiei în probleme administrative şi material-tehnice şi nu joacă vreun rol (sau foarte limitat) în ce priveşte politica şi conţinutul. Venitul Societăţii Ştiinţifice, de obicei, nu este mare şi se constituie din cotizaţii şi subvenţii mici de la guvern şi/sau donatori particulari.

Una din calităţile principale ale Societăţii Ştiinţifice este independenţa ei. Fiind o asociaţie a savanţilor pentru savanţi, ea nu deserveşte interese externe, în timp ce activitatea ei solicită resurse financiare limitate, ceea ce înseamnă că ea nu cere o finanţare externă mare de la donatori. O problemă a Societăţii Ştiinţifice este vârsta medie a membrilor ei sau, mai bine zis, faptul că aceasta continue să crească. Problema respectivă apare, de cele mai multe ori, întrucât membrii se aleg pe viaţă, în timp ce în multe Academii acest fapt este corelat cu numărul general fixat de membri.

Tipul II: Consultant pentru Societate

Deviza pe web-site-ul Academiei Americane de Ştiinţe exprimă destul de clar menirea academiilor: „Consultantul poporului pentru ştiinţă, tehnică şi medicină”. Aceasta nu e o simplă deviză: zilnic web-site-ul publică două sau trei rapoarte noi nu doar în probleme de ştiinţă, ci şi în probleme mai generale cu care se confruntă societatea sau/şi guvernul.

În 1863, când a fost fondată Academia Naţională de Stiinţe a SUA, una dintre cele mai vechi academii naţionale, în legea ei fundamentală se menţiona ca ea va „cerceta, studia, experimenta şi comunica despre oricare obiect al ştiinţei sau artei”, oricând ar ruga-o vreun departament sau guvern. Şi de aceasta, într-adevăr, se ocupă până în ziua de azi Academia Naţională de Ştiinţe a SUA.

Cel de-al doilea tip al Academiilor de Ştiinţe se numeşte *Consultant pentru Societate.* Academia Naţională de Stiinţe a SUA reprezintă un exemplu strălucit al acestui tip.

Aidoma Societăţii Ştiinţifice, Consultantul pentru Societate este o asociaţie a savanţilor, aleşi în calitate de membri ai Academiei pentru merite ştiinţifice. Însă, spre deosebire de Societatea Ştiinţifică, Consultantul pentru Societate nu reprezintă o asociaţie doar pentru savanţi şi ştiinţă: auditoriul lui ţintă este mai larg şi include guvernul şi societatea în toată amplitudinea sa. În esenţă, Consultantul pentru Societate este o Societate Ştiinţifică, dar pe lângă aceasta, misiunea ei este mai largă şi presupune, de asemenea, slujirea guvernului şi societăţii. Ca urmare, selectarea şi alegerea noilor membri sunt la fel de importante ca şi în cazul Societăţii Ştiinţifice, la fel de importante sunt apărarea ştiinţei şi savanţilor de clevetitori; precum şi publicarea articolelor şi documentelor ştiinţifice. Dar funcţia consultativă atestă în cazul dat o deosebire fundamentală între Consultantul pentru Societate şi Societatea Ştiinţifică, nu doar din punctul de vedere al rolului lor, dar şi al structurii organizatorice.

În general, rapoartele consultative se împart în două categorii: *politica pentru ştiinţă* („Ce oferă politica (de stat) ştiinţei şi folosirii ei practice?”) şi *ştiinţa pentru politică* („Ce poate spune ştiinţa despre problemele care stau în faţa societăţii?”).

În cadrul acestor două categorii iniţiativa pentru pregătirea raportului poate veni de la însăşi academia, dar interpelarea o poate face şi o altă parte, o structură de stat.. Faptul presupune deţinerea de către Consultantul pentru Societate a unor mecanisme şi proceduri pentru rezolvarea problemelor respective, chiar dacă ele sunt de natură socială, şi nu pur ştiinţifică. Aceasta solicită experienţă şi perspective, care depăşesc limitele ştiinţei pure.

Pe lângă aceasta, atunci când o structură externă, precum departamentul de stat, cere un sfat-consultaţie, Consultantul pentru Societate este capabil să mobilizeze specialişti adecvaţi dintre membrii săi, are personal şi bază tehnico-materială pentru realizarea sarcinii în corespundere cu condiţiile puse de organizaţia comanditară.

Pentru ca să-şi joace rolul său consultativ, Consultantul pentru Societate întreţine legături strânse cu guvernul, alte organizaţii corespunzătoare şi societatea în ansamblu. Şi cum multe, dacă nu

toate, problemele sociale au proporţii internaţionale, Consultantul pentru Societate de asemenea participă activ în colaborarea ştiinţifică internaţională.

De aici rezultă, că organizarea internă a Consultantului pentru Societate se deosebeşte radical de cea a Societăţii Ştiinţifice. Conducerea la fel se află în mâinile membrilor aleşi, dar persoanele oficiale alese, în special Preşedintele, se aleg în funcţie de abilităţile lor de conducător, de capacitatea lor de a coopera eficient cu politicieni, structuri şi persoane care iau decizii, precum şi cu publicul larg.

Rolul personalului este unul cheie, şi nu doar în ce priveşte aspectele administrative şi material-tehnice, dar şi chestiunile politice, aşa ca pregătirea şi realizarea deciziilor Preşedintelui şi altor conducători aleşi. Este absolut clar, că resursele financiare ale Consultantului pentru Societate sunt considerabil mai mari decât cele ale Societăţii Ştiinţifice.

Cea mai importantă calitate a Consultantului pentru Societate constă în faptul, că el poate fi un apărător extrem de eficient al ştiinţei şi savanţilor în faţa guvernului şi societăţii. Consultantul pentru Societate deţine perspectivele şi mecanismele necesare pentru ca să răspundă operativ la necesităţile guvernului şi societăţii, mai mult chiar, să prevadă aceste necesităţi şi să le dirijeze.

Consultantul pentru Societate riscă, însă, să intre atât de adânc în rolul de Consultant, încât să-şi piardă rădăcinile şi funcţiile de Societate Ştiinţifică. Într-o situaţie excepţională, aceasta se poate solda cu pierderea unuia din avantajele Consultantului pentru societate – independenţa.

Tipul III: Managerul Ştiinţei

Raportul anual al Academiei de Ştiinţe Chineze conţine un indicator de şase pagini cu enumerarea denumirilor şi adreselor tuturor organizaţiilor implicate/cooperate. Informaţia ce se conţine pe web-site-ul Academiei anunţă că Academia Chineză întruneşte 108 institute de cercetări ştiinţifice şi, în plus, 200 de întreprinderi ştiinţifico-tehnice, mai mult de 20 structuri auxiliare, inclusiv universitatea, clasele mari ale şcolii medii şi cinci centre de documentare şi informare. În întregime, statele Academiei numără 58 000 de persoane, dintre care 39 000 – cercetători, şi aceştia doar în domeniul ştiinţelor naturii, pentru că în completarea Academiei de Ştiinţe Chineze există, de asemenea, Academia Chineză de Tehnologii şi Academia Chineză de Ştiinţe Sociale. Acesta-i cel de-al treilea tip de academii, care va fi descris succint: *Managerul Ştiinţei*, adică academia care conduce un şir de institute de cercetare, de regulă din partea guvernului.

Şi iarăşi, Societatea Ştiinţifică stă la baza Managerului Ştiinţei, şi acest tip de academii de asemenea joacă rolul de Consultant pentru Societate. După cum Consultantul pentru Societate reprezintă o Societate Ştiinţifică cu sarcini consultative suplimentare, Managerul Ştiinţei este Consultantul Societăţii cu funcţii suplimentare de conducere a instituţiilor de cercetare. Repetând cele spuse mai înainte, vom menţiona: în timp ce Societatea Ştiinţifică este o asociaţie a savanţilor pentru ştiinţă, iar Consultantul pentru Societate este o asociaţie a savanţilor pentru ştiinţă, stat, societate, Managerul Ştiinţei reprezintă o asociaţie a savanţilor pentru ştiinţă, stat, societate şi pentru desfăşurarea cercetărilor curente.

Evident că Managerul Ştiinţei trebuie să fie o cu totul altă organizaţie decât Consultantul pentru Societate şi Societatea Ştiinţifică. În principiu, ultimele două tipuri de organizaţii s-ar putea să nu fie mari, dar Managerul Ştiinţei poate fi la necesitate o structură destul de extinsă. Dar aceasta nu înseamnă că toţi Managerii Ştiinţei au mii de colaboratori ca în cazul Academiei Chineze. E posibil că Managerul Ştiinţei conduce un număr nu prea mare de instituţii de cercetare cu personal limitat.

O particularitate importantă a Managerului Ştiinţei este necesitatea descentralizării. Fiind un organ central, academia poate influenţa stabilirea priorităţilor generale pentru cercetări şi repartizarea bugetului comun, dar cercetările reale se desfăşoară la nivelul unui institut separat. Aceasta înseamnă, că Managerul Ştiinţei întotdeauna se confruntă cu necesitatea de a menţine o balanţă judicioasă între controlul centralizat şi libertatea locală.

Conducerea Managerului Ştiinţei este substanţial mai complicată decât în alte tipuri de Academii. Conducerea supremă a academiei centrale se află în mâinile membrilor aleşi (deşi termenul aflării lor în funcţia dată poate fi destul de lung), dar dificultatea de a conduce institutele de cercetare, diferite şi deseori aflate în concurenţă constă în faptul, că conducerea supremă se cere să ai încredere în conducători profesionişti, nealeşi. Respectiv, aici activează nu doar un personal numeros, dar şi responsabil pentru luarea deciziilor, în special în chestiuni curente. Într-adevăr, cea mai mare parte a activităţii Managerului Ştiinţei poate fi realizată de personal; în timp ce conducătorii aleşi se ocupă de chestiuni strategice şi cele mai importante chestiuni de politică. Un avantaj important al Managerului Ştiinţei este capacitatea lui de a concentra şi orienta cercetările în ţară, în special în domeniile priorităţilor de stat. Din această cauză, Managerul Ştiinţei în

multe ţări este privit ca un institut important în procesul dezvoltării naţionale.

Unul din riscurile cu care se confruntă Managerul Ştiinţei, este dependenţa lui de finanţarea de stat. Crearea şi activitatea institutelor de cercetare de nivel superior cere nu doar cheltuieli financiare enorme, dar şi obligaţii şi investiţii de lungă durată, în timp ce finanţarea de la stat deseori depinde de interesele politice de moment. Aceasta înseamnă, că Managerul Ştiinţei se poate pomeni într-o situaţie dificilă când încetează să primească finanţare adecvată de la stat şi în acelaşi timp nu-i capabil să se adapteze la noua realitate fără a distruge ceea ce s-a creat de-a lungul anilor.

Din materialele suplimentare ale Conferinţei *Ştiinţa globală şi politicile naţionale: rolul academiilor. Chişinău, 4-5 mai 2007*

În premieră, Academia de Ştiinţe a Moldovei, un nou tip de academie

Cel de-al patrulea tip de academii – *Partener strategic al Guvernului* – reprezintă o simbioză reformată a două tipuri nominalizate de academii: Consultant pentru Societate şi Managerul Ştiinţei.

Acest tip de academii poate servi drept un model de reformare şi stimulare a domeniului ştiinţei şi inovaţiilor, unul care se aplică cu succes în Republica Moldova şi este nu doar nou, dar, după mulţi parametri, şi cel mai potrivit pentru ţară. El creează un cadru juridic atât pentru dezvoltarea strategică a climatului inovaţional, cât şi pentru apariţia pârghiilor de stimulare a cercetărilor ştiinţifice şi transferului de tehnologii într-o perspectivă de scurtă durată. Modelul propus sporeşte responsabilitatea comunităţii ştiinţifice în faţa guvernului şi a societăţii civile, iar pe de altă parte, condiţionează puterea să-şi asume obligaţia de a investi în domeniul ştiinţei şi inovării.

În conformitate cu tipul dat, modernizarea domeniului ştiinţei şi inovării conduce la trei efecte esenţiale:

***Unu.* Formarea climatului inovaţional confortabil în ţară ce ar crea stimulente juridice, fiscale şi organizatorice deosebite pentru ştiinţa fundamentală şi aplicată; încurajarea inovaţiilor şi transferului de tehnologii. Instituirea unui asemenea climat este condiţia principală pentru formarea şi durabilitatea ulterioară a climatului investiţional, determinându-i stabilitatea în perioadele înrăutăţirii provizorii a conjuncturii economice.**

***Doi.* Formarea unui climat social confortabil şi dinamic, care să creeze o atmosferă a prestigiului cunoaşterii ştiinţifice, învăţământului şi inovaţiilor, transformând resursele profesionale difuze într-un capital intelectual mereu în creştere. Doar un nivel înalt şi intens al elaborărilor ştiinţifice creează premise pentru păstrarea unor standarde înalte.**

***Trei.* Formarea unei culturi democratice noi a conducerii, bazată pe cunoştinţe, deschidere şi competenţă.**

Circumscrisă la un asemenea tip, Academia devine unica instituţie publică în domeniul ştiinţei şi inovării, coordonator plenipotenţiar al activităţii ştiinţifice, de învăţământ şi inovaţional, for ştiinţific suprem al puterii publice al Republicii Moldova. Aceasta înseamnă, că întreaga finanţare de la buget a cercetărilor ştiinţifice în Republica Moldova se realizează prin intermediul Academiei de Ştiinţe în bază de concurs şi-n temeiul Acordului de parteneriat încheiat între Academia de Ştiinţe şi Guvernul Republicii Moldova

Foto: Vladimir Colos

Conferința Academiilor din Europa de Est şi Sud-Est, Chişinău, 4-5 mai 2007

UNIVERSUL CĂRȚII LA DIMITRIE CANTEMIR

Acad. ***Andrei Eşanu,***
Valentina Eşanu

Dimitrie Cantemir (1673-1723), domn al Țării Moldovei (1710-1711), personalitate marcantă a ştiinței şi culturii europene, a trăit şi a creat într-o perioadă deosebit de grea pentru patria sa, pentru întreg poporul român, când o bună parte a Europei Centrale şi de Sud - Est se afla sub stăpânirea otomană.

Cu toate că pe parcursul vieții i-a fost dat să se confrunte cu multe dificultăți, el a reuşit să lase posterității o impresionantă moştenire ştiințifică şi cărturărească, care numără mii de pagini în domeniul istoriei, filosofiei, literaturii, muzicii, geografiei, cartografiei, etnologiei, teologiei şi alte domenii. Studierea şi editarea operelor sale în pofida eforturilor mai multor generații de cantemirologi este încă departe de a fi dusă la bun sfârşit[1].

Deşi s-a format într-un mediu mai mult medieval, decât în unul pătruns de spiritul modern, datorită efortului şi insistenței tatălui său Constantin Cantemir, care a manifestat o mare grijă față de instruirea feciorilor, dar în acelaşi timp şi datorită virtuților personale, Dimitrie s-a ales cu o deosebit de elevată educație. Mai mult timp, în literatura de specialitate erau subestimate nivelul şi calitatea instruirii obținute de Dimitrie la vârsta copilăriei şi adolescenței în mediul intelectual din Iaşi. Investigațiile tot mai profunde a moştenirii sale au arătat ca datorită prezenței în Colegiul din capitala Moldovei, dar şi în familia sa, a mai multor profesori cu studii universitare europene, între care Ieremia Cacavela, Iacomis, Alexandru Mavrocordato, Meletie de Arta, Hrisant Notara viitorul savant a dobândit o bună şi temeinică ştiință de carte. Către mijlocul sec. al XVII-lea în Moldova devenise firească starea de lucruri ca de rând cu limbile slavă şi română să fie predate latina, greaca veche şi neogreaca, limbi cunoscute de multe secole în întreaga Europă ca purtătoare a unor bogate şi vechi culturi, ca limbi de instruire în universitățile europene[2].

Până la plecarea sa la Constantinopol Dimitrie, datorită dragostei sale față de carte, altoite în familie de părinți, dar mai ales de către dascălii băştinaşi şi greci, a manifestat un mare interes față de carte, care circula pe atunci în țările române, în Țara Moldovei, în special, atât în forma lor manuscrisă, cât şi tipărită. În afară de manualele puse la dispoziție de dascălii săi (despre unele aminteşte în „*Descriptio Moldaviae*", fiind vorba de o „Gramatică slavonească" şi de o „Gramatică a altei limbi"[3] alcătuită de Maxim Grec, cât şi de Ceaslov, Octoih, Psaltire, Penticostar, Evanghelia, Vechiul Testament[4] ş.a.), se vede că încă de pe acele timpuri, de rând cu cartea religioasă, Cantemir a cunoscut multe din cronicile şi pravilele țării întocmite până la el, apoi diferite cărți populare de înțelepciune (dintre care unele erau deja traduse în limba română) „Alexandria", „Esopia" ş.a. Toate aceste cărți i-au format gustul pentru lectură şi cunoaştere. După câte se pare, familia lui Constantin Cantemir, chiar dacă acesta era analfabet, şi a soției sale Ana Bantoş, mama lui Antioh şi Dimitrie, avea o mică bibliotecă, care era completatată cu manuscrise şi ediții româneşti. Aşa de exemplu, dacă examinăm textul lucrărilor fundamentale ale lui Dimitrie Cantemir „*Descriptio Moldaviae*" şi „*Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*" observăm că autorul destul de frecvent face referințe la cronicile româneşti prin formulele:

---

[1] Drept exemplu în această privință poate servi programul inițiat în Principatul Moldovei, în anii 30-40 ai sec. al XIX-lea, de către clasicii literaturii noastre Mihail Kogălniceanu, Constantin Negruzzi, Alexandru Donici, care şi-au pus sarcina de a aduna şi a publica operele complete ale lui Dimitrie Cantemir, şi care, din anumite cauze, nu a fost dus la bun sfârşit. Alte încercări similare au fost întreprinse în România în anii 70-80 ai sec. al XIX-lea. În 1973, când comunitatea ştiințifică mondială a consemnat jubileul de 300 de ani de la naşterea lui Dimitrie Cantemir, la Academia Română a fost inițiată editarea operelor complete ale celebrului cărturar, care până astăzi nu a fost încheiată. Oamenii de ştiință din România în frunte cu remarcabilul cantemirolog acad. Virgil Cândea au reuşit să editeze doar 5 din cele 9 volume preconizate. Din păcate, trei dintre cele mai importante scrieri cantemiriene („*Descrierea stării din vechime şi de astăzi a Moldovei", „Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor"*, şi „*Istoria Imperiului Otoman*"), până în prezent nu au văzut lumina tiparului în această prestigioasă serie.

[2] Despre instruirea în casa părintească Dimitrie Cantemir va scrie mai târziu în „*Descriptio Moldovaiae*": „Părintele nostru, Constantin Cantemir, l-a chemat în Moldova pe un preaînvățat ieromonah, Ieremia Cacavela Cretanul, şi i-a încredințat grijii şi învățării sale pe fiii săi şi a altor boieri de pe vremea aceea, mai mulți dintre moldoveni au început să-şi îndrepte strădulnța asupra scrierilor greceşti, italieneşti şi latineşti" (Demetrii Cantemirii Principis Moldaviae. *Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae*, Ediție de Dan Sluşanschi, Bucureşti, 2006, p. 365).

[3] Subiectul este analizat de Năsturel Petre Ş., *À propos de la Descriptio Moldoviae de Dimitrie Canremir,* în „ Cahiers du Monde russe et sovietic", Paris, XV(I) janv.-mars, 1975, p. 119-121. Буланин Д.М. *Максим Грек*, в кн.: Словарь книжников и книжности Древней Руси вторая половина XIV-XVI в, часть 2, Ленинград, 1989. с. 89-98.

[4] Demetrii Cantemirii Principis Moldaviae. *Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae*, Ediție de Dan Sluşanschi, Bucureşti, 2006, p. 365.

„*toţi istoricii neamului nostru*", „*analele noastre*", „*Miron, logofătul, cel mai de luare aminte istoric al moldovenilor*", „*Nicolae Costin, cel mai recent istoric moldovean*" ş.a. Precum se ştie, lucrarea lui Miron Costin „*De neamul moldovenilor …*", păstrată azi la Biblioteca Publică a Rusiei din Sankt Petersburg, se admite că a făcut parte din biblioteca lui Dimitrie Cantemir şi că notele marginale de pe acest codice sunt autografe ale acestui din urmă cărturar. Acum mai mulţi ani, în Arhiva Centrală de Acte vechi a Rusiei din Moscova am descoperit un registru de cărţi tipărite al lui Constantin Cantemir (1705-1747), fiul lui Dimitrie Cantemir, între care sunt menţionate o „*Pravilă în limba volohă*", adică în limba română („Уложенье на волоском языке печатное россиiскими литерами"), care presupunem a fi „*Pravila lui Vasile Lupu*" apărută la Iaşi în 1646 şi o „*Biblie în limba volohă*"[5] („Библия печатная россиiскими литерами на волоском языке"), care admitem a fi „*Biblia*" editată la Bucureşti în 1688 ş.a. Presupunem că aceste două din urmă cărţi au ajuns în biblioteca lui Constantin Cantemir din cea a tatălui său şi pe care, la rândul său, Dimitrie le-a avut din casa părintească[6].

Orizontul cărturăresc şi ştiinţific al tânărului Dimitrie Cantemir s-a lărgit şi mai mult în timpul şederii sale îndelungate la Constantinopol, fie în timpul studiilor la Academia Patriarhiei din partea locului, fie prin multiplele legături care le-a întreţinut cu intelectualitatea de la curtea otomană, cât şi cu diplomaţii europeni la Poartă. Cunoaşterea în profunzime în afară de limba maternă, a limbilor vechi clasice (latină, elină şi slavonă) şi a celor moderne atât europene (neogreaca, franceza, rusa ş.a.) cât şi orientale (turcă, arabă, persană şi probabil tătara) au deschis pentru cărturarul nostru un larg acces spre comorile cărturăreşti atât ale Occidentului, cât şi ale Orientului. Drept dovadă în această privinţă este şi bogata sa bibliotecă acumulată în capitala otomană, despre care mărturiseşte însuşi D. Cantemir" că a avut cu sine la Constantinopol, unde au şi rămas, cronici vechi ale Moldovei, ca şi ale Ţării Româneşti"[7]. Reflectând asupra aceluiaşi subiect, Aurel Decei arăta: „Dumitraşcu beizadea şi-a umplut palatul cu manuscrise orientale, uneori unice, cărţi rare, cu cópii după portretele sultanior, executate după originalele păstrate în seraiul sultanilor de la Topkapî, de către vestitul Levni Celebi, care era „pictorul" sultanului Axmed II-lea – copii „pe care şi acum (1716) le am la mine" (fiind reproduse apoi în ediţiile engleză şi germană ale lucrării sale)"[8]. De altfel, se admite că şi în capitala Moldovei D. Cantemir acumulase de asemenea o bogată bibliotecă[9], pe care doar parţial a reuşit s-o ia cu sine în Rusia. Astfel, având la dispoziţie o bogată bibliotecă[10], prin muncă asiduă el a devenit un intelectual de o aleasă cultură ştiinţifică cu largi interese în cele mai diverse domenii ale cunoaşterii.

Portretul unui tânăr valah considerat de Nicolae Iorga că ar fi Dimitrie Cantemir

5 *Российский Государственный Архив Древних Актов* (Москва). Фонд 11, ед. хр. 279, л. 51-52 об, care conţine o listă de cărţi din data de 30 iulie 1739 a lui " Гвардии порутчика князя Константина Кантемира".

6 Demeny Lajos. *Adnotări făcute de Dimitrie Cantemir pe Biblia din 1688*, în *Basarabia*, 1993, nr. 8, p. 10-15.

7 Cantemir D. *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*. Ed. De Gr. Ticilescu, Bucureşti, 1901, p. 462.

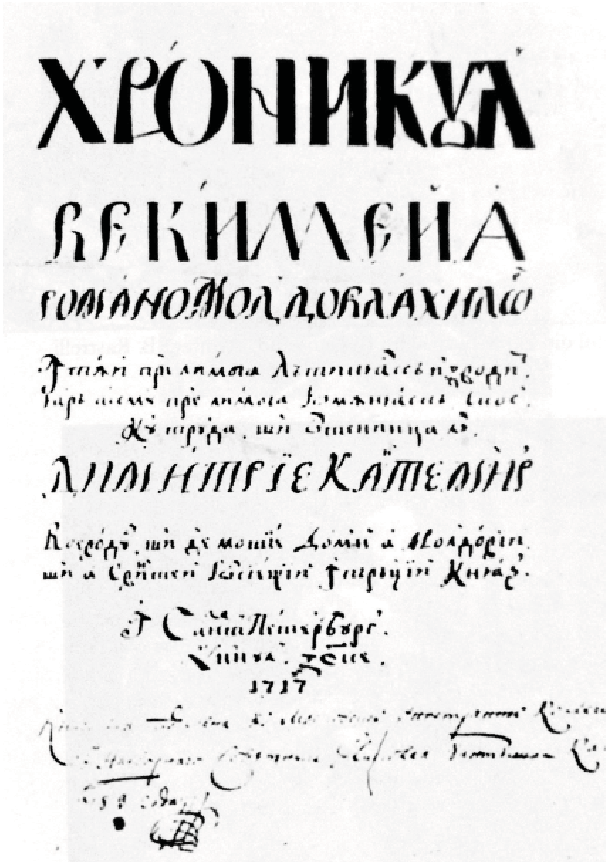
8 Decei Aurel. *Cantemir la Istambul*, în *Magazin istoric*, 1973, nr. 9, p. 44.

9 *Bodinger F. Izvoarele turceşti ale lui D. Cantemir, în Arhiva românească, t. VII, Bucureşti, 1941, p. 111-112.*

10 Din nefericire, o bună parte din această colecţie de carte, între care şi manuscrisul unicat al „Istoriei otomane" a lui Ali Efendi din Filipopol, precum arata mai târziu (după 1711) D. Cantemir „ a lăsat-o la Istanbul, când m-am mutat de acolo şi aud că dinpreună cu alte mai multe colecţii ale meledespre treburile turcilor au căzut în mâinile lui ioan Mavrocordat, în prezent dragoman la Înalta Poartă" (Decei Aurel. *Cantemir la Istambul*, în *Magazin istoric*, 1973, nr. 9, p. 44).

Manifestând un mare interes faţă de carte şi înţelepciune, în general, faţă de operele marilor gânditori ai antichităţii şi evului mediu, faţă de realităţile de atunci din ţările române, din Imperiul Otoman, din alte ţări europene, treptat prin carte a ieşit la iveală talentul său neordinar de strălucit savant şi om politic, de profund cunoscător al istoriei, culturii şi civilizaţiei poporului său. Calităţile sale deosebite au început să se manifeste din plin, îndată ce Cantemir a purces la elaborarea primelor sale scrieri filosofice, literare şi moralizatoare.

Vom aminti doar în treacăt lucrările scrise până la 1700 sub îndrumarea învăţătorului său Ieremia Cacavela, în care predomină tematica filosofică[11] şi teologică, ***„Compendiolum universae logices institutiones"*** (*Mic compendiu asupra întregii învăţături a logicii*)[12], ***„Sacrosanctae scientiae indepingibilis imago"*** *(Icoana de nezugrăvit a ştiinţei sacre)*, ***„Metaphisica"*** *şi* ***«Divanul sau gâlceava înţeleptului cu lumea sau Giudeţul sufletului cu trupul»***. Această din urmă scriere, de exemplu, este fondată pe un vast cerc de izvoare nu numai creştine (ortodoxe, romano-catolice şi protestante) dar şi surse cărturăreşti precreştine şi mahomedane, inclusiv un divers cerc de lucrări filosofice antice, medievale, precum şi contemporane cărturarului nostru, care aparţin atât autorilor din Orient cât şi din Occident. În scopul identificării surselor folosite de gânditorul moldovean în elaborarea „*Divanului...*", cunoscutul cantemirolog român acad. Virgil Cândea arăta că a reuşit să delimiteze, în afară de „*Biblie*", prezenţa unor idei şi reflecţii din operele lui Homer şi Hesiod, ale Sfinţilor Părinţi ai Bisericii creştine, ideile filosofice ale marilor înţelepţi ai antichităţii Platon, Aristotel şi Epictet, a teologului romano-catolic **Pierre Bersiur,** precum şi a reprezentantului Reformei religioase **Giacomo Aconcio**, a uniaţilor **Johannes Crelius** şi **Andrei Wissowatius**[13] şi a umanistului renascentist olandez **Erasm din Rotterdam**[14]**.** În aceeaşi lucrare,

Pagină din originalul "Hronicul vechimei a romano–moldo–vlahilor". 1717

Cantemir îi citează pe gânditorii moldoveni, pravoslavnici prin convingerile lor, Miron Costin şi Dosoftei, care împărtăşeau aceleaşi convingeri filosofice ca şi preotul şiit Al-Saadi. Precum observă acelaşi cercetător, D. Cantemir cu aceeaşi pasiune face referinţe la autori cu atât de diverse orizonturi culturale, convingeri filosofice şi religioase, reuşind să găsească propriile abordări ale veşnicei probleme ale existenţei umane despre „gâlceava înţeleptului cu lumea sau giudeţul sufletului cu trupul".

În Rusia au fost întocmite asemenea lucrări ca ***„Descriptio Moldaviae"***[15] (Descrierea Moldovei), ***„Historia Moldo-Vlahica"*** *(Istoria moldo-vlahică)*, ***„Hronicul vechimei a romano-***

[11] Bădărău Dan, Filozofia lui Dimitrie Cantemir, Bucureşti, 1964, 412 c.; Димитрий Кантемир. Избранные философские произведения, Кишинев, 2003, 360 с.

[12] Cantemir Dimitrie, Mic compendiu asupra întregii învăţături a logicii. Rad. de Dan Sluşanschi, Bucureşti, 1995.

[13] Vaida Petru, Umanistul Andrei Wissowatius tradus de Dimitrie Cantemir, în Gazeta Literară, 11, 1964, nr. 37; Vaida Petru, Dimitrie Cantemir şi Andrei Wissowatius. Contribuţii la problema izvoarelor umanismului lui Cantemir, în Revista de filozofie, 12, 1965, p. 37-48.

[14] Vezi Studiul Introductiv semnat de Coroban Vasile la ediţia Erasm din Rotterdam „Laudă prostiei", Chişinău, 1989, p. 6.

[15] Cantemir Dimitrie, Descriptio Moldaviae/Descrierea Moldovei, Bucureşti, 1973, 402 p.; Demetrii Cantemirii, principis Moldovaie, Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae / Dimitrie Cantemir, Descrierea stării de odinioară şi de astăzi a Moldovei. Studiu introductiv, notă asupra ediţiei şi note de Valentina şi Andrei Eşanu. Traducere din limba latină şi indici de Dan Sluşanschi, Vol. I-II, Ed. Institutul Cultural Român, Bucureşti, 2006.

moldo-vlahilor*”**[16], la acestea trebuie să mai adăugăm că în *„Hronicul…”* Cantemir face referinţă încă la o lucrare a sa ***„Liber moldavicae nobilitatis genealogiae” *(Cartea genealogiei nobilimii moldovene),* care este de asemenea parte componentă a acestui ciclu şi care mai curând a fost pierdută[17], ***„Vita Constantini Cantemirii, cognomento senis, Moldoviae principis”***[18] (*Viaţa lui Constantin Cantemir*), ***„Краткое сказание об изкоренении Бранковановой и Кантакузиных фамилий”*** *(Scurtă povestire despre stârpirea familiilor lui Brâncoveanu şi a Cantacuzinilor*)[19], în care sunt reflectate o serie de aspecte fundamentale ale destinelor istorice ale românilor.

Altă serie de lucrări scrise în Rusia sunt dedicate istoriei, culturii şi civilizaţiei otomane. Dintre aceastea trebuie menţionată în primul rând ***„Incrementorum et decrementorum aulae Othmannicae***” (*Creşterea şi descreşterea Curţii Otomane*)[20]. Precum au arătat investigaţiile, la temelia acestei *„Istorii …”* este pus un larg spectru de izvoare narative, inclusiv dintre cele necunoscute ştiinţei contemporane, între care se evidenţiază *„Coroana istoriilor*”, opera cronicarului turc Sa'Adeddin Mehmed Hodja[21] (1536-1599), care descrie consecutiv evenimentele după anii de domnie a sultanilor din sec. al XIII-lea până în 1520, *„Istoria Otomană”* a lui Ali Efendi din Filipopol[22] ş.a. D. Cantemir traduce în latină şi pe alţi cronişti otomani şi prelucrează din temelii materia expusă, completând-o cu vaste note şi comentarii, cu propriile observaţii şi aprecieri privind multiplele evenimente şi fapte politice, activităţile numeroaselor instituţii, cultura, moravurile şi personalităţile din trecut şi contemporane cu autorul. Ţinem să subliniem că, dacă istoria

[16] Cantemir Dimitrie. Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor, Ed. de Stela Toma. Vol. I-II, Bucureşti, 1999-2000. „Hronicul” în bună parte în varianta sa mai mult sau mai puţin definitivă a fost alcătuită în urma unor îndelungate căutări şi acumulări de materiale din domeniul istoriei întregului areal românesc. Aceste căutări au fost însoţite pe parcurs de întocmirea unor scrieri cu caracter incipient de lucru, între care „Historia Moldo-Vlahica" (Cantemir Dimitrie. Historia Moldo-Vlahica, în Dimitrie Cantemir. Opere complete, vol. IX, partea I, Bucureşti, 1983, p. 126-427), de la care Cantemir a pornit în procesul de elaborare a unui tratat mult mai amplu şi mult mai vast de astă dată în limba română „Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor”.

[17] Gorovei Ştefan S., Dimitrie Cantemir – o scriere pierdută, în Cronica, Iaşi, 1983, an. 18, nr. 44 (927), p. 7.

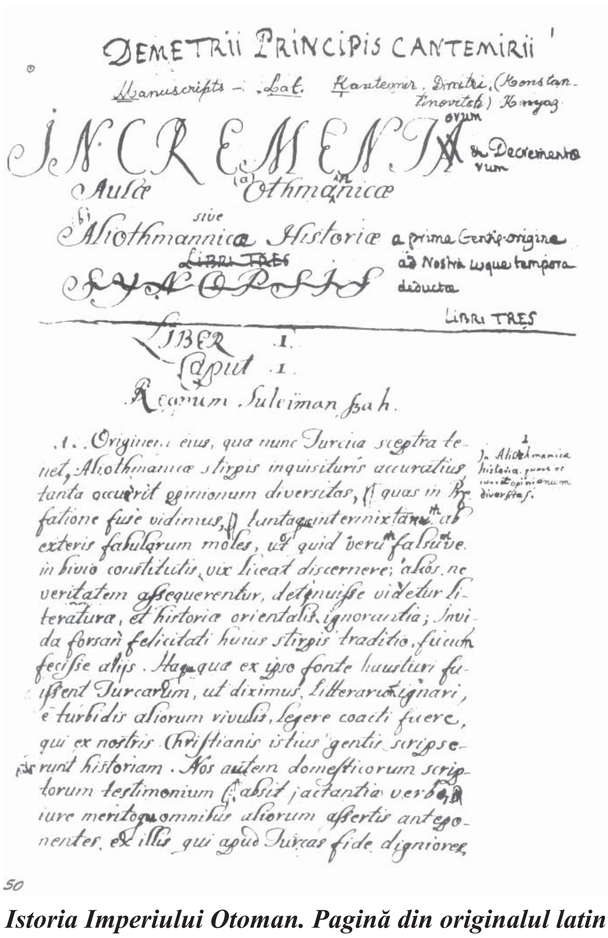
[18] Cantemir Dimitrie. Vita Constantini Cantemirii, cognomento senis, Moldoviae principis, în Dimitrie Cantemir. Opere complete, vol. VI, tomul I, Bucureşti, 1996, 330 p.

[19] Cantemir Dimitrie. Scurtă povestire despre stârpirea familiilor lui Brâncoveanu şi a Cantacuzinilor, în Dimitrie Cantemir. Opere complete, vol. VI, tomul II, Bucureşti, 1996, p.11-208.

[20] Dimitrii Cantemirii, Incrementorum et decrementorum aulae Othmannicae. Libri tres/ Creşterile şi descreşterile Imperiului Otoman. Textul original latin în formă finală revizuită de autor. Facsimil al manuscrisului latin – 124 din Biblioteca Houghton Harvard University, Cambridge, Mass., Ed. de Virgil Cândea, Bucureşti, Ed. Roza Vânturilor, 1999, VII-CIV + 1064 p.; Cantemirii Demetrii, Incrementorum et decrementorum Aulae Othmannicae sive Aliothmannicae Historiae a prima gentis origine ad nostra usque tempora deductae Libri tres, Ed. de Dan Sluşanschi, Timişoara, 2002, 550 p.

[21] Simota Algeria, Cantemir Dimitrie, în Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900, Bucureşti, 1979, p. 152; Dicţionar Enciclopedic, vol. VI, Bucureşti, 2006, p. 239.

[22] Decei Aurel. Cantemir la Istambul, în Magazin istoric, 1973, nr. 9, p. 45

DEMETRII PRINCIPIS CANTEMIRII

Manuscripts – Lat. Kantemir, Dimitri, (Konstantinovitch) Knyaz

INCREMENTA – orum et Decrementorum

Aulae Othmannicae

sive

Aliothmannicae Historiae a prima Gentis origine ad Nostra usque tempora deducta

~~LIBRI TRES~~

~~SYNOPSIS~~

LIBRI TRES

LIBER I.

Caput I.

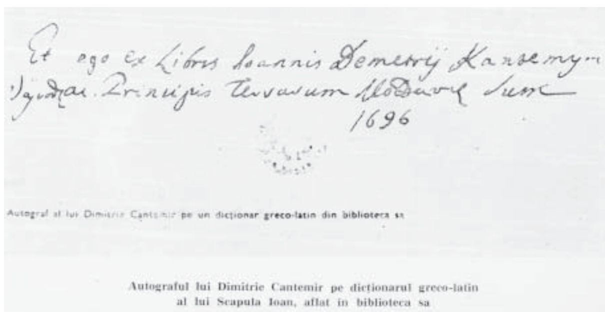
Regnum Suleiman Şah.

1. Originem eius, quae nunc Turcica sceptra tenet, Aliothmannicae stirpis inquisituris accuratius tanta occurrit opinionum diversitas, quas in Praefatione fuse vidimus, tantaque intermixta ab exteris fabularum moles, ut quid verum falsumve in bivio constitutis, vix liceat discernere; alios ne veritatem assequerentur, detinuisse videtur literatura, et historiae orientalis ignorantia; Invida forsan felicitati huius stirpis traditio, fucum fecisse aliis. Itaque quae ex ipso fonte haustur fuissent Turcarum, ut diximus, litterarum ignari, e turbidis aliorum rivulis, legere coacti fuere, qui ex nostris Christianis istius gentis scripserunt historiam. Nos autem domesticorum scriptorum testimonium (absit jactantia verbo) iure merito omnibus aliorum assertis anteponentes, ex illis qui apud Turcas fide digniores

1 In Aliothmannica historia quaero occurrit opinionum diversitas.

50

Istoria Imperiului Otoman. Pagină din originalul latin

otomană propriu-zisă în expunerea originală latină a lui D. Cantemir după izvoarele turceşti numără 579 pagini, apoi comentariile, notele şi reflecţiile lui Cantemir, indiscutabil mult mai interesante şi mai erudite, alcătuiesc 485 pagini şi trezesc cel mai mare interes din punct de vedere ştiinţific. Aceste din urmă pagini, de asemenea, vorbesc despre un vast orizont cărturăresc al lui Dimitrie Cantemir sprijinit pe literatura istorică orientală şi naţională.

O altă lucrare elaborată în Rusia din seria mai sus arătată ***„Cartea sistemei religiei mahomedane"*** *(Книга систима махоммеданския религии")*[23], este dedicată unor aspecte ce ţin de istoria Imperiului Otoman, de religia, moravurile şi tradiţiile poporului turcesc. Judecând după numeroasele referinţe ale autorului din „*Cartea sistemei* …" ar reieşi că Dimitrie Cantemir fie că mai lucra, fie că finisase încă o lucrare „***De regimine Othmani Imperir" (***„*Despre orânduirea de stat şi ocârmuirea Imperiului Otoman*"), scriere care fie că s-a pierdut, fie că nu a fost încă descoperită.

Treptat, odată cu valorificarea şi editarea în mai multe ţări ale Europei a zestrei cărturăreşti a lui Dimitrie Cantemir pe parcursul sec. al XVIII – încep. sec. al XXI-lea, în mare măsură s-a profilat talentul multilateral al principelui moldovean de excelent cunoscător al filosofiei şi religiei, ale tradiţiilor populare şi creaţiei folclorice a multor ţări şi popoare din Europa şi Asia.

Cercetările efectuate până în prezent cu privire la cea mai cunoscută scriere cantemiriană *„Descriptio Moldoviae",* au scos în evidenţă un şir de autori şi scrieri la care se referă sau se sprijină autorul în formularea datelor, reflecţiilor, argumentelor şi concluziilor sale. Astfel, când învăţatul principe încearcă să prezinte realităţile din vechime în spaţiul istoric al viitoarei Moldove, să profileze moştenirea daco-romană în acest teritoriu, ca factori determinanţi în devenirea etnică a românilor, el culege informaţii din *„Istoriile"* lui Herodot, din *„Geografia"* lui Glaudiu Ptolemeu, din creaţia poetică a lui Publius Ovidius Naso, din *„Istoria romană"* a lui Ammianus Marcellinus[24], din *„Antichităţile romane"* a lui Dionysios din Halicarnas, din *„Istoria"* autorului bizantin Nicetas Choniates Acominatus, din *„Istoria ecleziastică"* a lui Sozomen şi a multor altora.

În aceeaşi lucrare Cantemir de asemenea preia numeroase informaţii din operele istorice şi geografice ale cronicarilor şi istoricilor polonezi din epoca Renaşterii, între care un loc de vază îl ocupă „*Historia Poloniae*" de **Joannes Dlugossius** (Jan Długosz), *„Annales sive de origine et rebus gestis Polonorum et Lituanorum"* de **Stanislaus Sarnicius** şi cele ale lui *Annales ab exceptu Divi Sigismundi primi,*1554" de **Stanislaus Orichovius** (Stanisław Orzechowski), cele ale lui **Marcin Bielski** şi ale fiului său **Ioachim Bielski** cu operele lor „*Cronica Universală"* şi „*Cronica Polonă", „Chronica Gestorum in Europa singulariorum ab Anno* ***1571 ad Annum 1645"***[25] **de Paolo Piaseccio, Episcopo Premislieni** (Paul Piasecki). Superba lucrare a geografului şi istoricului polonez **Marcin Cromer** „*Sive de situ, populis, móribus, magistratibus et respublica regni Poloniae",* apărută pentru prima dată la Frankfurt pe Main în 1575 şi care a cunoscut ulterior zece ediţii, precum şi *Descrierea Ţărilor de Jos* de **Luigi Guicciardini**[26] (Antwerpen, 1567) care a cunoscut 35 de ediţii, i-au servit, după opinia noastră, lui D. Cantemir drept modele pentru „*Descrierea Moldovei*". Presupunerile noastre se sprijină pe faptul că lucrarea principelui moldovean după conţinut şi problemele reflectate au multe similitudini cu cele din tratatul lui Marcin Cromer şi al lui Luigi Guicciardini.

În elaborarea „*Descrierii…*", Cantemir a utilizat şi surse est-slave pe care le-a putut avea la dispoziţie în Rusia, dintre care menţionăm „*Sinopsisul istoriilor de la Kiev*"[27] ieşit de sub tipar în 1674, folosit la elaborarea capitolului "**Despre religia moldovenilor"** fiind preluate informaţiile despre zeităţile **Perun, Volos, Lado, Kupalo**, ş.a. În aceeaşi operă Dimitrie Cantemir de asemenea face referinţe la lucrările istoricilor, geografilor şi cartografilor unguri, germani, italieni, olandezi ş. a., între care şi **Wolfgangus Covaciocius (Farkas Kovacsoczy**), care descrie Transilvania, **Antonius Bonfinius***,*

[23] Cantemir Dimitrie. Sistemul sau întocmirea religiei muhammedane, în Dimitrie Cantemir. Opere complete, vol. VIII, tomul II, Bucureşti, 1987, 710 p.

[24] În acelaşi timp „Dionysie" menţionat de D.Cantemir în „Descriptio …" (Partea I, Cap. IV) drept izvor ar putea fi şi cu Petavius Dionisius cu lucrarea sa Ratianarium temporum, Mainz, 1646.

[25] Editată la Cracovia, 1645, 627 p.

[26] Luigi Guicciardini (1521-1589), italian din Florenţa, stabilit în Belgia, prieten cu alt mare geograf al vremii – Ortelius (Bagrow Leo, History of Cartography, Harvard-Cambridge, 1964, p. 247).

[27] Синопсис. О началъ древняго славенскаго народа и о наръчии или прозвищи его. Киев, 1674. Vezi şi Ionescu Anca-Irina, Date noi cu privire la Circulaţia traducerilor româneşti ale „Sinopsisului kievean", în Romanoslavica, vol. XIX, Bucureşti, 1980, p. 77-82.

Rerum Hungaricarum... Basileae (Bazel), 1568 şi o altă ediţie din 1606 la Hanovra[28], precum şi *Historia Pannonica*[29] (editată la Köln, 1690), apoi **Joahannes Leunclavius** cu lucrarea sa *Historiae Musulmanae Turcorum de monumentis ipsorum exscriptae libri XVIII*[30] (editată la Frankfurt, 1591), după care amintim pe **Mattheus Praetorius** cu lucrarea sa *Orbis gothicus,* **Philippus Cluverius,** cu lucrarea sa *Introductio in universam geographiam*[31] (editată la Leyda, 1641), precum şi unele scrieri ale lui **Enea Silvio Piccolomini**, *Historia rerum ibique gestarum locorumque descriptio* şi *Commentarium rerum memorabili s.a.*

De asemenea, au fost identificate numeroase surse cărturăreşti, pe care Cantemir le-a utilizat la întocmirea ***„Hronicului …”.*** Astfel, în paralel cu diferiţi autori, la care face referinţe principele învăţat, cercetătorii au izbutit să stabilească că cercul de izvoare şi opere cărturăreşti care stau la temelia acestui tratat este mult mai larg decât reiese direct din paginile acestuia. În afară de scrierile cronicarilor români, precum arată însăşi Cantemir în elaborarea *„Hronicului ...”*, el a apelat la date şi informaţii culese din peste 150 de autori, care reprezentau bogatele culturi cărturăreşti ale antichităţii greco-romane, bizantine, precum şi diverşi autori, reprezentând cultura şi literatura Orientală şi Occidentală medievală şi din epoca Renaşterii.

Astfel, încercând să profileze cercul de surse narative istorice la care face referinţe Cantemir în operele sale, Ecaterina Ţarălungă ridică această enumerare până la 230 de autori[32]. Alţi cercetători români, care s-au ocupat de studierea moştenirii cărturăreşti a lui D. Cantemir, între care P.P.Panaitescu, Dan Sluşanschi, Paul Cernovodeanu ş.a., arată că un număr considerabil de autori la care face referinţă Cantemir, nicidecum nu pot fi identificaţi ori sunt identificaţi cu mare dificultate. Aducem în această privinţă un singur exemplu. În procesul de pregătire pentru tipar a *„Descrierii…”* am încercat să identificăm sursa din care s-a inspirat D. Cantemir comparându-l pe domnul moldovean Iancu Sasul cu regele asirian Sardanapal[33], care în literatura universală simbolizează culmea desfrâului şi a risipei. Dintru început am fost înclinaţi să credem că principele a preluat informaţia din *„Istoriile”* lui Herodot, dar această din urmă lucrare, deşi aminteşte de regele mai sus numit, nu conţine nici cele mai sumare informaţii despre acesta, fapt care ne-a determinat să ne continuăm căutările în literatura antică greacă şi cea Orientală. Deoarece, deocamdată, nu avem un răspuns cât de cât plauzibil la această întrebare, ne limităm la cele spuse. Or, acest exemplu ne arată că cercul de surse sau de lecturi ale lui Cantemir este mai mare decât cel cunoscut până în prezent.

Se poate spune cu siguranţă că pe lângă numeroasele tratate ştiinţifice arătate mai sus D. Cantemir a avut în biblioteca sa şi un număr anumit de dicţionare, dintre care şi unul „Greco-latin”, care are imprimat ex libris-ul voievodului *„Et ego ex libris Ioannis Demetrii Kantemirii voivodae Principis terrarum Moldaviae..., 1696”*, păstrat astăzi la Biblioteca Universitară din Iaşi[34].

Informaţiile prezentate ne duc spre concluzia că Dimitrie Cantemir pe parcursul vieţii sale a avut acces sau a acumulat o bogată bibliotecă renascentistă, care în cele aproape trei secole de la moartea sa a fost risipită în întreaga Europă. Astăzi doar foarte puţine exemplare de carte din biblioteca sa au fost identificate, însă cercetările continuă şi nu excludem faptul că pe undeva vor fi descoperite alte cărţi, care i-au aparţinut odinioară lui D. Cantemir.

---

28 Antonius Bonfinius. Rerum Hungaricarum Decades Quator cum dimidia : his Joan Sambici … tertium omnia recognita, emendata et austa per Ioonn. Sambucum, Caesar, Maiest. Consiliarium et historicum Cum indice copiosissima, Honoviae (Hanau), Typis Wechelianis, apud Claudium Marnium et haeredes Ioannis Aubrii. MDCVI (1606), un exemplar se păstrează în Biblioteca Universitară „Mihai Eminescu” din Iaşi.

29 Antonius Bonfinius. Historia Pannonica. Sive Hungaricarum rerum decades IV et dimidia libris XLV comprehensae... Accedunt tractatus aliquot, seu appendices variorum … auctore Ioanne Sambuco. Editio haes postrema …Coloniae Agrippinae, sumptibus Haeredes Joannes Widenfeldt &Godefridi de Berges. Ana MDCLXXXX (1690), 16+702+4+79+8 p.; un exemplar se păstrează în Biblioteca Universitară „Mihai Eminescu” din Iaşi.

30 Editată la Frankfurt, 1591.

31 Editată la Leyda, 1641.

32 Vezi anexa „Surse ştiinţifice folosite de Dimitrie Cantemir” (Ţarălungă Ecaterina, Dimitrie Cantemir, Bucureşti, 1989, p. 322-329.

33 Dan Sluşanschi consideră că ar fi vorba de numele deformat al regelui Assurbanipal, model legendar de desfrînare în tradiţia grecească (Demetrii Cantemirii Principis Moldaviae. Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae, Ediţie de Dan Sluşanschi, Bucureşti, 2006, p. 265, 402).

34 Bianu Ion, Notă despre „ex libris”-ul lui D. Cantemir din 1696, în Analele Academiei Române, Seria II, 1909, tom. XXX, partea administrativă, p. 38-39; Gheorghiţă I. Semnătura voievodului D. Cantemir pe o carte din Biblioteca Centrală a Universităţii din Iaşi, în Studii şi cercetări ştiinţifice. Istorie, an.VII, fasc. 2, 1957, p. 346-349.

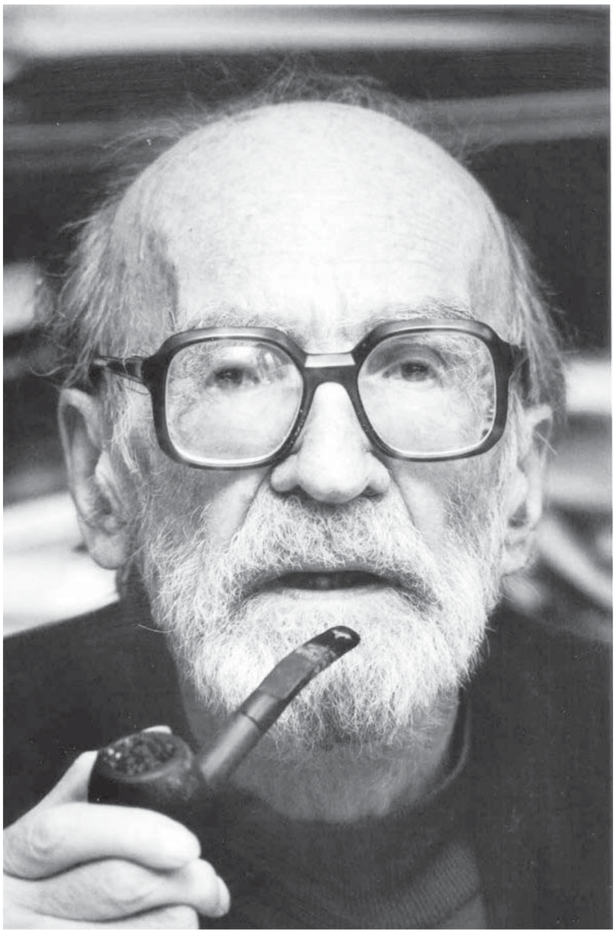
MIRCEA ELIADE: PLEDOARIE PENTRU TEZAURUL EMINESCIAN

Dr. în filozofie, ***Lidia Troianowski***

De obicei, când se pune în dezbatere problema raportului dintre om şi valori, tradiţional se consideră că cine excelează în direcţia unei valori nu are înţelegere pentru celelalte. Experienţa, însă, ne demonstrează că există şi excepţii. În acest sens, drept exemplu elocvent ne poate servi opera vieţii lui Mircea Eliade, personalitate marcantă a secolului al XX-lea, care pe parcursul prodigioasei sale activităţi a demonstrat ataşament şi, indubitabil, talent materializat într-un impresionant număr de opusuri ce numai la o singură trecere în revistă te lasă umil în faţa erudiţiei etalate, profunzimii şi complexităţii tematicii abordate şi, bineînţeles, a diversităţii domeniilor. Istoria religiilor, sociologia, folcloristica, orientalistica, etnologia, eseistica, nuvelistica, dramaturgia – acestea-s doar cele mai importante domenii în cadrul cărora s-a manifestat savantul şi scriitorul Mircea Eliade care prin opera sa, mai mult ca oricine din perioada dată, a ştiut să altoiască generaţiilor respect faţă de spiritual şi, de ce nu – de sentimental.

Din pluridimensionala activitate a lui Mircea Eliade vom încerca să dăm apreciere unui segment, care de multe ori se pare că este lăsat în umbră de cercetători – eseistica. Pornind de la premisa că şi acest domeniu este prea vast, deoarece pe parcursul vieţii Eliade scrie peste o mie de eseuri, ne vom rezuma la un subiect concret – geniul creator Mihai Eminescu. Eseurile, studiile consacrate celui dintâi artist şi tehnician al versului românesc - Eminescu care, în opinia lui Eliade, a vădit nu numai o structură enciclopedică, dar şi tendinţe spre poligrafie, autorul le publică în cele mai prestigioase reviste şi ziare ale timpului: ***„Viaţa Literară”, „Revista Fundaţiilor regale”, „Revista de istorie şi teorie literară”,”Cuvîntul” ,”Vremea”, „Universul”*** ş.a.

Reflectând temeinic asupra excepţionalităţii lui Eminescu care, în aserţiunea eseistului, deşi n-a avut timp să-şi definească toate codurile personalităţii, totuşi rezistă vremii, Mircea Eliade,

Mircea Eliade

pe acest temei, îl plasează alături de Dimitrie Cantemir, Heliade Rădulescu, Nicolae Iorga, Constantin Noica şi Emil Cioran. Menţionăm că una dintre primele lucrări consacrate autorului „Luceafărului”, Eliade o publică în ziarul „Cuvîntul”, la 1933, cu ocazia editării volumului ***Poezii,*** îngrijit de Constantin Botez. Pe lângă un şir de aprecieri la superlativ adresate nu numai talentului, genialităţii eminesciene, dar şi efortului depus de C. Botez pentru scoaterea din anonimat a celei mai mari părţi de poezii care văd lumina zilei în această „monumentală ediţie” (expresia lui Eliade) cercetătorul, eseistul opinează că datorită acestui volum (600 pagini) Eminescu începe să fie cunoscut cu adevărat.

Abundând în estimări irevocabile, Eliade, în articolul ***Ediţia Eminescu*** demonstrează că volumul ***Poezii*** reprezintă nu numai o redescoperire revolută a creaţiei poetului, dar şi a alchimiei operei lui, a instrumentelor de lucru, substanţei creatoare şi, *sinedubio,* a genialei lui forţe verbale. Fără a deroga de la subiect, exegetul pune în valoare şi ponderabila contribuţie a lui C. Botez datorită căruia cele 46 de caiete de poezii eminesciene devin familiare

Mihai Eminescu

criticilor şi publicului larg, fapt de pe urma căruia, opina Eliade, au de câştigat toţi: pe de o parte genialul creator, deoarece acest volum îl face mai cunoscut şi mai apreciat, pe de alta cititorul care, în sfârşit, are reala posibilitate de a se apleca asupra poeticii lui Eminescu, a o cunoaşte în întreaga ei consubstanţialitate şi complexitate. În acelaşi context, M. Eliade consemnează interesul orientat spre opera lui Eminescu oglindit de creaţiile a aşa personalităţi de valoare a spiritualităţii româneşti ca G. Ibrăileanu, A. Rosetti, T. Vianu, G.Călinescu, E. Lovinescu şi C. Petrescu, realizările cărora la acest capitol elucidează redutabilitatea, durabilitatea şi viabilitatea creaţiei eminesciene capabilă să animeze, să încurajeze orice punct nou de vedere sau interpretare argumentată.

Un alt text, nu mai puţin important, consacrat valenţelor creaţiei lui Eminescu, Eliade îl publică în ***Viaţa Literară***, articol în care consemnează caracterul sorginte, notorietatea şi redutabilitatea creaţiei eminesciene care trece proba aspră a timpului, valoarea căreia creşte odată cu scurgerea anilor, astfel devenind mai scumpă cu cât se împuţinează amintirile inedite. Simţindu-se obligat să informeze cititorul că revenirea la Eminescu nu este una apologetică sau elegiacă, Eliade consemnează că interesul pe care îl suscită valoroasa operă eminesciană determină cercetătorii să ajungă la concluzia că viaţa sa e mai preţioasă decât legenda, iar geniul său e mai presus de mitologie.

Plasându-l alături de Goethe, Eliade opinează că poetul a fost românul care a pătruns pretutindeni în cultura universală fără să se teamă de influenţe şi sterilitate. El a escaladat filozofia lui Schopenhauer şi budismul, poezia romanticilor francezi şi cea clasică. De fapt, aserţiuni tangenţiale depistăm şi la G. Călinescu care în volumul consacrat vieţii şi operei lui Eminescu nuanţează că aceste vaste cunoştinţe, implicări au avut un impact deosebit asupra spiritului naţional, or, el a îmbogăţit geniul latin prin poezia sa.

Un alt text în care Eliade insistă asupra lui Eminescu - Omul, şi mai puţin Creatorul, este ***Asta-i o teorie greu de înţeles,*** publicat în ***Universul.*** În acest articol Eliade susţine că Eminescu era devastat psihologic de faptul că era puţin înţeles de publicul larg cu care avea sumare contacte, precum şi de opacitatea intelectualilor şi camarazilor de breaslă pe care aceştia o demonstrau vizavi de opera lui poetică. Simultan, Eliade nuanţează că Eminescu cunoştea destulă istorie a literaturilor pentru a-şi da seama că într-o zi nu poţi deveni idol.

Conştient de geniul său şi de mediocritatea contemporanilor săi, Eminescu s-a zbătut în cercul intelectualilor fără a intenţiona să lupte pentru izbânda, promovarea operei sale literare, îndreptându-şi impetuoasa forţă spirituală cu preponderenţă spre înaintarea ideilor naţionaliste, avansarea unui sistem de valori politice şi istorice. În năzuinţa descifrării resorturilor profunde ale personalităţii poetului Eminescu, Eliade speculează cu maximum de efecte că cel desemnat nu era înţeles şi acceptat mai ales pentru faptul că factura operei sale se deosebea esenţialmente de ceea ce se scria şi, bineînţeles, se aprecia în România în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Captiv al unei epoci în care excepţionalitatea şi originalitatea nu numai că nu erau în vogă, dar mai trezeau şi invidia, Eminescu, în aserţiunea lui Eliade, îşi dădea perfect seama de efectul pe care-l provoca opera sa asupra elitei intelectuale, criticilor. Chiar cei mai de seamă, scrie Eliade, au rămas tacit impasibili faţă de soarta lui, placiditatea cu care-şi mascau incapacitatea, incompetenţa de a-i pătrunde opera era evidentă: „Haşdeu era prea orgolios să-i recunoască talentul excepţional"; „Slavici îl înţelegea cu greu"; „Caragiale se amuza să-l întărâte la discuţii şi să-i încerce nervii" ş.a.

De-a dreptul impresionant ca esenţă ideatică şi analitică se prezintă eseul ***Insula lui Eutanasius*** în care Eliade, după investigarea mai multor fragmente din creaţia artistică a lui Eminescu şi cea teoretică a lui G. Călinescu, subliniază că în procesul cercetării şi interpretării creaţiei poetului trebuie să se acorde în special atenţie simbolismului şi metafizicii, deoarece Eminescu a fost un autor de vocaţie filozofică şi descendenţă romantică.

Simbolul a fost unul dintre mijloacele pe care marele poet îl utilizează cu dezinvoltură şi abilitate, manifestându-se consecvent ca un maestru desăvârşit al acestui element. Semnificativ, că alături de simbolurile folclorice ce-şi au originea în istoria şi tradiţia neamului, se înscriu în opera lui Eminescu şi cele cu un pronunţat substrat mistic, inspirate din vedele şi ezoterismul indian, de asemenea se reliefează ineluctabil şi cele de esenţă cosmologică. Oportună menţiunea în acest sens că orizontul filozofic al simbolicii eminesciene constituie un serios teren de investigare, iar adâncirea opticii de radiografiere a esenţei simbolice a viziunilor lui ne va permite să înţelegem într-o formă magistrală aspiraţiile, sentimentele, idealurile lui Eminescu.

Fără a aluneca în patetism şi a-şi edulcorna observaţiile în sentimentalism, Eliade în eseul ***Latina gintă e regină. Camoens şi Eminescu***. grefează că misiunea istorică a unui popor se judecă după realizările sale culturale, numai ele justifică existenţa şi misiunea lui, or, istoria nu ţine seama de naţiunile sterile.

Adoptând un ton polemic, Eliade în eseul menţionat constată că cultura latină se autoreflectă în momentele ei importante şi respiră predilect prin personalităţi aparte sau prin creaţii colective – tezaurul folcloric. O veritabilă operă, creaţie e capabilă, în concepţia lui Eliade, să transforme lumea „spiritual” prin apariţia sa. Pe acest temei,

exegetul, cu naturaleţe, trece în revistă un şir de personalităţi de prestigiu universal aşa ca Virgiliu, Balzac, Dostoevski, Goethe, Shakespeare, Camoens şi alţii care au îmbogăţit cultura universală cu opere inegalabile.

Atenţia faţă de creaţia lui Camoens este alimentată în concepţia lui Eliade prin faptul că acesta a introdus în cultura universală „geografia” transformată în valori spirituale, experienţă, considerată până atunci „barbară”, adică a justificat pe planul estetic descoperirile maritime şi cuceririle portughezilor, astfel operele lui Camoens au sporit universul estetic nu numai al poporului său de origine, dar şi al celui european.

Un creator demn de a fi comparat cu Camoens şi catalogat în pleiada celor mai de seamă poeţi, prozatori, dramaturgi universali, Eliade îl desemnează pe Eminescu care, prin genialitatea creaţiei sale, a contribuit în mod covârşitor la lărgirea orizontului spiritual european sub aspectul de „cuceritor de lumi noi” şi pentru faptul că, asemeni artistului portughez, Eminescu a transformat în valori spirituale experienţe considerate până la dânsul lipsite de semnificaţie, a îmbogăţit lumea cu noi mituri şi cu o noutate geografică – Dacia.

Geniul latin, consemnează Eliade, a câştigat mult prin poemul ***Luceafărul*** care poate fi atestat ca unul dintre cele mai proeminente din cultura universală. De aceeaşi apreciere se bucură şi lucrările – ***Melancolie, Scrisorile, Mortua est, Doina, Glossa***, prin intermediul cărora Eminescu descoperă şi introduce în patrimoniul spiritual o lume absolut nouă şi inedită.

Cu emoţie şi acuitate critică, Eliade sesizează în materialul ***Eminescu – poetul neamului românesc*** caracterul polar al poetului, trăsătură, de altfel, în aserţiunea sa, ireductibilă la o singură determinată. Conform lui Eliade, Eminescu a iubit viaţa şi a evitat-o în acelaşi timp; a adorat şi, la fel, a evitat femeia; a trăit în mijlocul unei lumi mizerabile, visând la pacea eternă.

În concluzie finală, menţionăm următoarele, Mircea Eliade a consacrat un considerabil spaţiu al cercetărilor sale operei vieţii lui Eminescu, durabile raţionamente despre creaţia marelui poet, concepţia sa filozofică, misticismul său putând fi depistate nu numai în publicistică, dar şi în opera sa fundamentală. Viziunile integratoare ale lui Eliade, alimentate din remarcabila preocupare pentru opera poetului-nepereche, deschid orizonturi pluridimensionale nu numai în cunoaşterea vastei moşteniri literare eminesciene, dar şi a erudiţiei, talentului, inteligenţei şi spiritului critic eliadian.

LIMBA ROMÂNĂ, OASTEA NOASTRĂ NAŢIONALĂ

Grigore Vieru

Stimate domnule preşedinte al Academiei de Ştiinţe a Moldovei, Gheorghe Duca!

Onorat Consiliu suprem pentru ştiinţă!

Stimate domnule preşedinte al Academiei Române, Eugen Simion!

Stimaţi colegi academicieni!

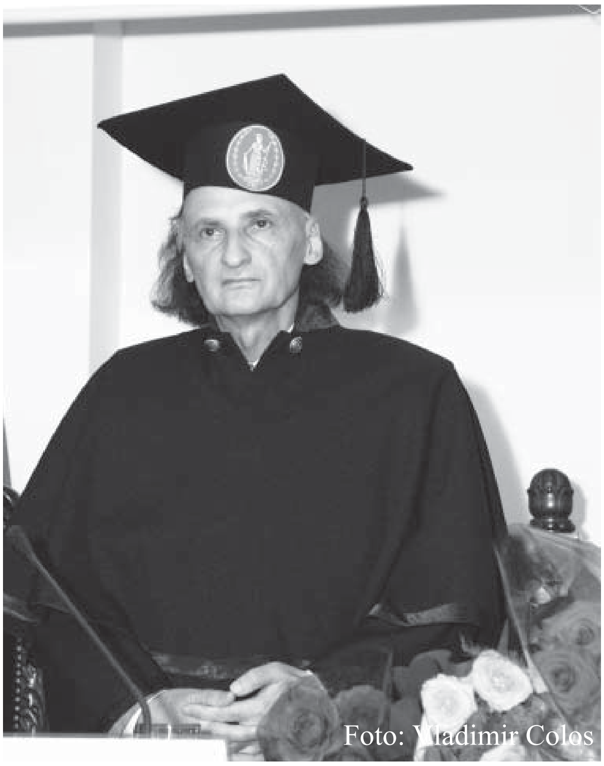
Iubiţi fraţi!

O tulburătoare parabolă biblică, pe care o desprindem din comoara înţelepciunii regelui Solomon, sună astfel: **„…atunci au venit două femei desfrânate la rege şi au stat înaintea lui. Şi a zis una dintre femei: „Rogu-mă, domnul meu, noi trăim într-o casă; şi eu am născut la ea, în casa aceea. A treia zi după ce am născut eu, a născut şi această femeie şi eram împreună şi nu era nimeni străin cu noi în casă, afară de amândouă. Însă noaptea a murit fiul acestei femei, căci a adormit peste el. Şi s-a sculat ea pe la miezul nopţii şi mi-a luat pe fiul meu de lângă mine, când eu, roaba ta, dormeam, şi l-a pus pe-al ei la pieptul meu. Dimineaţa când m-am sculat ca să-mi alăptez fiul, iată, el era mort; iar când m-am uitat la el mai bine dimineaţa, acesta nu era fiul meu, pe care-l născusem". Iar cealaltă femeie a zis: „Ba nu, fiul meu e viu, iar fiul tău e mort!". Iar aceasta îi zicea: „Ba nu, fiul tău este mort şi al meu este viu!".**

(…) Apoi a zis Solomon: „Daţi-mi o sabie", şi i s-a adus regelui o sabie. Şi a zis regele: „Tăiaţi copilul cel viu în două şi daţi o jumătate din el uneia şi o jumătate din el celeilalte!".

Şi a răspuns femeia al cărui fiu era viu regelui – căci i se rupea inima de milă pentru fiul ei: „Rogu-mă, domnul meu, daţi-i ei acest prunc viu şi nu-l omorâţi!". Iar cealaltă a zis: „Ca să nu fie nici al meu, nici al ei, tăiaţi-l!". Şi regele a zis (arătând spre prima femeie): „Daţi-i acesteia copilul cel viu, căci aceasta este mama lui!".

Conotaţia acestei geniale metafore biblice pare să izvorască din tragismul Limbii Române de pe teritoriul Republicii Moldova. Ca şi în Sfânta Scriptură, la noi, în Basarabia, copilul viu, care este Limba Română, fusese furat tot pe întuneric. Şi

Poetul academician Grigore Vieru, Doctor Honoris Causa al A.Ş.M.

tot el, care este aceeaşi Limbă Română, murise nu pentru că Basarabia adormise peste el, ci pentru că peste fiinţa lui se lăsase giganticul trup ţarist. Singura neasemănare între pilda biblică şi **dramaticele** noastre realităţi lingvistice este aceea că şi România, şi Basarabia n-au născut în desfrânare cei doi copii, care, de fapt, era şi este unul singur şi se numeşte Limba Română. **„Tot ce este frumos poartă ponos!"**, zicea Anton Pann. Cu alte cuvinte, tot ce este frumos poartă în sine sămânţa suferinţei şi a jertfei. Exemplul cel mai potrivit în această privinţă îl reprezintă Brâncoveanu, Eminescu, Avram Iancu, Iorga…

Din păcate, în strivitorul întuneric ţarist ce acoperise Basarabia lipsea un Solomon al nostru. Ţarul nu putea fi Solomon. De altfel, el însuşi tăiase în două miraculoasa fiinţă, care, din vrerea şi mila Lui Dumnezeu, se numeşte Limba Română. Tot ţarul a dat istoricei noastre Limbi un alt nume: „limba moldovenească". Cred că nu este cazul să explicăm de ce s-a recurs la acest criminal procedeu. Motivul este arhicunoscut.

Noul nume al Limbii Române în Basarabia de sub ocupaţia ţaristă, apoi de sub cea sovietică jigneşte un popor ce a trudit la zidirea Limbii noastre istorice, dar şi memoria celor care, prin har şi jertfă, au remodelat-o, dându-i o desăvârşire

deplină, aşezând-o în rândul celor mai civilizate limbi ale lumii. Să pomenim numele doar a câţiva ctitori: Varlaam, Dosoftei, Neculce, Miron Costin, Cantemir, Eminescu, Alecsandri, Creangă, B.P. Hasdeu, Alecu Russo, Sadoveanu, Coşbuc, Arghezi, Blaga, Bacovia, Goga, Rebreanu, Cezar Petrescu, Călinescu, Perpessicius, Preda, Eugen Barbu, Zaharia Stancu, Ştefan Bănulescu, Labiş, Stănescu, Sorescu, Ioan Alexandru, ca să ne referim numai la clasicii plecaţi la strămoşi.

Aceeaşi jignire apărătorii falsului glotonim aduc şi savanţilor străini, care, prin competenţa şi cinstea lor, ştiu mai bine decât căţeluşii noştri „teoreticieni" cum se numeşte corect Limba lăsată nouă moştenire.

Se pune fireasca şi logica întrebare: cum şi de unde s-a iscat în Basarabia o altă Limbă decât cea Română?! Au declarat oare cândva Stamati, Donici, Stere, Mateevici că scrisul lor este altul decât cel românesc?! Aţi găsit undeva nişte mărturisiri în care Eminescu, Alecsandri, Creangă, B.P. Hasdeu, Alecu Russo, Sadoveanu, Bacovia vorbesc de *limba moldovenească?*

Este adevărat că există un *grai moldovenesc*, care mi-e atât de drag, aşa cum există unul transilvănean, muntenesc, bănăţean sau oltenesc. Dar Limba este una singură, şi ea se numeşte *Română*. Să lăsăm mai bine să vorbească ctitorii şi şlefuitorii Limbii Române, care sunt marii cărturari, scriitori clasici şi moderni, lingviştii notorii: **„Dragoş a adus în Ţara Moldovei românească limbă"** (Dosoftei, 1642-1693); **„…măcară că ne răspundem acum moldoveni; iar nu întrebăm: ştii moldoveneşte? Ce: ştii româneşte?"** (Miron Costin, 1633-1691); **„…moldovenii, ardelenii şi muntenii alcătuiesc un popor întreg şi aceeaşi limbă"** (Alecu Russo, 1819-1859); **„…simplul fapt că noi, românii, câţi ne aflăm pe pământ, vorbim o singură limbă, „una singură", ca nealte popoare şi aceasta în oceane de popoare străine ce ne înconjoară, e dovadă destulă că aşa voim să fim şi nu altfel"** (Eminescu, 1850-1889); **„Cugetarea românească / Are portul românesc. / Nu lăsaţi dar s-o ciuntească / Cei ce limba ne-o pocesc"** (Bogdan-Petriceicu Hasdeu, 1838-1907); **„N-avem două limbi şi două literaturi, ci numai una, aceeaşi ca cea de peste Prut"** (Mateevici, 1888-1917); **„Pe vremea aceea, în şcolile din Basarabia, nu numai că dispăruse predarea limbii româneşti, dar nu era iertată elevilor întrebuinţarea limbii materne nici chiar între ei"** (Constantin Stere, 1865-1936); **„Teza existenţei unei limbi moldoveneşti diferite de limba română este, atunci când e de bună credinţă, o iluzie şi o greşeală, cel puţin extrem de naivă; iar când e de rea credinţă, e o fraudă ştiinţifică"** (Eugeniu Coşeriu, 1921-2002); **„Adevărul e că nu sunt două limbi identice cu numiri diferite, ci o singură limbă de cultură şi că ea are o singură denumire – LIMBA ROMÂNĂ"** (Silviu Berejan, n. 1927). Să cităm şi afirmaţiile unui clasic în viaţă care este Ion Druţă (n. 1928) inserate în eseul Domniei sale *Răscrucea celor proşti:* **„Cum o numim până la urmă? Fireşte, limba română. După ce am călătorit prin mai multe imperii, ne folosim de limba fiartă şi cizelată de fraţii de peste Prut în cazanele naţionale".** Iată ce zice un alt scriitor, academician, Mihai Cimpoi, atins şi el, ca şi Druţă, de aripa geniului: **„Limba română este rostirea esenţială a fiinţei poporului nostru, din care putem deduce modul său de a gândi, de a simţi şi de a exista *în* şi *întru* istorie"** (Mihai Cimpoi, n. 1942); **„Cetatea care ne-a ţinut mereu trează conştiinţa de apartenenţă**

Icoana Împărătească Maica Domnului Hodighitria (Indrumatoare). XVII. Din colecţiile Muzeului Naţional de Arte Plastice

la un neam eroic, bimilenar, cetatea care ne-a făcut să rezistăm în fața tuturor puhoaielor nivelatoare, din orice parte ar fi pornit spre noi, a fost limba noastră – cetate de neînvins a românului.” (Nicolae Mătcaş, n. 1940); **“Se fac referiri la argumente, dar argumentele se iau din diferite sfere, şi ele, formal, parcă permit să tragem concluzii de diferită natură. Însă, până la urmă, formula şi concluzia definitivă trebuie să fie una - cea care se bazează pe tradiția istorică, cea care se sprijină pe argumentul ştiințific. De aceea, denumirea limbii literare, a limbii în care au scris toți clasicii noştri, toți oamenii de cultură a fost şi rămâne una: limba română”** (Haralambie Corbu, n. 1930); **„Limba fiecărei etnii este creația sa cea mai profundă, cea mai semnificativă, cea mai bogată şi cea mai dăruită de harul frumuseții şi al binelui”** (Valeriu Rusu, n. 1935); **„Există o singură limbă vorbită de la Nistru până la Tisa şi până hăt peste Nistru – Limba cea Maternă care e Româna” (Ion Dumeniuk); „Fără îndoială, nu e absolut nimic condamnabil în faptul că cineva foloseşte expresiile „vorbire moldovenească”, „a vorbi moldoveneşte”, căci ele corespund unei realități incontestabile. Ba din contra, avem tot temeiul să ne mândrim că suntem moldoveni, că avem un fel al nostru de a fi şi de a vorbi. Dar când e vorba de denumirea oficială (...) trebuie folosit doar termenul de *limbă română*”** (Ion Ețcu, n. 1935; Alexandru Dârul, n. 1929); **„Cuvintele, ca tot ce e viu, au nevoie de mediul favorabil de viață, exprimând o stare spirituală, o gândire”** (Ion Vatamanu, 1937-1993).

Va rămâne în istoria națională şi aderarea la Limba Română a primului preşedinte al Republicii Moldova, Mircea Snegur: **„Este lesne de înțeles că noțiunea de „limbă maternă” din art. 13 al Constituției ține nu atât de un termen ştiințific, cât de unul politic… Limba Română este numele corect al limbii noastre istorice, literare, de cultură şi scriere”.**

Am vizionat spectacolul *Oltea* montat la Teatrul Național „Mihai Eminescu” din Chişinău şi la Teatrul Național „Vasile Alecsandri” din Bălți după piesa lui Andrei Strâmbeanu cu acelaşi nume, piesă care, după mine, va intra în Fondul de aur al dramaturgiei româneşti. Mă întreb în ce limbă vorbea mama lui Ştefan cel Mare, Oltea, care olteancă era, cu tatăl lui, moldovean, trăgându-se din viță ardelenească: olteneşte, moldoveneşte, ardeleneşte?! Ni-e jenă să mai discutăm acest subiect (al limbii moldoveneşti), clar şi pentru un copil din clasele primare. Ştiu că harul pe care mi l-a dăruit Dumnezeu este atât cât îl am. Dar limba şi literatura română, şi nu cea „moldovenească”, mi-au dat totul. Am răsărit ca poet din frumusețea, bogăția şi tainele Limbii Române, căreia îi voi rămâne îndatorat până la capătul vieții.

Prima victimă în şirul de jertfe în lupta pentru Limba Română a fost poetul Nicolai Costenco. Numai pentru faptul că, în 1940, a declarat că nu există nicio diferență între limba moldovenească şi cea română fusese condamnat la 25 de ani de surghiun siberian. Dându-şi duhul Stalin, poetul îndurase urgiile infernului numai 15 ani din cei 25.

Teroarea împotriva limbii noastre a continuat multă vreme după moartea lui Stalin. Prin anii ’70 ai secolului trecut, una dintre cele mai bune profesoare de limba şi literatura „moldovenească”, Elena Vasilache, de la Şcoala-Internat din Chişinău, umilită şi scuipată în suflet, a fost transferată la o şcoală auxiliară pentru „păcatul” că elevii îi adresaseră la 8 Martie o felicitare scrisă cu caractere latine. O altă eminentă profesoară, doamna Popescu de la o şcoală din Poşta Veche, avusese tot prin acei ani o frumoasă idee: profesorii care făceau greşeli de limbă în exprimare erau obligați să arunce într-o puşculiță specială, aflată în cancelaria şcolii, câte 10 copeici. Aprobaseră cu toții această idee. Jocul a mers bine şi cu folos până oficialitățile sancționaseră profesoara pentru nevinovata idee.

Regretatul actor Gheorghe Siminel fusese scos din pâine pentru „vina” de a-şi exprima cu litere latine admirația pentru Georgia într-un caiet de impresii. A rămas multă vreme muritor de foame.

Gheorghe Cincilei, director al Muzeului de Literatură de pe lângă Uniunea Scriitorilor - pentru „păcatul” de a completa fondurile Muzeului cu literatură de dincolo de Prut.

Acestea nu erau cazuri izolate. Am alcătuit un volum masiv adunându-le la un loc pe toate. Citām un fragment din consistentele note pentru un portret intitulate „*Omul potrivit la locul potrivit*” de Alexandru Bantoş, în care strălucitul publicist desenează chipul spiritual al unuia dintre cei mai de seamă lingvişti români, Silviu Berejan, care în curând va păşi pragul celui de-al nouălea deceniu de viață. Să ne trăiți, maestre! „În RSSM, în special după cunoscutele evenimente din 1968, sunt interzise sau trecute la fondurile secrete speciale ale bibliotecilor cărțile româneşti, inclusiv sau mai ales cele din domeniul lingvisticii, dicționarele

explicative sau bilingve (ruso-româneşti), editate la Bucureşti. La Universitatea de Stat din Moldova, de exemplu, studenţii puteau consulta cărţi româneşti doar cu permisiunea conducerii facultăţii şi chiar a rectoratului. În căminele instituţiilor de învăţământ, în redacţiile mass-media, în special ale Radioteleviziunii de la Chişinău, principală şi foarte influentă maşină ideologică – se organizau periodic razii având drept scop depistarea „diversioniştilor antisovietici", adică a posesorilor de carte românească, şi, ulterior, pedepsirea celor care citeau sau scriau cu alfabet latin. Studenţii „prinşi în flagrant delict" erau, de regulă, exmatriculaţi, jurnaliştii şi funcţionarii concediaţi. Cu toţii fiind calificaţi „naţionalişti", intrau în vizorul K.G.B-ului. Cu sau fără motiv, persoanele „cu vederi româneşti" aveau viitorul compromis (aşa s-a întâmplat cu G.R., student la universitate, care, surprins că la ore conspecta în română, a fost exmatriculat, fapt ce i-a marcat întregul destin). Calificativul de naţionalist român putea fi atribuit oricui, indiferent de apartenenţa etnică. Semnificativ în acest sens este cazul evreilor M.M. şi S.Ş. din secţia de traduceri a redacţiei Actualităţi a Radioteleviziunii, cărora li s-a aplicat stigmatul de „naţionalist român", pentru că în urma unui control s-a stabilit că utilizau „clandestin" dicţionare... româneşti. De asemenea, jurnaliştii erau avertizaţi permanent că vor fi pedepsiţi, inclusiv disponibilizaţi , dacă vor folosi în texte sau emisiuni cuvinte româneşti, în categoria acestora intrând neologismele, sinonimele, precum şi cuvinte din lexicul românesc al limbajelor de specialitate, dându-se preferinţă, evident, echivalentelor „moldoveneşti", de fapt, calchierilor după limba rusă incluse cu forţa în uzul cotidian.

...Ziarul *Moldova suverană* publicase o variantă a Legislaţiei lingvistice în redacţia Institutului de Lingvistică, în care se preciza că numele corect al limbii noastre este româna, fapt ce a condus la demiterea redactorului-şef, Tudor Ţopa, urmată de o „rebeliune" a ziariştilor de la Casa Presei, care obţinuseră repunerea în funcţie a „nedisciplinatului" şef.

În cadrul dureroaselor consemnări de mai sus se înscrie perfect următorul exemplu: Nicolae Dabija, Vasile Romanciuc, Aurelian Silvestru, Ion Vicol fuseseră exmatriculaţi de la facultate din acelaşi motiv de „naţionalism". Ei nu erau singurii tineri care avuseseră de suferit.

Un mare curaj bărbătesc a demonstrat generaţia lui Andrei Lupan readucând în spaţiul basarabean, în 1956, o parte din clasicii literaturii române - Eminescu, Alecsandri, Creangă, B.P. Hasdeu, Cantemir, Alecu Russo, Negruzzi, Stamati, Alexandru Donici, pe care generaţia din care fac parte i-a cunoscut abia la facultate. Prin acest gest naţional, generaţia Lupan se spală de păcatele ideologice. Mai tinerii scriitori de azi, dar şi unii mai vârstnici se tot împiedică de Lupan. Or, dacă activau şi ei în aceleaşi condiţii draconice, cu siguranţă că se alegeau cu aceleaşi păcate.

Un coleg de generaţie afirmă că eu l-am „secerat" pe Lupan la Adunarea Generală a Scriitorilor din 1987 în luarea mea de cuvânt. Chiar aşa?! Iată adevărul, iată ce am spus la acea adunare: „Andrei Pavlovici, mi-a întunecat adolescenţa piesa dumitale *Lumina*. Acum întunecă şi adolescenţa copiilor mei. Scoateţi, vă rog, din manuale această lucrare, scoateţi şi versificările dogmatice şi puneţi în locul lor poemele dumitale frumoase şi curate, că aveţi de unde alege". Să se cheme oare asta „secerare"?!

Un pamflet plin de vervă satirică publicase Vasile Coroban pe la sfârşitul anilor '50 ai secolului

Grigore Vieru: "Am răsărit ca poet din frumuseţea, bogăţiile, şi tainele Limbii Române"

trecut în săptămânalul *Cultura* (redactor-şef Petrea Cruceniuc). Distinsul critic îl ironiza pe pseudosavantul lingvist care se numea Borşci. Pamfletul era semnat *Zamă*. Vasile Coroban fusese, bineînţeles, luat la ochi, dar, în spatele lui Petrea Cruceniuc, scăpase de neplăceri sau chiar de surghiun. Sărmanul Ion Vasilenco! După ce îndrăznise prin anii de dezmăţ totalitar sovietic să aducă în mijlocul nostru numele lui Constantin Stere, fusese nevoit să se arunce sub roţile trenului, unde şi-a găsit moartea!

O minunată şcoală de Limbă Română au fost superbele traduceri din literatura universală semnate de Igor Creţu, Alexandru Cosmescu şi Aureliu Busuioc, toţi cu veche şi serioasă şcoală românească din perioada interbelică.

De o covârşitoare importanţă nu numai artistică, ci şi documentară au fost romanele scrise pe teme istorice *Biserica Albă* (1975-1981, 1986-1981) de Ion Druţă şi *Sânge pe zăpadă* (1985) de Vladimir Beşleagă, primul roman din trilogia despre Miron Costin. În acelaşi plan istoric se înscriu şi piesele *Doina* (1968) şi *Horia* (1973) semnate de acelaşi Ion Druţă, apoi *Ioan-Vodă cel Cumplit* aparţinând lui Dumitru Matcovschi.

O satiră vehementă este piesa lui Aureliu Busuioc *Radu Ştefan Întâiul şi Ultimul* adresată falsificatorilor istoriei noastre, piesă care fusese montată la Teatrul pentru Tineret *Luceafărul* în regia eminentului regizor Ion Ungureanu. Se jucase o singură dată, pentru că fusese interzisă de autorităţi din start. Vorbim şi de istorie deoarece ea este strâns legată de Limba Română.

Lumea la Chişinău descoperea arta dramatică prin Teatrul *Luceafărul*, aflat atunci sub oblăduirea lui Ion Ungureanu. Frecventam *Luceafărul* şi de dragul Limbii Române, pe care o cultiva în mijlocul actorilor tineri acelaşi Ungureanu. Mulţi ani la rând, în vremuri de îngheţ totalitar, ne-am încălzit visele la flacăra spectacolului *Eminescu* de la Teatrul *Puşkin* (azi *Mihai Eminescu*), spectacol regizat de actorul Valeriu Cupcea, tot el jucând rolul poetului nepereche.

În aceleaşi vremuri tinerii basarabeni îşi încălzeau inima în respiraţia curată a cenaclului **Flacăra** al cărui ctitor era Adrian Păunescu. Atunci, la emisiunile radio ale cenaclului, auzeam pentru prima oară **Doina** lui Eminescu.

La toate acestea, la greutatea valorii naţionale se adaugă şi frumuseţea filmului artistic *Se caută un paznic* după *Ivan Turbincă* de Creangă (scenarişti şi regizori Vlad Ioviţă şi Gheorghe Vodă), telefilmul dedicat lui Eminescu de Emil Loteanu şi cele două documentare dedicate şi ele lui Eminescu şi Creangă de Anatol Codru.

În 1988, când încă nu se prăbuşise imperiul sovietic, apăruseră trei istorice studii: *Veşmântul fiinţei noastre* de Valentin Mândâcanu, publicat în revista *Nistru* (redactor-şef Dumitru Matcovschi), *O limbă maternă – un alfabet* de doctorul habilitat în istorie Ion Buga, studiu inserat în săptămânalul *Învăţământul public* (redactor-şef regretatul Anton Grăjdieru) şi *Devaluări parţiale în istoria limbii* de Constantin Tănase şi Vasile Bahnaru, lucrare publicată în aceeaşi revistă *Nistru.* O pagină de aur în istoria marii bătălii este Frontul Popular. Un model de carte a istoriei noastre, scrisă pe înţelesul copiilor, este manualul *În căutarea identităţii* de Nicolae Dabija – o lucrare fundamentală şi atractivă pentru lumea elevilor. Model de Limba Română sunt poeziile pentru cei mici ale lui Liviu Deleanu, prozele pentru copii ale lui Spiridon Vangheli, poveştile moldoveneşti în prelucrarea lui Grigore Botezatu. Frumoasă cartea *„Greutatea limbii materne”* de Agnesa Roşca. Elevii din clasele superioare şi studenţimea au primit în dar două manuale de importanţă naţională: *Literatura română pentru clasa a XII-a*, autori Mihai Cimpoi şi Constantin Şchiopu, şi *Literatura română pentru şcoala universitară şi preuniversitară*, autor de bază Mihail Dolgan.

Jertfă stau la temelia luptei noastre pentru Limba Română şi grafia latină Doina şi Ion Aldea-Teodorovici, care scriseseră cu sângele lor pe faţa cerului numele Limbii Materne şi al grafiei latine. Murise, în mod misterios, Gheorghe Ghimpu, un om de o frumuseţe sufletească rară, inimos luptător pentru eliberarea naţională, care făcuse ani grei de puşcărie alături de Alexandru Usatiuc, Valeriu Graur, Alexandru Şoltoianu.

Podul de Flori, ironizat de unii care se hrănesc viaţa întreagă din ironii balcanice, a fost un pod de aur pe care pentru prima oară după război românii de pe ambele maluri ale Prutului s-au reîntâlnit şi s-au bucurat vorbind într-o limbă comună şi intonând cântece comune. Podul fusese aprobat de Petru Lucinschi. Este un adevăr istoric şi nu-l putem ocoli. Asta dincolo de pretenţiile noastre faţă de greşelile şi chiar faţă de păcatele domnului Petru Lucinschi. Tot dânsul propusese mai târziu ca, alături de glotonimul **limba moldovenească,** să fixăm între paranteze la art. 13 din Constituţie

limba română ca limbă de stat. Ne-am grăbit atunci să râdem ca proştii de acele paranteze – azi ne-ar fi prins bine.

Lucrurile bune nu trebuie uitate chiar dacă le-au săvârşit unii oameni de stat care au, după cum spuneam, şi greşeli şi păcate. Nu trebuie să uităm, bunăoară, afirmaţia istorică a ex-preşedintelui Republicii Moldova, Mircea Snegur, rostită în vremuri încă destul de complicate, precum că numele corect al limbii noastre este **limba română**.

Să revenim la **Podul de Flori**. Îmi amintesc de o întâmplare nemaipomenită. În calitatea mea de deputat al Poporului din URSS vorbisem cu autorităţile din raion să se întindă un pod plutitor (ponton) între satul meu şi Miorcanii lui Ion Pilat, sat aflat pe malul drept al Prutului. N-au reuşit să-l facă. Lumea din sat şi din împrejurimi aflase de Pod şi venise cât frunză şi iarbă la Pererita mea. Tot atâta lume şi în satul de pe celălalt mal. Rudele se strigau pe nume de pe ambele maluri. La un moment dat românii din partea dreaptă a Prutului se aruncaseră îmbrăcaţi în apă, înotând spre noi. Gestul îl imitaseră consătenii mei, înotând şi ei îmbrăcaţi către malul opus. De fapt, nu înotau, ci mergeau, pentru că Prutul era foarte scăzut. Cânta muzica şi pe un mal, şi pe altul. La mijlocul râului care ne despărţise amar de vreme, se încinse o horă. Lacrimi de bucurie se amestecaseră cu apele Prutului. Aşa ceva cred că nu s-a mai întâmplat pe faţa pământului.

Îmi amintesc şi de o întâmplare cu totul nostimă, dar plină de duioşie, legată de acelaşi eveniment istoric. La **Pod**, în satul meu, venise şi un medic din Chişinău cu băieţelul său care să fi avut vreo patru anişori, căruia tatăl său îi promisese încă la Chişinău că va vedea români. Cei de pe malul drept erau uzi leoarcă. Oamenii din Pererita mea aduseseră în fugă haine uscate pentru oaspeţii doriţi. Se vorbea într-o limbă comună – în română. După două-trei păhăruţe de ţuică începuseră să cânte – intonau aceleaşi cântece comune. La vârsta când încă nu era atins de minciunile noastre lingvistice, băieţelul medicului întrebase cu o naivitate cuceritoare pe tatăl său: „Tată, mi-ai promis să-mi arăţi români. Care-s ei?...”.

Din cauza aceleiaşi dragoste pentru Limba şi pentru istoria neamului fuseseră aruncaţi în temniţa bolşevică transnistreană Ilie Ilaşcu, Andrei Ivanţoc, Tudor Popa, Alexandru Leşco. Se ştie că la baza bătăliei pentru eliberarea naţională a stat şi vrerea noastră pentru descătuşarea Limbii şi a scrisului latin. Ce vor fi însemnat oare istoricele cuvinte rostite în cuşca de fier ale lui Ilie Ilaşcu **„Vă iubesc, popor român”** dacă nu aceeaşi dorinţă de a-şi vedea libere Limba Română, scrisul latin şi istoria neamului?!

Toate aceste victime şi suferinţe se uniseră într-un singur şuvoi spiritual, care începuse să rupă zăgazul antinaţional.

Pe la sfârşitul anilor 1980, apare în ilegalitate la Riga primul nostru ziar cu caractere latine, *Glasul*, fondat de Ion Druţă, redactor-şef Leonida Lari. Săptămânalul *Literatura şi Arta* (redactor-şef Nicolae Dabija) publică primele texte cu litere latine. Poţi oare să uiţi aşa ceva?!

E un noroc că în elucidarea problemelor de limbă şi istorie, alături de scriitori, s-au aflat şi se află mereu cei mai distinşi istorici. Un noroc avusese Parlamentul Moldovei şi cel unional de personalităţi scriitoriceşti ca Mihai Cimpoi, Vladimir Beşleagă, Ion Druţă, Nicolae Dabija, Ion Hadârcă, Lidia Istrati, Leonida Lari, Dumitru Matcovschi, Valeriu Matei, Mihai Poiată-Ştefan, Andrei Strâmbeanu, Constantin Tănase, Andrei Vartic, Ion Vatamanu, la fel – de preoţii Petru Buburuz şi Ioan Ciuntu, de medicii Eugen Popuşoi, Pavel Gusac, ambii stinşi din viaţă, Gheorghe Ghidirim, Timotei Moşneaga, Ion Prisăcaru, Victor Uncuţă, Anton Spânu, Ion Reniţă, Valeriu Javerdan - în total peste 20 de medici.

Paznici de nădejde la curăţenia Limbii noastre sunt scriitorii Valentin Mândâcanu, Ion Ciocanu, Ion Melniciuc, Valentin Guţu. Neuitat este regretatul Boris Cotlear. Un remarcabil lingvist, dar şi strălucit publicist este Vlad Pohilă, care s-a ascuns în adâncul unei modestii rar întâlnite la noi. S-a pierdut în politică un subtil îngrijitor al Limbii Române, Dinu Mihail.

Un rol important în apropierea Limbii noastre de oficializarea ei ca limbă de stat l-a jucat Comisia interparlamentară a Prezidiului Sovietului Suprem al R.S.S.M. pentru studierea istoriei şi dezvoltării limbii moldoveneşti, avându-l ca preşedinte pe Alexandru Mocanu, Preşedintele Prezidiului Sovietului Suprem al R.S.S.M., iar ca locţiitor pe Haralambie Corbu, academician, secretar al Secţiei de Ştiinţe Sociale a A.Ş.M. Membri – Andrei Lupan, Silviu Berejan, Ion Borşevici, Anatol Eremia, Anatol Ciobanu, Mihai Ciobanu, Nicolae Dabija şi, cu îngăduinţa dumneavoastră, Grigore Vieru.

În momentele de răscruce a dat dovadă de mult curaj şi demnitate Academia noastră. Citám Declaraţia ei:

„Declarația Adunării Generale Anuale a Academiei de Ştiințe a Moldovei". Citām: „Adunarea Generală Anuală (din 28.02.96 – n. n.) a Academiei de Ştiințe a Moldovei confirmă opinia ştiințifică argumentată a specialiştilor filologi din Republică şi de peste hotare (aprobată prin Hotărârea Prezidiului AŞM din 9.09.94), potrivit căreia denumirea corectă a limbii de stat (oficiale) a Republicii Moldova este *Limba Română*". Sărut mâna tuturor academicienilor şi specialiştilor filologi care au semnat o asemenea declarație. Ea îmi adâncise mândria că fac parte şi eu din neamul care vorbeşte şi scrie româneşte.

Greul cel mare căzuse însă pe umerii Institutului de Lingvistică, al cărui director era unul dintre cei mai de seamă savanți lingvişti, Silviu Berejan, care a împlinit recent 80 de ani. Primiți, vă rog, floarea inimii tuturor intelectualilor noştri, maestre. Alăturăm aceste cuvinte pe care le meritați din plin mesajului venit din partea doctorului şi profesorului universitar Dan Mănucă, director al Institutului de Filologie „Al. Philippide" din Iaşi: **„Model de demnitate națională, care de-a lungul întregii vieți „şi-a urmărit mereu obiectivul ştiințific în ciuda numeroaselor obstacole materiale şi politice, încadrând cercetările sale în contextul socio-cultural al țării sale frământate..., Silviu Berejan, avându-i alături pe colegii de Institut Ion Ețcu, Alexandru Dârul, Vasile Pavel, Anatol Eremia, Nicolae Raievschi, Maria Cosniceanu ş.a., pe academicienii-filologi Nicolae Corlăteanu, Mihai Cimpoi, Haralambie Corbu, Anatol Ciobanu, Nicolae Bilețchi, pe titularii AŞM reprezentând alte domenii, între care Andrei Andrieş, preşedintele AŞM, Vasile Anestiade, Dumitru Ghițiu, Gheorghe Ghidirim, Mihai Lupaşcu, Vsevolod Moscalenco, Sergiu Rădăuțanu, Ilie Untilă, Gheorghe Şişcanu, a reuşit să dea expresie argumentată unui concept ştiințific ce înnobilează imaginea Academiei noastre". „*Post-factum*, va concluziona academicianul, parlamentul a găsit de cuviință să solicite şi părerea Academiei în această privință. Drept răspuns, a urmat declarația Institutului de Lingvistică, apoi cea a Prezidiului AŞM, prin care s-a pus punctul pe „i". Sub aspect legal, lucrurile au rămas în continuare neschimbate, deşi, în fapt, întoarcerea înapoi a devenit imposibilă".**

Un rol important în rezolvarea unor probleme naționale avusese în parlament domnul profesor doctor Ion Borşevici, şeful Cancelariei prezidențiale, deşi, cu modestie, dânsul declara că, pur şi simplu, este acolo un om de porăială. Dincolo de greşelile forului parlamentar, fără îndoială că avusesem atunci cel mai serios şi cel mai inteligent parlament, al cărui Preşedinte era Alexandru Moşanu, iar vicepreşedinte Ion Hadârcă. Dar şi cel mai operativ şi luminat guvern, avându-l ca premier pe Mircea Druc, ca ministru al Învățământului pe Nicolae Mătcaş, ca ministru al Culturii şi Cultelor pe Ion Ungureanu, ca ministru al Apărării pe Ion Costaş. Totodată, aduc adânci mulțumiri Academiei Române, în special ex-preşedintelui Academiei, Eugen Simion, care împreună cu savanții lingvişti de dincolo de Prut ne-au dat o mână de ajutor în limpezirea unor dificile şi controversate probleme legate de numele autentic al limbii noastre. Din păcate, partizanii „limbii moldoveneşti" nu au mai fost şi nu sunt limpeziți... Poate că vor fi... Dar numai atunci când li se va porunci oficial.

S-au aplecat mereu şi se apleacă asupra literaturii basarabene lingviştii din Bucureşti, Iaşi, Cluj, la fel scriitorii Adrian Păunescu şi Victor Crăciun din Bucureşti, Theodor Codreanu din Huşi, Adrian Dinu Rachieru din Timişoara, Viorel Dinescu din Galați, Tudor Nedelcea din Craiova. Aceleaşi mulțumiri trebuie să le aducem şi savanților ruşi, a căror opinie privind numele corect al Limbii noastre era greu de respins şi sub aspect ştiințific, şi în plan politic. Ne face plăcere să citām numele şi afirmațiile câtorva dintre ei, afirmații cu totul în dezacord cu poziția unor falşi lingvişti şi istorici de la noi: **„Numai pentru faptul că I. V. Stalin aminteşte de „limba moldovenească", a apărut problema limbii moldoveneşti de sine stătătoare, deşi majoritatea lingviştilor consideraseră până acum că românii şi moldovenii vorbesc aceeaşi limbă"**. Aceste afirmații le făcea reputatul lingvist rus Ruben Budagov (1910-2001) încă în 1957. Răspicate, clare, întemeiate pe studiul ştiințific sunt şi afirmațiile unuia dintre cei mai autoritari lingvişti din Federația Rusă, Rajmund Piotrowski (n. 1922): **„...Ocrotirea şi susținerea limbii române în Basarabia presupune aplicarea, utilizarea ei intensă în toate domeniile de activitate, dar mai întâi la nivel statal şi administrativ"**. Iată şi opinia unui alt celebru savant din Rusia, Serghei Kapița, născut în 1930: **„...Academicianul Piotrowski, un mare romanist şi un foarte bun prieten al familiei noastre, a tot vorbit despre situația lingvistică din Basarabia, inclusiv despre felul acesta al multor intelectuali, iscat din rațiuni de**

circumspecţie politică, desigur, de a ocoli numele ei cel adevărat. Dar ea este limba română şi n-ai ce-i face. (…). Eu, fiind departe de locurile de baştină ale străbunicilor mei, ţin la această limbă tocmai din acest sentiment de demnitate care include pentru un intelectual şi datoria de a cunoaşte şi de a vorbi limba mamei care i-a dat viaţă şi l-a crescut”. Profunda noastră recunoştinţă acestor mari savanţi ruşi de viţă nobilă.

Nu am confundat niciodată politica imperială ţaristă şi sovietică cu marea cultură rusă: cu Tolstoi, Dostoievski, Gogol, Puşkin, Lermontov, Ceaikovski, Esenin, Pasternak, Ahmatova, Ţvetaeva, Bulgakov, Soljeniţin…, cu nobilimea rusă în general…

Am citit de curând o zguduitoare carte documentară intitulată *Cât costă un om,* apărută sub îngrijirea lui Valeriu Pasat, doctor în ştiinţe istorice, academician, în care o rusoaică basarabeană de viţă nobilă, Evrosinia Kersnovskaia, îşi povesteşte viaţa tragică trăită în GULAG, fiind urmărită şi umilită şi după ieşirea din infern, dar continuând să-şi trăiască restul vieţii cu aceeaşi demnitate umană. Mărturisesc că, după lectura unor lucrări semnate de Soljeniţin, nimic mai tulburător nu am citit despre crimele din GULAG. Iată că au avut de suferi şi ruşii în cea mai „fericită” ţară din perioada stalinistă, ţară care era împânzită de închisori, de GULAG-uri, de spitale de psihiatrie unde erau aruncaţi oameni nevinovaţi şi oameni sănătoşi. Suferinţelor noastre însă li se adaugă cele ale Limbii, ale istoriei neamului şi ale credinţei strămoşeşti – comori falsificate ori şterse în general de pe faţa pământului.

Cu totul neaşteptat este şi faptul că jalnicii „patrioţi” şi argaţi ai inventatei limbi moldoveneşti au cenzurat şi falsificat nu numai pe cronicarii, pe clasicii literaturii române, pe marii lingvişti şi istorici, dar şi pe „dumnezeul” religiei comuniste, Karl Marx. Or, iată ce zice creatorul ideologiei comuniste, care, teoretic, pare creştinească, dar, aplicată în viaţa de toate zilele, a devenit contrariul ei şi şi-a dat duhul odată cu imperiul sovietic: **„Limba română, zice Marx, e un fel de italiană orientală. Băştinaşii din Moldo-Valahia se numesc ei înşişi români; vecinii lor îi denumesc vlahi sau valahi”.**

„Există oare o limbă moldovenească?!”, se întreba mirat reputatul romanist din Germania Klaus Heitmann, lucru pentru care a fost batjocorit pe vremuri de presa totalitară din RSSM, ca şi regretatul Michael Bruchis din Israel, care ne cunoştea profund istoria şi-o apăra.

Slujitorii falsului glotonim *limba moldovenească* ne pot replica: **„Să vedem ce zice poporul”**. După ce i s-a băgat în cap, amar de vreme, ideea că vorbim o altă limbă decât cea română, e clar ce poate zice poporul, mai exact o parte a poporului. Savanţii ihtiologi ruşi au făcut un experiment interesant. Cităm dintr-o publicaţie rezultatele experimentului: **„…studiind, vreme de câţiva ani, comportamentul crapilor din bazinele crescătoriilor şi făcând diverse experienţe de laborator, ei au remarcat că peştii – în principal crapii – crescuţi în *captivitate* (subl. n.) sunt mult mai uşor de prins decât cei crescuţi în libertate. Spre deosebire de aceştia din urmă, crapii de crescătorie înoată mai aproape de suprafaţă, se deplasează în cârduri, se împotrivesc curenţilor de apă şi constituie astfel o pradă uşoară chiar şi pentru pescarii mai puţin experimentaţi”.**

Crescuţi în *nelibertate*, o bună parte a oamenilor noştri, mai ales cei vârstnici, plutesc în cârduri la suprafaţa Limbii Române şi a istoriei neamului, prinzând grabnic şi orbeşte momeala.

Suntem învinuiţi de către aceiaşi „patrioţi” ai „limbii moldoveneşti” că, pentru opinia noastră, opusă fanteziei lor, primim de la străini, în special, de peste Prut, premii şi granturi. Să fi primit oare nişte granturi şi Marx, Budagov, Piotrowski, Kapiţa, Mateevici, Coşeriu, Druţă pentru aceleaşi convingeri ştiinţifice?! Să primească oare granturi şi Nicolae Corlăteanu acolo, în ceruri, pentru istoricul său Testament, despre care vom vorbi mai jos?!

Un proaspăt „erou” al zilelor noastre afirma nu demult că sunt „penibile” pomelnicele mele. Adevărul e că pomelnicele mele sunt istorie. Îi promit respectivului „erou” că-l voi introduce şi pe el într-un pomelnic special – în unul de lepădături.

Sunt cu totul caraghioşi unii inchizitori care aduc mucegăite acuzaţii lingviştilor, scriitorilor noştri: „Parcă mai ieri îi ziceaţi *limba moldovenească,* iar azi aţi rebotezat-o *limba română.* Când aţi fost sinceri: ieri sau azi?! Îi întrebăm şi noi: „De ce şi-a intitulat Mateevici *Limba noastră* celebrul său poem, iar nu *Limba română*? Credeţi că dacă-i spunea direct pe nume, putea oare să vadă lumina tiparului, să fie inclus în manuale şi, mai ales, să devină Imn de Stat?! Domnilor inchizitori, dacă nu sunteţi sinceri faţă de voi, atunci jucaţi rolul sincerităţii măcar faţă de Mateevici!

Chiar patriarhul ştiinţei lingvistice din Republica Moldova, Nicolae Corlăteanu, om de bun-simţ, fusese nevoit pe vremuri să aibă opţiuni „moldoveneşti” în privinţa limbii noastre. Nu cu

mult înainte de moarte acel bun-simţ i-a dictat un cutremurător Testament, lăsat posterităţii, pe care-l cităm aproape integral: „...Am recunoscut, în anii din urmă, că eu, fiind constrâns de regimul sovietic, am vorbit şi am scris despre „limba moldovenească", deşi aveam în inimă (o ştiau mulţi dintre voi!), şi Ţara, şi limba, şi istoria întregului nostru neam românesc. Eram, dragii mei, „supt vremi", sub crunte vremi, eram – mai ales filologii – copii nedoriţi ai unei realităţi istorice vitrege şi nu aveam voie să rostim răspicat întregul adevăr.

Le doresc învăţăceilor mei, cărora m-am străduit să le menţin trează conştiinţa de neam şi care muncesc acum în aşezămintele ştiinţifice, de învăţământ, de cultură, în justiţie şi în instituţiile statului, să contribuie permanent la extinderea şi consolidarea adevărului că limba noastră literară, limba exemplară pe care o folosim şi o vor folosi generaţiile viitoare, limba lucrărilor literare şi ştiinţifice, limba din documentele administrative etc., etc. este, precum susţine şi Academia de Ştiinţe a Republicii Moldova, una singură, şi se numeşte ***Limba Română,*** aceeaşi pentru toţi românii (moldoveni, munteni, ardeleni, bucovineni, transnistrieni, cei din Banatul Sârbesc, din Ungaria, Bulgaria, Ucraina, Rusia, SUA etc., etc.).

Sunt la o vârstă înaintată şi mulţumesc Celui de Sus că mă are în pază şi că mă pot bucura de lumina Lui. Sunt recunoscător destinului că am ajuns a fi contemporan ideii de integrare europeană a Republicii Moldova, ţară ai cărei reprezentanţi oficiali *beneficiază* (subl. n.), în cadrul lucrărilor Consiliului Europei, ale altor foruri internaţionale, de traduceri nu în pretinsa (art. 13 al Constituţiei) limba „moldovenească", ci în **limba literară română,** limbă aptă să exprime în chip civilizat această opţiune strategică, creând premise optime de comunicare dintre diferite naţiuni şi culturi".

Credem în sinceritatea desculpării regretatului nostru savant şi mai credem că mâine-poimâine Limba Română va fi repusă oficial în drepturile ei. Înfocaţii apărători de azi ai „limbii moldoveneşti" nu vor putea scrie un asemenea Testament, iar dacă-l vor şi scrie, nimeni nu va crede în el, pentru că numai rău au făcut nefericitului nostru pământ în nişte vremuri totuşi nesiberiene...

Am citit, nu demult, în ziarul bucureştean *7 plus*, din 28 iulie a.c., o informaţie despre un caz real, cu totul neobişnuit, din Canada. În urma unei neînţelegeri cu regina, un roi de albine a evadat din stup, luându-şi zborul într-o direcţie necunoscută.

Prisăcarul a anunţat poliţia despre dispariţia roiului, iar slujitorii ordinii publice au purces în căutarea fugarelor aurii. Fericiţi oamenii care trăiesc într-o ţară în care poliţia caută nu criminali, ci un roi de albine! Mă întreb cine şi cum va întoarce înapoi roiul de moldoveni împrăştiaţi prin Canada, Italia, Franţa, Spania, Grecia, Portugalia, America?! Am vizitat în ultimii ani majoritatea acestor ţări. Am stat de vorbă cu moldovenii de acolo, mulţi câştigând bine, este adevărat, dar muncind pe rupte, despărţiţi de familie, de copii, de baştină. Mulţi dintre ei, mai ales cei tineri, nu mai vor să revină acasă. Iată că azi nu mai suntem deportaţi în Siberii de gheaţă - suntem aruncaţi în ţări bogate, de unde mulţi nu se vor mai întoarce acasă.

Mă puteţi întreba ce legătură are Limba Română cu moldovenii pierduţi în furnicarul global. Are, şi încă una foarte strânsă!

Dacă vom fi nevoiţi să părăsim pământul natal cu acelaşi ritm, peste vreo 50 de ani s-ar putea să nu se mai vorbească româneşte pe la noi. Or, tocmai Limba şi religia au ţinut vie fiinţa noastră naţională de-a lungul veacurilor. Gândindu-mă la asta, am uneori clipe de prăbuşire sufletească. Mă ridic însă. Altfel, n-aş mai putea scrie. Ştiu că Limba Română la noi nu este altceva decât o candelă plăpândă. Dar marele Shakespeare zicea: **„Nu este destul întuneric în tot universul ca să stingă lumina unei plăpânde candele".**

Am spus-o de nenumărate ori: sârma ghimpată din fundul grădinii noastre mi-a zgâriat şi îmi zgârie inima. O suport, însă, cu îngăduinţă ştiind că, aidoma Zidului Berlinului, va cădea şi ea atunci când vor dori organismele internaţionale, marile puteri şi, bineînţeles, atunci când va vroi poporul să o dărâme. Oare nu este destul de clar că, în parametrii acestor împrejurări, nu mă ating de statalitatea Republicii Moldova?! Zidul, însă, dintre noi şi Limba Română trebuie să cadă azi. Nu am nicio îndoială că va cădea în curând. Lacrimi aşteaptă la rând, aşteaptă la coadă, să strălucească de bucurie în ochii noştri în acea măreaţă zi, când vom fi şi noi în rând cu lumea, cu alte cuvinte, în Europa. Nu poţi intra în Europa cu minciuna şi graniţa în spate.

Aşa să ne ajute Dumnezeu!

Discursul poetului academician Grigore Vieru rostit cu prilejul acordării titlului Doctor Honoris Causa al A.Ş.M. 30 august 2007

DOI POEŢI MĂRTURISITORI: ALEXEI MATEEVICI ŞI GRIGORE VIERU SAU TRANZIŢIA DE LA MEMORIE LA ISTORIE

Doctor în filologie, ***Ana Bantoş***
Director interimar, Institutul de Filologie, A.Ş.M.

Poeţii nu pot fi niciodată cunoscuţi izolat (A. E.Baconsky*)*. Ei trebuie văzuţi în contextul vecinătăţilor şi înrudirilor spirituale. Iar în ceea ce-l priveşte pe Grigore Vieru*,* este clar că vine din *Limba noastră,* căci domnia sa mizează, ca şi Alexei Mateevici, pe *cuvântul* ca loc de întâlnire cu memoria, cu istoria, cu viitorul. Textul celebrei poezii a fost conceput, în primul rând, ca o depunere a mărturiei despre starea limbii române, de acum 90 de ani, în spaţiul dintre Prut şi Nistru, şi, în al doilea rând, ca un îndemn adresat fraţilor de sânge de a schimba starea lucrurilor, sau, cu alte cuvinte, ca o îndrumare morală. Grigore Vieru, la rândul său, construindu-şi universul poetic în ***Cântece despre pământ***, ***Cântece de iubire*** şi ***Cântece despre mama,*** alege pentru ele aceeaşi axă, grija pentru graiul matern, astfel încât opera sa se conturează ca o mărturie a acestui sentiment. Anume din acest motiv poetul Ioan Alexandru îl consideră pe Grigore Vieru "*un poet care şi-a asumat greul unui grai trecându-l prin inima sa şi, încărcat de răbdare, înţelepciune şi nouă frumuseţe, îl întoarce semenilor săi care-i deschid de bună voie inima să-l primească, pentru a duce mai demn pe mai departe viaţa în spiritul dreptăţii şi iubirii"*. Vom aminti că Aristotel, în ***Metafizica,*** printre multiplele feluri în care se spune fiinţa distinge şi *mărturia,* iar Paul Ricoeur este de părere că *„mărturia constituie structura fundamentală a tranziţiei de la memorie la istorie"*. Vom aborda în cele ce urmează scrisul celor doi poeţi înrudiţi prin grija faţă de graiul matern, aplicând această grilă, precizând că vom ţine cont de perspectiva contextului în care a trăit, a activat Mateevici şi în care a scris această capodoperă, precum şi a celui din timpurile noastre, în care creează Grigore Vieru.

Textul ***Limbii noastre*** este conceput, deci, ca: a) *mărturisire* şi b) ca *îndemn* adresat cititorului de a acorda atenţie unui subiect precum ni se prezintă *memoria* care în viziunea lui Mateevici coincide cu *graiul,* cu *limba* poporului său, mult timp neglijată. Menţionăm că încă la începutul Evului Mediu Alcuin, într-o adresare a sa către împăratul Carol cel Mare, spunea că memoria „este comoara oricărui lucru". Anume către această comoară a sufletului se îndreaptă tânărul şcolit la Chişinău şi Kiev. Vom mai adăuga că Paul Ricoeur consideră memoria ca fiind „o parte din virtutea prudenţei, care figurează printre virtuţile majore, alături de curaj, dreptate şi cumpătare". Atragem atenţia, de asemenea, asupra faptului că această poezie a lui Alexei Mateevici are la bază un potenţial raport între memoria individuală şi memoria colectivă. Şi Alexei Mateevici a fost preocupat într-o anumită măsură de problema raportului dintre individual şi colectiv într-un studiu întitulat ***Mîsli L. N. Tolstogo o relighii i ih oţenca***. La scriitorul rus raportul dintre individual şi colectiv ia forma dezbaterii despre personal - impersonal, despre individual şi universal, despre sentimentul religios conceput ca iubire universală, îndreptată spre tot ce există în univers. Mateevici a fost fără doar şi poate influenţat de concepţiile lui Tolstoi şi lucrul acesta transpare chiar în poezia ***Limba noastră***. Dragostea sa faţă de limba maternă ia forma sentimentului religios faţă de o valoare ce nu trebuie să dispară. Limba este mai presus de cei care fac uz de ea. Este o valoare morală şi este privită din perspectiva iubirii creştine bazată pe luarea aminte la factorul supraindividual. Or, caracterul originar şi primordial al memoriei individuale are rădăcini în utilizarea limbajului comun şi în psihologia sumară ce permit aceste utilizări - ne atrage atenţia hermeneutul francez: „...în memorie pare să rezide legătura originară a conştiinţei cu trecutul".

De reţinut faptul că tradiţia privirii interioare de care este strâns legată arta modernă, dar şi memoria, duce spre Antichitate şi spre tradiţia creştină. Paul Ricoeur consideră că anume Sfântul Augustin „a inventat interioritatea pe fondul experienţei creştine a convertirii" (Paul Ricoeur *Memoria, istoria, uitarea,* Timişoara, 2004; p.120). Nu în zadar Sfântul Augustin, cea mai citită carte a căruia este întitulată ***Confesiunile*** e considerat precursorul modernilor, care, la începutul secolului al XX-lea se revendicau de la el. Am amintit aceste lucruri deoarece discursul lui Alexei Mateevici, venind din sfera vieţii religioase, este orientat să convertească adresatul spre interiorizarea viziunii. În mod similar

procedează şi poetul Vieru care din perspectiva timpului în care se lansa, un timp ideologizat excesiv, impune un alt punct de vedere asupra artei. El se detaşează de ideologia devoratoare, deplasându-se spre universul plin de grație divină a celor mici, sau spre universul celor îndrăgostiți: *Cea mai dulce politică / Pe care o salutăm, / E această duminică, / În care ne sărutăm* - scria poetul în anii 80.

Unitatea interioară a poeziei lui Grigore Vieru se menține datorită substratului religios revelat prin omniprezența forței maternității care adună în ea, ca într-un centru al sacralității, satul, copilăria, casa părintească, iubita, izvorul, lacrima, ploaia. Dacă „duminica" este cea care pivotează timpul sacru, atunci ludicul marchează, din acelaşi punct de vedere, spațiul, iar cântecul şi magia, la rândul lor, contribuie la desfăşurarea universului liric vierean sub semnul liturgicului spre care e orientată lupta cu singurătatea, cu înstrăinarea şi ieşirea dintr-un timp a-religios, a-ciclic al totalitarismului, al neamului său adunat în versurile poetului nostru ca într-o icoană: *O, neamule, tu, / adunat grămăjoară, / ai putea să încapi / într-o singură icoană.*

Tradusă în limbajul lui Mateevici, această icoană este *Limba noastră*. În acest punct cei doi poeți se întâlnesc cu un alt basarabean, cu lingvistul supranumit „al secolului al XXI-lea", Eugen Coşeriu, care considera că într-un cuvânt poate fi citită istoria întreagă a unui popor.

Deci, pentru a-i vorbi celui căruia i se adresează, atât Mateevici, cât şi Vieru îl pregătesc, montându-l pe unda comunicării liturgice, a interiorității, încercând, ca şi cum, să anihileze divizarea subiectului uman în transcedental şi empiric. Însă limbajul este unul comun, fapt ce denotă intenția autorilor de a-l îndrepta pe cel căruia i se adresează spre făgaşul memoriei colective. Când Vieru a fost învinuit că e prea simplu, a dat replica următoare: *Eu nu a fi simplu râvnesc, ci a fi înțeles*, pentru el fiind esențială accederea la inima cititorului de rând.

Provocându-l pe cititor să-şi caute interioritatea, Alexei Mateevici îl conduce pe drumul căutării propriei identități, căci limba se identifică, în fapt, cu persoana. Pledoaria în favoarea limbii ia aspectul meditației grave, patetice, înălțătoare. Este vorba de căutarea îndumnezeirii prin cuvânt, motivația aflându-se chiar în **Cartea Cărților**, cum e numită **Biblia**, în care scrie că *întru început a fost cuvântul*. Toate acestea se explică prin faptul că Mateevici vine către cititor din sfera religiei. Prin urmare, şi mijloacele de transportare a mesajului artistic şi ideatic sunt corespunzătoare, printre acestea evidențiindu-se, în primul rând, tonul persuasiv, forța de convingere pe care mizează autorul. Poetul Mateevici, dedublat de

Foto: Vladimir Colos

Şedința festivă a Consiliului Suprem pentru Ştiință şi Dezvoltare Tehnologică. 30 august 2007

preotul Mateevici, îşi construieşte discurul la modul liturgic şi în cheia predicilor. Substratul religios, frecvent analizat, în versurile lui Alexei Mateevici funcţionează inclusiv datorită unui mecanism subtil, care constă în subordonarea subiectului faţă de cuvântul creator, înainte de a se subordona faţă de cuvântul uzual. Alexei Mateevici face un fel de "fenomenologie" a memoriei pe care o descoperă în *adâncuri înfundată*. Memoria conjugată cu timpul (cu durata) pune în evidenţă un fapt deosebit de important: poetul limbii noastre nu pur şi simplu evocă un caz de neglijenţă, el atrage atenţia asupra legăturii dintre timpuri şi pune accentul pe valorile spirituale care fac posibilă funcţionarea acestei legături. Poate anume din această cauză cele mai importante valori la care se referă Mateevici în creaţia sa ţin de stratul arhaic şi cel religios.

Aşadar, Mateevici întreprinde o expediţie în adâncuri pentru a descoperi începuturile şi pentru a pune în ordine memoria cititorului, memorie al cărui punct incipient îl află în grai, în *limba vechilor cazanii*. Poetul se angajează într-o acţiune de anihilare a unui imens lapsus al memoriei, de punere în ordine a unui domeniu acoperit de paragina uitării: *colbul, slinul, mucegaiul* trebuiesc anihilate pentru ca graiul să-şi recapete strălucirea, iar omul – încrederea în propriul eu.

Scoaterea din inerţia uitării ia forma provocării fiorului, a vibraţiei sufleteşti, a *cercurilor*, despre care scriitoarea franceză Nathalie Sarraute consideră că există în fiecare dintre noi şi care fie se amplifică, fie se prăbuşesc în fiecare din noi, în funcţie de cum ştim să ne apărăm demnitatea, independenţa. Anume în acest sens Mateevici este deschizătorul drumului spre demnitatea şi independenţa pe care basarabeanul şi le-a manifestat plenar în anii 80-90 ai secolului trecut, proces la care a participat din plin generaţia lui Grigore Vieru, Liviu Damian, Ion Vatamanu, Victor Teleucă, Dumitru Matcovschi, Anatol Codru, lor revenindu-le o misiune deosebit de grea: să fie călăuză poporului avântat în lupta de emancipare.

Mateevici investighează un teren la care s-ar părea că accesul lipseşte cu desăvârşire. *Slinul, colbul, mucegaiul* sunt metafore elocvente în această situaţie. Personajul liric este amplasat în interioritatea sufocantă a unor realităţi lingvistice în care comunicarea este aproape sau în totalitate nulă, cuvintele uitate fiind mai slabe decât sensul lor. Cu certitudine, este vorba aici despre intuirea unei crize a valorilor, cum definim noi astăzi fenomenul neglijării reperelor spirituale. Anume această criză pune problema originii sentimentelor morale care transpare şi la Mateevici, iar mai târziu şi la scriitorii de după cel de al doilea război mondial, generaţie care şi-a conceput creaţia la confluenţa valenţelor etice şi ale celor estetice. Şi totuşi,

Foto: Vladimir Colos

Înmânarea accesoriilor de Doctor Honoris Causa al A.Ş.M. lui Grigore Vieru. 30 august 2007

Alexei Mateevici a activat într-un timp definit, în Europa, drept al modernităţii, căci, precum se ştie, acum nouăzeci de ani, când a fost plăsmuită poezia ***Limba noastră***, în cultura occidentală aveau loc spectaculoase schimbări de formule artistice. Aşa stând lucrurile, chiar dacă poetul nostru se afla într-un anumit context socio-cultural, marcat de legătura strânsă cu valorile autohtone, tradiţionale, era, fără doar şi poate, contaminat de atmosfera care domina în Europa la acea vreme. Acest lucru transpare chiar în analiza concepţiilor religioase ale lui Tolstoi din studiul amintit, precum şi în lucrarea sa de licenţă consacrată filozofului german Fehner. Cu atât mai interesantă ni se pare atenţia sa concentrată asupra stării de fapte în problema limbii şi asupra valorilor folclorice, asupra tradiţiilor. Exemplul acesta e comparabil cu cel al lingvistului Eugen Coşeriu care întors la baştină în ultimii ani ai vieţii, nu va conteni să sublinieze miracolul păstrării limbii române în Moldova la Răsărit de Prut. De fiecare dată când cineva se avânta în complimente la adresa-i, el spunea: „Nu eu merit laudele, ci voi, căci aţi rezistat în condiţii extrem de dificile”. Rezistenţa la care se referă Coşeriu s-a reperat pe imboldul dat de către Mateevici, precum şi pe creaţia lui Grigore Vieru.

Tonul poeziei lui Mateevici este unul mobilizator, adresat confraţilor săi pentru a-i trezi din somnul nepăsării, viziunea fiind una contaminată de accente romantice, foarte potrivite scopului. Este ca şi cum eu-l ar vorbi cu sine însuşi: *Înviaţi-vă dar graiul*, sau: *Strângeţi piatra lucitoare* este adresarea celui care vorbeşte în numele comunităţii unite, prin *doina dorurilor noastre,* prin *limba noastră* care e *numai cântec,* adică prin tot ceea ce uneşte. Adresându-se celor care sunt, de fapt, ai săi, Mateevici pune accentul pe nevoia omului de a dialoga cu sine însuşi. Dialogul acesta nu e altceva decât *comunicarea internă* care e foarte necesară omului. Poate că anume din această cauză în perioada postbelică *Limba noastră* nu a fost prea mult difuzată, căci comunismul, totalitarismul „a distrus tocmai comunicarea internă: conştiinţa, dialogul cu sine ca Altul”. (Bogdan Ghiu, *Comunicarea internă, comunicare externă.* Revista *„Cuvântul*”, serie nouă, nr.3, 2007, p. 23). Mateevici exprimă, de fapt, necesitatea accederii la conştiinţa de sine. La fel a procedat şi Grigore Vieru care, împreună cu confraţii săi de generaţie au purces la exprimarea sensibilităţii autohtone aprofundate. Lirismul mult căutat în anii 60, nu numai în poezie, dar şi în proză şi chiar şi în teatru, anume în felul acesta se explică. El se înrudeşte cu reflexivitatea şi cu introspecţia melancolică eminesciană. Cât priveşte *Legământul* vierean cu Eminescu este unul special şi se explică prin necesitatea schimbării perspectivei asupra artei, a deideologizării ei.

Omagiu lui Grigore Vieru. Ex-preşedintele Academiei Române, acad. Eugen Simion. 30 august 2007

Mateevici trece peste condițiile în care s-a aflat graiul său, discursul autorului fiind concentrat asupra tonului mobilizator şi asupra miracolului reînvierii limbii. Reînvierea graiului face parte dintr-un „proiect”, ca să-i spunem aşa, al efortului de păstrare a valorilor morale şi presupune punerea în mişcare a unor resorturi pierdute în uitare. Anume asupra acestora se va concentra cea mai bună parte a literaturii de la noi în perioada postbelică. Vârful de lance în proză va fi Ion Druță, iar în poezie Grigore Vieru. Într-un timp prin excelență ateist ei au pus, asemenea lui Mateevici, accentul pe valoarea religioasă a vieții. Intuiția lor artistică i-a condus către această zonă unica a spiritualității autohtone, capabilă, în viziunea lor, să facă posibilă redresarea situației de criză a valorilor spirituale.

Cărțile lui Grigore Vieru, cele dedicate micuților ***Alarma*** (1957), ***Muzicuțe*** (1958), ***La fereastra cu minuni*** (1960), ***Făt-Frumos curcubeul*** şi ***Bună ziua, fulgilor***! (1961), ***Poezii de seama voastră*** (1967), ***Trei iezi, Abecedarul*** (1970) (elaborat împreună cu S. Vangheli şi pictorul Igor Vieru), ***Albinuța*** (1980) sunt, de fapt, ferestre deschise, în primul rând, spre minunea graiului matern. Mai târziu se va orienta spre cititorul matur pentru care va scrie numeroase volume de versuri: ***Versuri*** (1965), ***Numele tău*** (1968), ***Un verde ne vede*** (1976), ***Taina care mă apără*** (1983), ***Cel care sunt*** (1987), ***Fiindcă iubesc*** (1980), ***Steaua de vineri*** (1978), ***Rădăcina de foc*** (1988), ***Hristos nu are nici o vină*** (1991), ***Rugăciune pentru mama*** (1994) ***Strigat-am către tine*** (1999), volume antologice: ***Scrieri alese***, ***Acum şi în veac*** (patru ediții: 1997, 1999, 2000, 2001) ş. a., însă într-o profesiune de credință va susține: *Poezia mea de acolo porneşte, din copilărie*. Ferice de copii care au descoperit şi mai descoperă încă miracolele limbii materne prin intermediul versurilor lui Grigore Vieru: *Pe ramul verde tace/ O pasăre măiastră. /Cu drag şi cu mirare/ Ascultă limba noastră/ De-ar spune şi cuvinte,/ Când cântă la fereastră,/ Ea le-ar lua, ştiu bine,/ Din limba sfântă a noastră!* Chiar şi un singur exemplu, cum e acesta, este o dovadă că Vieru şi-a conceput creația în spiritul lui Mateevici. Probabil anume din această cauză autorul *verdelui ce ne vede,* apreciat, de exemplu, de către criticul literar Alex. Ştefănescu pentru „conştiința valorii imense a limbii”, a ajuns să fie, după cum observă şi criticul Theodor Codreanu, *cel mai citit scriitor român din toate timpurile*. Dar lucrul acesta s-a întâmplat, deoarece însuşi poetul şi-a crescut cititorii. Fiind în Franța în componența unei delegații care a participat la lansarea antologiei ***Echos poetiques bessarabienne***, le spuneam participanților la eveniment că francezii nu au un scriitor contemporan care să se bucure de atâția cititori câți are Grigore Vieru. Fenomenul acesta se explică prin faptul că în spațiul nostru, în perioada postbelică, relația scriitor-cititor a fost una specială. Scriitorii au fost puşi în situația de a se orienta spre cititor pentru a-i da curajul regăsirii propriului eu. Anume aşa se explică interiorizarea, care în peisajul nostru literar este diferită de fenomenul similar caracteristic literaturii moderne de la începutul secolului al XX-lea. Spre deosebire de scriitorul de atunci, captat de diversificarea formulelor artistice, favorizat fiind şi de psihanaliza lui Freud care făcea carieră în epocă, scriitorii de la noi, în perioada postbelică, vor căuta interioritatea pentru a-şi regăsi sine-le. Ceea ce îl preocupă pe Grigore Vieru este sentimentul libertății interioare şi revenirea la nişte modele existențiale verificate de multe generații. De aceea, imaginea de sine include: ziua de duminică „la alba-ne căsuță curată ca un ou” şi „casa văduvă şi tristă de la margine de Prut”, „azima”, diminețile reci de toamnă în care personajul liric, învelit cu greul colorat al lăicerelor, aude rudele vorbind în şoaptă. Imaginea în care descoperim o copilărie plină de singurătate, cum este cea din poezia *Melcul* (*Pleacă soarele cel bun, / Eu mă culc poveşti-mi spun. / Dar nici una nu-i frumoasă. / Greu e singurel în casă*), precum şi a copilăriei în general, imaginea fiului pierdut în război (vezi poezia *Cămăşile*) sau a tatălui (vezi poezia *Formular*) completează universul exilului interior din poezia lui Grigore Vieru, care motivează întru totul implicarea sa ulterioară în lupta de emancipare a conaționalilor săi, scriind numeroase poezii mobilizatoare consacrate revenirii la scrisul latin şi punerii limbii române în drepturile ei fireşti, texte pentru cântece la fel de înflăcărate ca ale lui Mateevici. Se desprinde din toate acestea configurația unui itinerar identitar vechi, aproape biblic. Dar nu lipsesc nici accentele modernității specifice insului acaparat de viteze. Mai exact, este vorba de imaginea omului care presimte criza unei modernități ce culminează, astăzi, cu generația omului „furat” de calculator.

De acolo, din sfera aprofundată a trăirii simple, aproape arhaice, din sfera exilului interior, poetul, aflat în căutarea rădăcinilor strămoşeşti, optează în favoarea marginalizării limbajului de lemn. În locul acestuia el propune limbajul simțurilor, al simplității concepute ca un fir al Ariadnei, capabil de a ne redescoperi calea pierdută către strămoşi, către rădăcini. Simplitatea versului lui Grigore Vieru se explică prin vizionarismul său care pune

pe seama poeziei o dinamică colectivă capabilă să stimuleze atât redescoperirea rădăcinilor, cât şi a resorturilor sentimentelor adevărate. Iată un exemplu: *Ca un copil aştept dimineaţa/ Până la lacrimi mi-e dragă viaţa!* Acesta e un mesaj incredibil de optimist, lansat din întunericul nopţii despicate cu fulgerul marii iubiri de viaţă. Este curioasă depăşirea stării exilului interior din poezia lui Vieru, prin optimismul dătător de libertate interioară, numai astfel fiind posibilă armonia originară spre care tinde autorul, nutrind o vagă nostalgie a limbajului primordial. Vizionarismul lui Vieru, ca şi al tuturor autorilor şase- şi şaptezecişti, s-a născut din reticenţa faţă de realitatea ideologică. De aceea ei vor pleda pentru redarea vigorii limbii materne, aceasta constituindu-se ca o ultimă redută a celui care scrie. *Mama*, *graiul* (este şi titlul unei antologii de poezie alcătuit de către Grigore Vieru), *numele* (să nu uităm că ***Numele tău*** [1968] este un volum de versuri de mare rezonanţă în epocă), *plaiul* constituie punctele de reper ale creaţiei lui Grigore Vieru. Explicaţia frecvenţei acestor motive prezente şi în poezia altor scriitori din aceeaşi generaţie ţine de criza identitară pe care personajul literar basarabean o resimte. Rupt de albia firească a culturii româneşti, care devenise un tabu, scriitorului îi revine soarta de a se referi la *sine-le* său, la un *sine* sau un *eu* care are nevoie de identificare. Aşa se explică reflexivitatea de care literatura basarabeană abundă, *eu-l* reflexiv al autorului operând prin grila unui *sine* colectiv. La Grigore Vieru conştiinţa reflexivă ia forma cântecului, cântecul fiind, precum se ştie, o formă de exteriorizare a asupritului, autorul convertind suferinţa într-o formă primară a reflexivităţii, în cântec. Retragerea în sine o citim şi în titlul ***Numele tău,*** acesta semnificând sine-le nominal, legătura cu familia, cu neamul. De precizat în acest context că termeni precum sunt „străvechi”, „primar”, „primordial” şi „arhaic” au o altă semnificaţie, comportă mai curând sensul de „profund”, „autentic”. Relaţia cea mai „profundă”, mai „veche” rămâne a fi relaţia cu mama, care pentru Grigore Vieru semnifică relaţia sacră cu Dumnezeu. Mai multe titluri de poezii sunt relevante în acest sens: *Făptura mamei*, *Mâinile mamei*, *Ochii mamei*, *Părul mamei* etc. Procedând astfel, autorul umple golul generat de pierderea Sine-lui, sursele Eu-lui regăsindu-le şi într-un *Noi* comunitar care este neamul sau într-un timp al copilăriei. Creaţia lui Grigore Vieru destinată micilor cititori, atât de bine cunoscută şi îndrăgită, îşi dezvăluie pe deplin sensurile anume în acest context. Grigore Vieru s-a impus şi se impune prin curajul de a crede până la capăt, căci, precum spune Domnia sa *Cine crede până la capăt, se dezleagă de spaimă.* Este vorba, în primul rând, de credinţa în puterea *cuvântului.* Prin creaţia sa Grigore Vieru a cultivat şi cultivă **caracterul,** iar caracterul, precum se ştie, nu poate fi înlocuit de inteligenţă, oricât de multă ar avea-o intelectualitatea ştiinţifică şi artistică. Abia privită din perspectiva poemului ***Limba noastră*** întreaga creaţie a lui Grigore Vieru, ni se prezintă în lumina ei adevărată. Căci Vieru a vibrat şi vibrează ca nimeni altul la chemarea înaintaşului său dedicându-se graiului matern, poemele sale fiind neîntrecute în frumuseţe în tot peisajul limbii române. Societatea întreagă de la noi îi este recunoscătoare lui Grigore Vieru pentru întreaga sa creaţie iar Academia de Ştiinţe a Moldovei, conferindu-i astăzi titlul onorific de Doctor Honoris Causa, confirmă acest lucru. Îl felicităm pe poetul şi cetăţeanul Grigore Vieru cu acest prilej, dorindu-i multă sănătate, pentru că acum are nevoie mai mult ca oricând de ea, putere de muncă şi inspiraţie pe tărâmul creaţiei.

Vivat, crescat, floreat!

Discurs rostit cu prilejul conferirii lui Grigore Vieru a titlului Doctor Honoris Causa al A.Ş.M. 30 august 2007.

Expoziţie în sediul A.Ş.M.

LIMBA ROMÂNĂ: PROBLEME ŞI EXIGENŢE

Dr. conf. ***Vasile Cujbă,***
Decan facultatea Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, USM

Ziua de 31 August este pentru noi mai mult decât o zi importantă, ea este un simbol care nu numai că ne prezintă, ci şi ne re-prezintă. Calitatea simbolică a Zilei de 31 August, consecinţă a energiei spirituale totalizatoare, transcende locurile şi vremurile, situaţiile individuale şi circumstanţele contingente, reuneşte şi exprimă comuniunea.

Fireşte, tot ce este simbol impune nu doar respect, ci şi pietate, fapt care ne ancorează, în ultimă instanţă, în lumea sacralităţii unde, cum ar spune poetul Ion Hadârcă, „umblăm smeriţi pe la tainele cuvintelor limbii române, cum am umbla pe la icoane".

Aflată în ipostaza de simbol naţional, Ziua de 31 August trebuie să se bucure de un tratament special în memoria colectivă şi în conştiinţa publică actuală. Precum alte simboluri naţionale, Limba Noastră cea Română dezvăluie „punctul fix", axul central al orientării viitoare, punând capăt, astfel, relativităţii şi confuziei care pe ici-colo încă mai persistă. În aşa mod, Limba română prin imanenţa sa dobândeşte un statut ontologic unic, graţie căruia ea nu poate să apară şi să dispară funcţie de dorinţele şi/sau nevoile noastre zilnice.

În raport cu acest simbol unii, bineînţeles, şochează socotind esenţiale alte lucruri. Pesemne că în societatea noastră blasfemia, ignoranţa şi incultura nu numai că sunt la modă, dar sunt şi rentabile.

Sărbătorirea acestei zile istorice ne oferă ocazia, a câta oară, să reflectăm cu gratitudine la trecutul nostru recent şi să privim cu mai temeinică speranţă în viitor.

Trebuie să amintim şi să ne amintim de cei (iar în această privinţă Universitatea de Stat din Moldova are motive de a se prezenta cu fruntea sus) care, propriu zis, au „Zidit Casa Limbii Române".

Aceasta a fost misiunea la care am fost chemaţi şi căreia trebuie să ne dedicăm cu toată fiinţa noastră.

Este o axiomă, limba oricărui popor este o mare valoare reprezentativă. La noi, însă, limba are o trăsătură aparte. Istoriceşte, limba noastră a fost întotdeauna o rană şi o lacrimă. Aşa a fost să fie, noi am privit lumea prin această rană şi prin această lacrimă.

În anul de graţie al mişcării de renaştere naţională 1989 August 31, am trăit momentul adevărului Limbii Române, am trăit momentul credinţei Limbii române şi am trăit momentul acţiunii Limbii române. Cu alte cuvinte, după atâta amar de vreme, „pe al nostru picior de plai" s-a reafirmat convergenţa limbii române în ipostaza ei de Logos, Ethos, Pathos şi Praxis.

Toate acestea ne-au fortificat speranţa, că limba română în cele din urmă va deveni „Stăpâna Noastră", ceea ce înseamnă, în perspectiva eminesciană, instituirea unui mod de a fi, în primul rând prin limbă. Altfel spus, era indispensabil ca limba română să devină nu numai un mijloc de comunicare, dar şi un spaţiu de expresie a unui mod de a fi.

Într-adevăr, era vorba de o acţiune anunţătoare şi ambiţioasă! Altfel nici nu putea fi!

În orice creaţie umană, inclusiv cea lingvistică, spunea poetul Vasile Voiculescu, primează acţiunea şi nu intenţia. Ceea ce s-a realizat în ţara Moldovei începând cu 1989 - revenirea la alfabetul latin, conferirea limbii noastre a statutului de limbă de stat, nu a fost decât o acţiune politică şi culturală de mare anvergură. Din acel moment, ritmul fiinţării noastre ca naţiune nu putea să nu coreleze cu ritmul Limbii Române.

Şi iată că s-a adeverit; ne poate salva ca neam nu numai „pâinea noastră cea de toate zilele", ci şi cuvântul matern, iar cuvântul matern era cuvântul lui Dumnezeu.

Fără a fi negativist, voi spune că întronarea limbii române în Cetate este departe de a fi o reuşită incontestabilă. Da, am avut bucurii, dar am avut şi dureri. Oare de ce? Ce am putea obiecta în definitiv? Nu cumva, în cazul nostru, avem de a face cu fenomenul luptei cu morile de vânt?

Sunt întrebări care nu numai că te îmbie la un exerciţiu intelectual, dar şi te pune pe gânduri.

Se ştie că, în societăţile tradiţionale (de acest tip este şi societatea noastră), minunea ţine doar trei zile, în rest e la modă „lasă că merge şi aşa". Astfel s-a întâmplat şi cu acţiunile noastre de promovare şi apărare a Limbii române. În această privinţă constatăm că nu este interesant decât ceea ce rămâne în stil, în expresie, nu numai în fapt, în eveniment. Noi, negreşit, am obţinut evenimentul 31 August 1989, dar am irosit stilul pe care evenimentul respectiv l-a provocat. Or, stilul e evaluare de

cunoaştere convertită în valoare de expresie, în caz contrar valoarea de cunoaştere inexpresivă este aspidă şi demobilizatoare iar valoarea de expresie strict formală e caducă, vanitoasă, vicioasă. Regretăm faptul că astăzi, încă, le avem pe ambele. În această perspectivă evaluarea acțiunilor de revigorare a Limbii Române este departe de a fi doar pozitivă. Iar argumentele, cum s-ar spune, nu se lasă cu una, cu două.

Este de constatat, afirmă marele poet Grigore Vieru, că limba română nu este încă toată prin părțile noastre. Iar savantul lingvist de talie europeană Eugen Coşeriu menționa, că în Republica Moldova cu limba română încă nu poți ajunge pretutindeni.

Deşi de-a lungul anilor s-a efectuat o activitate susținută, organizată şi coordonată cu eforturi substanțiale privind funcționarea limbii române, uneori sau de multe ori am fost cu borşul la foc şi cu peştele în iaz.

În contextul situației lingvistice actuale marea noastră problemă este cea a determinismelor sau, cum ar spune R. Aron, a ordinii imuabile şi constante în relațiile dintre fenomene. Oare nu ne aduc necazuri şi frustrări fluctuațiile determinismului politic? Vizavi de situația lingvistică indigenă, determinismul economic mai rămâne încă o variabilă dominantă? În această ordine de idei, de ce pe la noi este în vogă următorul raționament: contează nu atât limba, cât ce este pe limbă? De ce n-am admite, că uneori o ia razna şi determinismul cultural care, după idee, ar trebui să fie funcțional până în pânzele albe?

Evident, între determinismele menționate există o relație inextricabilă. Nu se cere să fie subestimată valoarea unui sau altui determinism. Consider, însă, că primatul, deci, şi calitatea supraordonată, musai trebuie să revină determinismului politic. Sau, politicul este cel în cadrul căruia sunt aleşi cei care conduc sau domină. E o platitudine desigur, dar simt nevoia s-o spun: a conduce înseamnă a lua decizia şi respectiv a exercita decizia, iar a domina înseamnă a se impune, a stăpâni. Astfel acțiune politică nu poate să nu aibă inițialitate, generalitate şi obligativitate.

Din perspectiva teleologică determinismul politic fie facilitează, fie stânjeneşte, fie zădărniceşte atingerea stării finale. Cât priveşte determinismul politic al societății noastre, acesta, printr-o politică lingvistică ştiințifică, trebuie să faciliteze nu doar schimbarea atitudinii față de limba română, dar şi garantarea securității lingvistice a statului care, nu în ultimul rând, trebuie să presupună nu doar loialitatea lingvistică a alogenilor, ci şi integrarea lor lingvistică.

Dacă este aşa, atunci politicul nu poate să nu-şi prezerve valoarea sa supraordonată în raport cu alte determinisme.

Ameliorarea situației lingvistice din Moldova ține de şansa limbii române de a-şi exercita exhaustiv funcțiile. În acest context, limba de stat trebuie să-şi exercite dominația nu numai în sensul necesarului, ci şi a suficienței. Astăzi, oare, nu este ridicol ca limba de stat, în unele domenii, să fie, încă, o limbă dominată?

Evident, disfuncționalitatea limbii române în Republica Moldova nu se reduce doar la precaritatea politicii lingvistice, ci şi la calitatea vorbitorilor de limbă română. Cu alte cuvinte, promovarea limbii române depinde de fiecare dintre noi, indiferent de statut şi rol, iar în această privință nimeni nu poate fi mai presus de gramatică.

Viața şi cu siguranță istoria noastră contemporană, din păcate, ne educă să relativizăm totul, inclusiv, fenomenul limbii, să ne instalăm „în posibil”, în „se poate şi aşa”, formule care exprimă la noi aproape o filosofie de viață.

Naşterea Fecioarei, 1808. Gherasim-Zugrav, D. Stefan-sculpto. Din colecțiile Muzeului Național de Arte Plastice

De ce unii moldoveni şi-au alungat limba română, au părăsit-o şi culmea, chiar au vândut-o? Se explică toate acestea prin „întâmplări”, prin oportunisme sau poate şi prin metehnele noastre naționale? Sau poate aceste deviaționisme pot fi explicate prin nenumăratele variante de cultură politică ce ne caracterizează, precum cultura politică de supunere „capul plecat sabia nu-l taie”, sau poate cultura politică fatalistă „nu sunt vremurile sub cârma omului, ci bietul om sub vremi”.

Nu cumva mai important decât ce a făcut istoria din noi e ceea ce am făcut noi cu ceea ce a făcut istoria din noi?

Da, vorba lui Eminescu „omul e o întrebare”. Se întreba Eminescu: este omul o competență, o inteligență, sau un caracter?

Se pare că în raport cu lingvistica practică mulți moldoveni sunt o „întrebare în primul rând de caracter”.

Nu putem să invocăm aici obsesia multor moldoveni față de uz, fapt care generează complexe şi obstrucționează însuşirea normelor. Mai mult, unii chiar îl speculează politic.

Este regretabil faptul că unii sau chiar mulți moldoveni se află în chingile gândirii modelelor, sintagmelor şi expresiilor altor limbi. Drept urmare ne-am ales cu macaronizarea limbajului, ne-am ales cu schizoglosia şi în niciun caz cu mult trâmbițatul bilingvism armonios. Nu glumă, societatea noastră continuă şi astăzi să rămână o societate a „ghiaghilor”, a „ghiochilor”, a „culioacelor” etc. Straniu de tot, ca şi cum cineva dintre concetățenii noştri, de exemplu, ar fi citit povestea „Culiocul cu doi bani”.

Cineva ar putea să-mi reproşeze că este vorba doar de o simplă deprindere. Într-adevăr, deprinderea este a doua natură a omului, dar ce facem cu prima natură a omului care, după cum afirma M. Şora, caută armonia între orizontalitate şi verticalitate, între a fi şi a face.

Noi trebuie să facem efortul intelectual suficient pentru depăşirea acestei situații or, este arhicunoscut - suntem ceea ce voim să fim. În acest sens, conaționalii noştri sunt mai greu de urnit, chiar dacă este inginer, agronom, economist sau funcționar de stat. Ce să mai vorbim de celelalte categorii sociale? În această ordine de idei, nu pot să nu-l invoc pe ilustrul filosof C. Noica, care afirma că noi îl sărbătorim în fiecare an pe Eminescu, dar continuăm să fim vinovați în două privințe: întâi nu-l cunoaştem încă în întregime, apoi nu-l facem cunoscuți altora. Această evaluare poate fi extrapolată şi asupra situației limbii române din Republica Moldova, adică, primo, n-o cunoaştem încă în întregime, secundo, n-o facem cunoscută altora. Referitor la ultima evaluare, că nu o „facem cunoscută altora”, reproşul minorităților etnice este cât se poate de justificat.

Fi-vom în stare să recuperăm aceste restanțe? Vom fi, iar în această privință un rol important revine formării modelelor de vorbire corectă, care adesea pentru alolingvi sunt mai convingătoare şi mai eficiente.

Maica Domnului Îndurerata. XVIII, s. Sănătăuca, Soroca. Din fondurile Muzeului Național de Arte Plastice.

În acest sens nu încape nicio îndoială că *exempla docent,* adică exemplele instruiesc. Apropo, despre modele. Se poate spune că şansa redresării noastre stă în raport direct cu posibilitatea de a dispune de modele, stâlpi ai societăţii, cum le-a numit Ibsen. Azi nu ne putem mişca aşteptând să avem şcoală de calitate fără învăţători şi profesori pe măsură, stat de drept fără judecători dispuşi să-l asigure, viaţă morală şi spirituală fără preoţi care să o întruchipeze persuasiv, sănătate biologică fără medici devotaţi. Prin urmare, este important ca societatea moldovenească să genereze şi să valorifice modele superioare de civilizaţie. O frecventă căutare şi formare de modele lingvistice, aşa cum am spus, se realizează şi în domeniul limbii române.

Eventualul model de vorbire corectă a limbii române care ar trebui să existe, fie în familie, fie în biserică, fie în şcoală, fie în administraţia publică, nu face decât să te modeleze. Şi nu te poate modela decât ceea ce te depăşeşte, ceea ce te umple de admiraţie, cuvântul frumos al mamei, al preotului, al învăţătorului, al conducătorului etc.

A avea un model al limbii literare înseamnă a călca pe o urmă, a urma, a intra în comunitatea unei tradiţii. Contează, deci, în ce realitate ne mişcăm şi cu ce modele lucrăm. De aceea nimic nu justifică abandonarea lor *de plano.*

Astăzi, ce poate fi mai stringent decât străduinţa fiecărui moldovean de a fi un model de exprimare corectă, confirmând, astfel, conştiinţa lingvistică, adică cunoştinţe de lexic, morfologie, sintaxă etc., fapt care i-ar permite să facă distincţia dintre limba exemplară sau literară şi dialect sau graiul local. În această privinţă profesorii universitari, de exemplu, trebuie să fie la înălţimea aşteptărilor, făcând concurenţă oricui. Şi, dacă unii profesori universitari „petrec perechea", „precaută întrebările", „apără disertaţia", „citesc lecţia" etc., atunci ce mai rămâne din modelul pe care studenţii trebuie să-l urmeze?! De aceea, orice cadru didactic, indiferent de profesie, trebuie să subscrie la următorul deziderat – **Limba română este şi profesia mea**. Este de datoria noastră, a profesorilor universitari, să-i conducem pe studenţi prin labirintul limbii române, indicându-le ieşirea din impas. Cât mai incitant, cât mai accesibil, cât mai antrenant, neplictisitor.

A urma, însă, modelul limbii române, fie vorbite, fie scrise presupune, în primul rând, răspunderea decisivă pentru cultivarea ei în sens că mereu avem ceva de învăţat. Or, nu e o ruşine să nu ştii, e o ruşine să nu vrei să ştii. N. Stănescu în acest context era destul de tranşant afirmând că trebuie să cunoaştem limba română astfel încât să ajungem poligloţi de limbă română, ceea ce înseamnă, după N. Stănescu, să ştim de 7 ori limba română ca instrument de comunicare. Vasăzică, cu cât mai mulţi vom înţelege că avem mereu de învăţat, dezvoltându-ne astfel conştiinţa lingvistică, cu atât mai repede vom progresa şi vom asigura, cum ar fi spus Ienăchiţă Văcărescu, „creşterea limbii româneşti".

Pentru aceasta avem nevoie de mai multă conştiinţă naţională, „care ne ţine pe verticală, când e foc pe pământ, când e jale în cuvânt" (Vasile Romanciuc). În această perspectivă, avem nevoie de mai mult sine, căci sine-le ca expresie a conştiinţei profunde vine să proiecteze lumina în întunericul eu-lui. Adică tot zbuciumul nostru este şi trebuie să fie, pe plan formal sau informal, ridicarea eu-lui la sine. Numai aşa sine-le ne aduce conştiinţa noastră mai bună. Avem nevoie, în ultimă instanţă, de mai multă dragoste de sine fără teamă de a fi acuzaţi de narcisism. Or, puţin narcisism în plus, nu strică.

În drama Meşterul Manole prăbuşirea zidurilor durează timp de 7 ani. Ce simbolizare biblică! În Republica Moldova prăbuşirea indolenţei şi dezinteresului faţă de limba română durează, spre regret, prea mult timp. Păcatele Noastre! Şi totuşi, revigorarea limbii române, asemenea Păsării Phoenix, este de nestăvilit. Nouă nu ne rămâne decât să o ajutăm cu munca pasionată în primul rând, pentru că restul, spunea L. Blaga, e destin, numai destin. Numai aşa vom fi în pas cu timpul şi/sau poate îl vom devansa. Urmând îndemnul lui M. Eliade din „Invitaţie la bărbăţie" vom spune şi noi cu referire la situaţia limbii române din Republica Moldova: haideţi, domnilor, mai domol cu tânguirile, mai domol cu disperarea. Într-adevăr, astăzi momentul nu este atât al discuţiilor, „unii ar spune chiar al gargarei pietiste şi lemnăriei retorice", cât în primul rând al acţiunilor. În acest sens, cu siguranţă contează *res, non verba*.

Limba română este un domeniu pentru care trebuie să luptăm mereu. Aceasta e premisa. Iar concluzia? Concluzia trebuie să o tragem fiecare dintre noi.

Discurs rostit în senatul USM de Ziua Naţională a Limbii, 31 august 2007

OMUL CA AGENT ŞI OBIECTIV SOCIAL ÎN CONTEXTUL TRANZIŢIEI

Acad. ***Alexandru Roşca***

Din anul 1990 sub egida ONU a început elaborarea “Rapoartelor naţionale cu privire la dezvoltarea umană”, prezentate anual opinii publice locale şi internaţionale. Din acelaşi an, în baza rapoartelor naţionale sunt elaborate rapoartele globale asupra dezvoltării umane, în care fiecărei ţări îi revine locul său în lume conform indicilor stabiliţi.

Este de menţionat că Republica Moldova a aderat la acest proces ceva mai târziu şi primul raport naţional a fost lansat în 1995 în cadrul unei conferinţe care a avut loc în incinta A.Ş.M. Însăşi sintagma “dezvoltare umană” reclamă orientarea dezvoltării spre om, spre îndestularea necesităţilor sale de viaţă şi spre facilitarea afirmării sale plenare în domeniul de activitate pe care l-a ales.

La elaborarea conceptului de dezvoltare umană şi-au adus contribuţia analişti notorii din diferite ţări. Ca atare, acesta nu este un concept cu totul nou, diverse aspecte ale sale au fost preluate din diferite doctrine social-filosofice şi politice de inspiraţie social-democratică.

Unul din obiectivele majore ale acestui gen de dezvoltare prevede sporirea responsabilităţii oamenilor pentru propriul destin, evitând transformarea lor în executori mecanici ai unor dispoziţii venite din exterior, cum ar fi şi cele impuse de organele centrale de conducere.

Pentru spaţiul ex-sovietic această prioritate a avut să însemne ceva foarte important. Aici, pe parcursul mai multor decenii, în rezolvarea problemelor (atât teoretice cât şi practice) se reieşea de regulă din întâietatea societăţii faţă de individ, accentul principal era pus pe mase, pe comunitate şi colectivism. Realizarea unor grandioase proiecte şi programe de dezvoltare se făcea în mare măsură prin sacrificarea intereselor vitale ale generaţiilor existente în numele celor viitoare. În condiţiile de atunci omului îi revenea preponderent postura de şurub în imensul agregat social, ale cărui principii de funcţionare obiectiv îl predeterminau pe individ să acţioneze în limitele înguste ale normelor stabilite.

Orientarea spre individ ca entitate era calificată prin anii ’20,’30 drept umanism îngust. Ba chiar şi mai apoi unii ideologi sovietici continuau să considere că totul trebuie să fie realizat de către mase şi pentru mase. Într-o aşa accepţiune societatea este personalizată, iar individul este depersonalizat, omul evoluează mai mult ca obiect al acţiunii exterioare, ca produs al dezvoltării sociale şi mai puţin ca subiect activ, ca sursă a dezvoltării societăţii. Din această stare de lucruri mai derivă o ipostază a omului: el este solicitat mai mult ca mijloc şi mai puţin ca scop. Chiar şi prin anii ’70,’80 societatea se asemăna în mare măsură cu o echipă teatrală, în care nu existau actori înzestraţi fiecare cu caracter şi creativitate proprie, iar rolurile lor părând contopite într-o operă a cărei autor era în primul rând considerat partidul de guvernământ.

Factorii şi mecanismele care, pe de o parte, contribuiau la hipertrofierea societăţii, la definirea ei ca subiect autonom, iar, pe de altă parte, favorizau “procrustrarea” masivă a indivizilor, devenise la un moment dat frâne ale dezvoltării normale atât a societăţii, cât şi a omului. S-a impus necesitatea modernizării structurilor politice, economice şi sociale. Chiar din start scopul transformărilor iniţiate era crearea condiţiilor obiective pentru o manifestare mai amplă şi mai reală a omului ca agent al acţiunii sociale, pentru trecerea de la o societate, în care prea multe lucruri erau fatal predeterminate, la o societate mai deschisă, cu posibilităţi mai largi pentru individ de a opta şi de a decide fără imixtiuni permanente din exterior.

Deci, supunerea peste măsură a individului circumstanţelor exterioare urma să fie înlocuită prin ridicarea acestuia la condiţia de făuritor al propriului destin. În ultima instanţă anume aceasta era ipoteza de lucru şi ţinta finală a demolării instituţiilor şi structurilor precedente, considerate de mai mulţi reformatori ca total neefective şi incorigibile.

În văzul şi, într-o anumită măsură, cu aportul nostru, se instituie o nouă situaţie social-istorică. Pare să fie înregistrate şi unele succese în crearea condiţiilor obiective de transformare a omului în agent activ al dezvoltării. Este vorba despre legalizarea şi implementarea pluralismului economic, politic, cultural-ideologic. Libertatea antreprenoriatului privat, democratizarea, concurenţa economică şi politică etc, au menirea de a crea un spaţiu, un mediu, un climat în care omului i se va oferi mai multe variante (subliniez “variante” şi nu “posibilităţi”) de a alege, de a se manifesta, de a se afirma.

Nu întâmplător am atras atenţia asupra

inadmisibilității confundării termenului “variantă” cu termenul “posibilitate”, deşi chiar şi în cele mai riguroase, la prima vedere, studii aceste noțiuni sunt sinonimizate. Ținând să introduc în această problemă o notă de claritate, menționez că liberalizarea economică şi politică prin sine însăşi oferă numai variante de alegere, dar nu şi posibilități reale de a decide, de a acționa şi de a realiza varianta îndrăgită. Cu alte cuvinte liberalizarea economică şi politică prin sine însăşi, adică fără a fi însoțită de o politică socială democratică şi echitabilă, nu poate crea condiții obiective pentru manifestarea liberă a omului.

Însă, în primele etape ale perioadei de trecere, astfel de completare a liberalizării printr-o politică socială, adecvată scopului activizării omului ca agent social, nu a avut loc. Mai mult ca atât, au fost comise erori grave în însăşi strategiile şi procedeele tactice de liberalizare, la care nu ne vom opri aici. Anume erorile privind privatizarea şi alte modalități de reformare au condus în cea mai mare măsură la colapsul economic, iar acesta din urmă – la frustrarea politicilor sociale de suport financiar necesar pentru a obține în urma transformărilor rezultate pozitive sub aspectul dezvoltării umane.

În felul acesta, societatea a intrat într-un cerc vicios, în cadrul căruia a fost puternic viciat însăşi omul cu toate dimensiunile sale existențiale.

Profitând de imperfecțiunile legislației şi de invaliditatea puterii, neavând un mediu obiectiv suficient pentru o afirmare pozitivă, prea mulți s-au hazardat din start în activități distructive, iar o parte şi mai mare, cu un înalt capital uman au plecat pe parcurs în căutarea mijloacelor de existență peste hotare, unii din ei poate pentru totdeauna. În urma migrației forței de muncă deosebit de afectat a devenit satul. Marea majoritate a celor rămaşi în țară s-au transformat în ostatici ai unor condiții de viață şi de activitate extrem de nefavorabile, mulți au rămas fără de lucru, şi numai o cotă foarte mică a agenților sociali activează în conformitate cu rigorile economiei şi relațiilor de piață, în măsura în care acestea au început să funcționeze mai mult sau mai puțin normal. În acest cadru de idei vom remarca că câştigurile acelora plecați la muncă neagră peste hotare sunt implementate în producție în proporții cu totul nesemnificative (în jurul la 1%).

Prin urmare, avem la activ demolarea vechilor condiții de activitate, dar nu le avem în măsura suficientă pe cele preconizate. Schimbarea paradigmelor de dezvoltare s-a împotmolit în dificultăți anume din cauza că reformele au demarat acum 15-16 ani prin distrugeri din temelie şi nu prin modernizări edificatoare. Sub aspect uman avem, ca urmare, prea mulți agenți sociali care activează fără niciun fel de scrupule, de simț elementar al măsurii, lipsiți totalmente de responsabilitate, de modestie, abuzând din plin de situații incerte, de posturi şi funcții care le revin chiar şi în instituțiile de stat şi de menire publică. Corupția, degradarea morală, criminalitatea căpătase proporții fără precedent chiar din pragul reformării. Acestea fusese efectele perverse ale bunelor intenții (dar rău realizate) de a liberaliza viața socială în scopul activizării potențialului creator al omului. Am putea spune că Xerțin avea multă dreptate când afirma că un popor nu poate fi eliberat mai mult decât el este liber din interior, decât el este în stare (adăugăm noi) să suporte povara responsabilităților pentru libertățile obținute. În lipsa rigorilor juridice, criteriilor, normelor şi tradițiilor civilizate prea mulți s-au desfrânat şi au intrat în altă extremă, care sfidează orice principii de conviețuire în societatea umană.

Intrarea efectivă în normalitate presupune realizarea mai multor schimbări sistemice, care nu se vor produce de la sine. Nu trebuie să credem că mecanismele relațiilor de piață vor transpune lucrurile pe o bază mai rezonabilă fără intervenția statului. Or, anume slăbiciunea statului, cauzată de orientările prea liberaliste ale reformatorilor din prima tranşă, a zădărnicit crearea condițiilor obiective necesare activizării factorului uman, lărgirii spațiului şi posibilităților afirmării omului ca agent al dezvoltării sociale. Reformele, concepute ca mijloc de propulsare a indivizilor spre noi orbite ale creativității, prin nişte manipulări ciudate şi deturnări de sensuri au devenit scop în sine, iar omul a fost aruncat peste bord şi lăsat exclusiv în paza cerului. Eliberarea omului de presiunea exercitată din exterior nu trebuie să însemne excluderea lui din sfera preocupărilor statului. Chiar şi în condițiile relațiilor de piață avansate şi pe deplin mature omul rămâne un obiectiv primordial al politicilor şi acțiunilor sociale elaborate şi întreprinse de stat. Această ipostază a omului de obiectiv al dezvoltării trebuie ținută în vizor mai ales în procesul tranziției, ceea ce la noi nu a avut loc în fazele incipiente ale perioadei de trecere.

În legătură cu ipostaza omului ca obiectiv al politicilor sociale ar putea să apară reproşuri din partea unor oponenți, adepți efervescenți ai liberalismului, cum că fiecare îşi croieşte destinul în felul său, fără susținere din partea statului. Însă, în aşa caz, cum rămâne cu dictonul că “nu individul există pentru stat, ci statul pentru individ”? Dacă dăm crezare acestui dicton, atunci suntem în drept

să aşteptăm anumite implicații ale statului în viața individului, acțiuni concrete în vederea protejării, asigurării securității sociale a acestuia. Prin aceasta este catalogată calitatea omului de obiectiv major al politicilor sociale ale statului.

Din cele expuse putem deduce că sporirea potențialului creator al omului reprezintă un deziderat ce poate fi realizat nu numai prin eforturile individuale ale fiecăruia, dar şi prin activități ale subiecților colectivi, cum sunt, în primul rând, organele conducerii statale de toate nivelurile. În acest sens se va urmări atât evitarea practicilor de tutelare peste măsură a individului, ceea ce conducea odinioară la aşa-zisul "paternalism social" şi la pierderea persoanei orientate spre sine, cât şi stoparea strangulării insului prin circumstanțe nocive pe care el nu le-a ales benevol. Omul nu poate să se afirme plenar ca agent social fără a fi totodată un obiectiv ferm al acțiunilor întreprinse de factorii şi structurile guvernamentale. Este inadmisibilă încorporarea totală a individului în viața grupului, însă nu este mai acceptabilă nici lăsarea lui exclusiv în voia soartei.

Chiar având la start şanse aproximativ egale de afirmare, indivizii umani nu le valorifică în aceeaşi măsură, cauzele fiind foarte diferite, inclusiv diferențele înnăscute dintre oameni. Dar când la aceste diferențe naturale se mai adaugă cele social-economice startuale, o anumită parte a populației devine marginalizată, este exclusă din cursa competitivă pentru un statut social pe potriva capacităților de care dispune.

Reformarea frauduloasă a societății moldave din ultimul deceniu al secolului trecut a împins spre periferiile societății categorii numeroase de oameni, care în trecut muncise fără preget, dar pe care "comuniştii" de odinioară, pervertiți de urgență în "democrați", i-au sacrificat unui "nou viitor luminos", lipsindu-i de mijloace de existență cât de cât satisfăcătoare. Prin aceasta a fost încălcat încă un principiu general recunoscut al dezvoltării umane: neadmiterea creării unor condiții mai bune de viață pentru o generație din contul alteia.

Am creionat în linii generale doar câteva momente privind situația puțin agreabilă din domeniul dezvoltării umane. Viziunea de sinteză asupra omului ca agent social şi ca obiectiv de protecție al politicilor guvernamentale pune în evidență afectarea ambelor ipostaze ale acestuia, fapt care rezultă nemijlocit din deficiențele pretinsei modernizări din primele etape ale perioadei de tranziție. Conducerea Republicii Moldova, indiferent de coloratura sa politică, va trebui să schimbe lucrurile spre mai bine în această sferă, utilizând metodologii şi sisteme doctrinare adecvate modelului social european, axat pe principiile, normele şi obiectivele statului bunăstării / statului social. În repetate rânduri actualele oficialități de cel mai înalt rang menționează că una din prioritățile de bază ale guvernării este elaborarea şi implementarea politicilor privind instituirea treptată a statului social. Realizarea acestui scop presupune: asigurarea nu numai a drepturilor politice, dar şi sociale ale omului; încadrarea maximal posibilă în câmpul muncii; depăşirea excluderii sociale; accesul liber la educație şi ocrotirea sănătății; asigurarea socială în caz de boală, invaliditate şi bătrânețe etc. În fond este vorba, pe de o parte, despre stoparea şi chiar depăşirea degradării potențialului uman, stimularea spiritului civic al fiecăruia, tendințelor de agregare socială, iar pe de altă parte, despre sporirea responsabilității ce îi revine statului față de prezentul şi viitorul acestui popor.

Molenie Ioan Teologul (fragment din Rastignire). XVIII. Din colecțiile Muzeului Național de Arte Plastice

REFORMAREA ŞTIINŢEI – LA NIVELUL CERINŢELOR SOCIETĂŢII

Andrei Timuş,
Membru corespondent al A.Ş.M.
Ion Rusandu,
Doctor habilitat în ştiinţe economice

Recent colaboratorii ştiinţifici ai Secţiei de Sociologie a Institutului de Filosofie, Sociologie şi Ştiinţe Politice al A.Ş.M. au efectuat o cercetare sociologică privind mersul reformei ştiinţei în corespundere cu Codul ştiinţei şi inovării şi afirmarea acesteia ca bază a dezvoltării social-economice a Republicii Moldova.

Scopul cercetării: relevarea atitudinii savanţilor faţă de reformele care se înfăptuiesc în instituţiile ştiinţei; estimarea direcţiei în care evoluează reforma; în ce măsură aceasta contribuie la activizarea, stimularea muncii creatoare a savanţilor; relevarea opiniilor, evaluărilor savanţilor privind direcţiile strategice, rezultatele investigaţiilor, corespunderea acestora din urmă cerinţelor social-economice ale republicii.

Eşantionul cercetării a fost elaborat prin metoda de cote, alegerea proporţională în dependenţă de domeniile ştiinţifice, serviciile, funcţiile şi titlurile, gradele ştiinţifice ale colaboratorilor ştiinţifici. Acest eşantion a constituit 639 respondenţi. Cercetarea sociologică este reprezentativă în concordanţă cu variabilele studiate.

Din rezultatele cercetării sociologice rezultă că în linii mari reformarea ştiinţei evoluează într-o direcţie bună şi contribuie la creşterea eficienţei investigaţiilor şi inovării ştiinţei. 54 la sută consideră că direcţia reformelor în domeniul ştiinţei şi inovării este corectă. Două treimi din numărul doctorilor habilitaţi, precum şi a savanţilor care colaborează în domeniul ştiinţelor biologice, chimice şi ecologice au menţionat că direcţia realizării reformelor este bună şi rezultativă. O asemenea apreciere demonstrează aproape 78 la sută din numărul membrilor Asambleei Academiei de Ştiinţe care au participat la cercetarea prezentă. În comparaţie cu rezultatele cercetării efectuate în anul 2006, aprecierile sunt într-o anumită creştere, mai ales din partea reprezentanţilor ştiinţelor exacte - chimice, biologice, matematice.

La întrebarea: *Cum credeţi, ce ar trebui de întreprins pentru a îmbunătăţi mersul reformei în ştiinţă?* - 82 procente sunt de părere că e necesar de a asigura o finanţare satisfăcătoare a cercetărilor ştiinţifice şi inovării la direcţiile prioritare, 28 la sută se pronunţă pentru crearea posibilităţilor adecvate privind aplicarea rezultatelor cercetărilor ştiinţifice în practică, înfiinţarea în cadrul Academiei a unor subdiviziuni care ar fi preocupate de aplicarea rezultatelor ştiinţifice în toate sferele activităţii. Şi totuşi, peste 26 procente din numărul celor chestionaţi au declarat că le vine greu să aprecieze reformele ştiinţei, întrucât nu sunt bine informaţi.

Materialele cercetării atestă că peste 65 la sută consideră drept satisfăcătoare activitatea ştiinţifică a instituţiilor în care lucrează, însă 33%, adică o treime, consideră activitatea ştiinţifică a instituţiilor puţin sau chiar deloc satisfăcătoare. Cauzele principale sunt: lipsa finanţării adecvate a cercetărilor, lipsa utilajului, instalaţiilor, reactivelor necesare, 9% afirmă că şi lipsa de iniţiativă a organelor de conducere.

Ţinem să remarcăm atitudinea critică a savanţilor. Circa 32% dintre ei consideră activitatea sa ştiinţifică ca fiind puţin satisfăcătoare. Aproape fiecare al doilea din numărul celor chestionaţi au caracterizat condiţiile lor de muncă drept puţin sau deloc satisfăcătoare, mai ales din cauza lipsei finanţării la timp a cercetărilor, precum şi lipsa formelor permanente de creştere a calificării specialiştilor (stagiere în centrele ştiinţifice de prestigiu, deplasări ştiinţifice).

Analizând rezultatele investigaţiilor ştiinţifice, 63 la sută din respondenţi sunt de părere că ele corespund integral cerinţelor socio-economice a republicii, fiecare al treilea consideră că ele corespund doar parţial. Aşadar, din rezultatele cercetării sociologice reiese că principalele condiţii privind organizarea şi sporirea eficienţei rezultatelor ştiinţifice sunt: finanţarea adecvată a cercetărilor ştiinţifice (78%); ridicarea nivelului de trai al colaboratorilor ştiinţifici (56%); accesul la utilajul necesar, reactive, computere performante etc. (48%); consolidarea colectivelor ştiinţifice, crearea motivaţiei adecvate în mijlocul savanţilor (38%); perfecţionarea sistemei de informare tehnico-ştiinţifică (35%); comenzile concrete ale ministerelor şi guvernului (28%); ameliorarea activităţii de editare a rezultatelor cercetărilor efectuate (24%).

E de menţionat, că 67 la sută din savanţii anchetaţi au declarat că ei posedă rezultate ştiinţifice de valoare care pot fi implementate în practică, conştientizând că actualmente Academia de Ştiinţe a Moldovei a devenit prin Codul de ştiinţă şi inovare cel mai înalt for al ştiinţei şi inovării ţării.

ACTIVITATEA SECȚIEI ŞTIINȚE ECONOMICE ŞI MATEMATICE ÎN PRIMA JUMĂTATE A ANULUI 2007

Gh. Mişcoi,
Membru corespondent al A.Ş.M.
Academician Coordonator al Secției Științe Economice şi Matematice

Secția Științe Economice şi Matematice gestionează activitatea științifică în domeniile economie, matematică şi informatică a membrilor instituționali ai Academiei de Științe a Moldovei: Institutul de Economie, Finanțe şi Statistică (IEFS), Institutul de Matematică şi Informatică (IMI) şi Centrul de Resurse şi Rețele Informaționale (CRRI), precum şi a membrilor de profil – Academia de Studii Economice din Moldova (ASEM), facultățile corespunzătoare ale Universității de Stat din Moldova (USM), Universității Tehnice din Moldova (UTM) şi Universității de Stat din Tiraspol cu sediul la Chişinău (UST). Sperăm să ni se alăture în curând facultățile respective ale Universității de Stat „Al. Russo” şi Universității Pedagogice de Stat „I.Creangă”, precum şi, în calitate de membru afiliat, Universitatea Liberă Internațională din Moldova.

Cum din Secția Științe Economice şi Matematice fac parte la ora actuală doar două organizații instituționale – IMI şi IEFS, Institutul de Management şi Dezvoltare Rurală fiind, din păcate, recent desființat, uneori se fac reproşuri de genul „aveți numai 2 (3) institute academice şi vă plângeți de probleme”. În opinia mea, SŞEM, potrivit cerințelor actuale, ar trebui să cuprindă 4-5 institute. În acest caz probleme ar fi mai puține. Este, însă, bine ştiut, că pentru crearea de noi structuri se cer anumite premise. Evenimentele din ultimul timp arată că există astfel de premise pentru crearea unui institut în domeniul informaticii. Într-adevăr, Moldova a păşit pe calea economiei inovaționale, deci este absolut necesară susținerea informatică şi informațională a proceselor economiei inovaționale. Vectorul economiei inovaționale este de lungă durată, de o importanță majoră pentru economia națională. De aceea este necesară o structură competitivă şi experimentată pentru promovarea informațională a economiei inovaționale. Potențialul Secției este axat pe 3 domenii largi: Matematică, Economie şi Informatică. Deci, şi din aceste considerente, crearea unui institut de informatică este justificată.

În perioada activității mele în funcție de Coordonator al SŞEM, din ianuarie 2005 până în prezent, am trecut împreună cu Secția şi cu colegii din alte secții prin două evenimente de amploare: optimizarea structurală şi alegerile noilor membri ai A.Ş.M. Am avut destule şedințe la Birou, în institute, în comisii, etc., cum am avut şi multe momente de disconfort, neplăcute.

Una din problemele care trezeşte îngrijorare şi care rămâne în vizorul Secției este interacțiunea dintre domeniile de cercetare matematică şi economică. În această direcție s-a acumulat o experiență bogată care pe parcursul anilor 1990 – 2000, din nefericire, a fost pierdută. În IMI până la 1990 au activat 2 laboratoare de modelare matematică a proceselor economice şi un sector teoretico – aplicativ de Teorie a Probabilităților care, în afară de cercetarea fundamentală în domeniu, se ocupau şi cu realizări aplicative. Însă, în urma unor reorganizări în cadrul IMI, precum şi a salarizării insuficiente, aceste structuri au dispărut, persoanele cu experiență şi titlu au plecat (care la Universități, care peste hotare). Acum SŞEM depune eforturi pentru a restabili experiența pierdută. S-a întocmit o listă a persoanelor cu experiență în aplicarea metodelor matematice în economie. A început activitatea un seminar științific republican “Probleme actuale ale economiei naționale”, care a pus în discuție şi a aprobat metodologia de evaluare a proiectelor investiționale în condiții de certitudine şi incertitudine în cadrul unui proiect comun. Asta, însă, nu-i suficient.

Am avut ocazia nu o dată să afirm că ştiința matematică dispune de resurse şi realizări destul de eficiente care pot fi aplicate în economie. Dar matematica are şi limbajul ei specific, de aceea multe rezultate rămân necunoscute şi nevalorificate.

În continuare o să mă refer la o problemă stringentă care permanent se află în vizorul conducerii Academiei. Ea poate fi formulată astfel: care este impactul procesului de cercetare şi inovare asupra economiei naționale? Recent Preşedintele A.Ş.M., acad. Gh. Duca a aprobat un proiect de cercetare destinat IFES pentru elaborarea indicatorilor statistici ce ar putea formaliza acest impact. Una din căi în soluționarea acestei probleme ar consta într-o nouă modificare a cunoscutei formule

Cobb–Douglas $Q = A \cdot L^{\alpha} K^{(1-\alpha)}$

În prezent sunt cunoscute mai multe modificări

ale acestei funcţii, inclusiv modificarea propusă de savantul R. Solow, Laureat al Premiului Nobel, de a considera parametrul *A* funcţie dependentă de timp şi factorul de creştere. S-ar putea de analizat un caz mai general, considerând acest parametru *A* o variabilă aliatoare sau un proces stochastic, ce ne-ar permite să luăm în consideraţie şi influenţa factorilor aleatori.

În domeniul ştiinţelor economice s-au făcut încercări de a reconfigura şi reactualiza tematica de cercetare. Am avut şi şedinţe cu specialiştii din domeniu, şi câteva mese rotunde. O masă rotundă a fost prezidată de prim-viceprim-ministru d-na Zinaida Greceanâi. Cu toate acestea, cercetarea în domeniul ştiinţelor economice rămâne a avea predominant un caracter descriptiv, şi nu unul analitic deductiv cum ar trebui să fie. Nu s-a încununat cu succes nici înaintarea unui nou Program de Stat, el nu a trecut nici măcar prima etapă a expertizei.

Multă îngrijorare trezeşte Centrul de Statistică al IEFS. Este vorba despre lipsa specialiştilor calificaţi. Completarea centrului cu specialişti în domeniu este o cerinţă pe care nu o putem ignora cel puţin din următoarele considerente. Se ştie că astăzi se fac diferite sondaje, testări, în baza cărora se operează cu date statistice. Nimeni, însă, nu are grijă să verifice, dacă datele cu care se operează satisfac aşa numitul principiu al stabilităţii statistice. Daca datele nu îndestulează acest principiu, atunci nu poate fi garantată veridicitatea concluziilor. Bănuiesc, însă, că mulţi specialişti din aşa numita „statistică economică" nici nu au auzit despre aşa ceva. Iată de unde şi fraza binecunoscută „statistica minte".

Cu toate acestea, putem menţiona şi unele rezultate îmbucurătoare. În anul curent se finisează cercetările pe 6 teme instituţionale din cadrul IEFS şi 5 în cadrul IMI. Numărul de proiecte noi câştigate de către colectivele de cercetare a suportat un salt cantitativ (*tab.1*). La IMI proiectele internaţionale s-au dublat, IEFS s-a încadrat activ în procesul de cercetare după perioada de reforme drastice prin care a trecut.

Direcţiile de cercetare în matematică şi informatică cuprind cercetări fundamentale în algebră, logica matematică, geometrie, topologie şi ecuaţii diferenţiale, studierea problemelor actuale ale matematicii aplicate, modelarea matematică şi optimizarea de cercetări în domeniul informaticii, tehnologiilor informaţionale.

Cercetările economice sunt orientate spre investigarea şi implementarea modelelor şi mecanismelor de creştere economică; perfecţionarea sistemului informaţional statistic în vederea integrării europene; economie agroalimentară şi dezvoltare rurală; perfecţionarea sistemului financiar-monetar şi orientarea lui spre economia reală; reformarea sferei sociale: mecanismele realizării, consecinţele economice, sociale, umanitare ale acesteia; impactul asupra populaţiei Republicii Moldova; integrarea Republicii Moldova în circuitul economic mondial.

S-au încadrat activ în cercetare şi membrii de profil ai Secţiei (*tab.2*), cu toate că finanţarea nu a suportat modificări esenţiale faţă de anul precedent (*tab.3*).

Tabelul 1

Activitatea în prima jumătate a a.2007 în raport cu a.2006

	IMI 2007/2006	**IEFS** 2007/2006	**CRRI** 2007/2006
Proiecte în cadrul Programelor de Stat	4 / 3	2 / -	- / -
Proiecte pentru tineret	2 / 2	3 / -	- / -
Proiecte internaţionale în derulare	8/4	- /2	- / -
Publicaţii	32/144	34/79	4/30
Nr. de conferinţe la care s-a participat	4 / 3	7 / 8	2/5
Participări la seminare, mese rotunde	-	8	11

Tabelul 2

Cercetări ştiinţifice ale membrilor de profil

	ASEM	USM	UTM	US Tiraspol
Proiecte instituţionale	1	7	5	1
Proiecte din cadrul programului de stat	1	2	-	-
Proiecte internaţionale	1	3	1	-
Publicaţii, monografii	17	5	4	4
Participarea la conferinţe internaţionale	-	9	13	-

Tabelul 3

Finanțarea cercetărilor științifice în domeniile Economie, Matematică și Informatică

Instituții	*Finanțare total, a.2006, mii lei*	*Finanțare din surse bugetare, a.2006, mii lei*	*Nr.proiecte instituționale/ volumul de finanțare, a. 2007, mii lei*	*Volumul de finanțare din mijloace speciale de la buget, a.2007, mii lei*
Membri instituționali				
IMI	3060,6	2511,9	5 / 2115,6	550
IEFS	7482,5	7062,1	11 / 6024	70
IMDRP	889,1	806,4	2 / 1129,1	60
CRRI	1446,9	1220,0	0/1670,9	260
Total	***14 420***	***12 813***	18 / ***10 939***	***940***
Membri de profil				
UTM	207,4	207,4	5 / 215	-
USM	367,4	367,4	7 / 216,4	-
UST	70	70	1 / 363,4	-
ASEM	135	135	1 / 200	-
Total	***779,8***	***779,8***	14 / ***994,8***	
TOTAL	**13 753,2**	**12 373,4**	**10 263**	**940**

În anul 2007 structura cantitativă a proiectelor din cadrul SȘEM nu a suportat o modificare considerabilă, întâietatea fiind deținută de proiectele instituționale (*diagramele 1 și 2*).

Diagrama 1. Structura proiectelor în cadrul SSEM pentru 2006

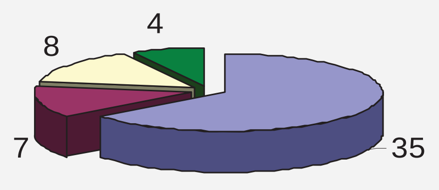
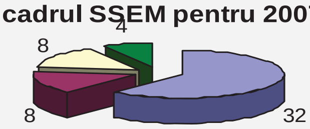

Diagrama 2. Structura proiectelor în cadrul SȘEM pentru 2007

În prima jumătate a anului 2007 cercetările din cadrul **Institutului de Matematică și Informatică** s-au soldat cu următoarele rezultate:

Secția Matematică Teoretică. Pentru sistemul n-dimensional diferențial de tip Darboux cu neliniarități de gradul 2 au fost găsite formulele recurente au GL(n,R) – integralele invariante particulare și obținute integralele prime de tip Darboux. Aceasta permite utilizarea mai eficientă a metodelor analitice în studiul complet al sistemelor examinate (*dr.h. M.Popa, O.Diaconescu*).

Secția Matematică Aplicată. S-au elaborat și s-au argumentat algoritmi de aflare a strategiilor optime în sensul Stackelberg pentru jocuri dinamice ierarhice. S-au elaborat algoritmi bazați pe metoda rețelei extinse de aflare a fluxului de cost minim și fluxului maximal în rețele dinamice (*dr.hab. D.Lozovanu, M.Fonoberova*).

Secția Informatică. Sunt cercetate P tissue sisteme (care se bazează pe grafuri de structură aleatoare) cu reguli simport/antiport și cooperare minimală, în care pot interacționa numai două obiecte. A fost demonstrat faptul că două celule sunt suficiente pentru a genera orice mulțime de numere recursiv enumerabilă. Mai mult ca atât, sistemele construite emulează activitatea mașinilor cu registre și au un comportament completamente determinist. De asemenea, sunt cercetate sistemele cu o singură celulă, pentru care s-a demonstrat că ele pot genera numai mulțimi finite de numere (*dr.A.Alhazov, dr.h.Yu.Rogozhin, dr.S.Verlan*).

În cadrul **Institutului de Economie, Finanțe și Statistică** vom menționa:

- elaborarea primei variante a unui nou model de reformare a dezvoltării resurselor umane, care va contribui la diminuarea sărăciei și crearea unui nivel de trai decent *(cond. dr. G. Savelieva);*
- elaborarea unei metode principial noi de calculare a două standarde a minimului de existență în sfera bunăstării populației – minimurilor de existență fiziologic și social *(cond. dr.conf. A. Rojco);*
- elaborarea prognozei volumelor de producție pentru anii 2008-2010 atât pe teritoriul integru, cât și exlusiv Transnistria *(cond. dr.V. Ganciucov);*
- elaborarea pronosticului dezvoltării social - economice pe termen scurt 2008, mediu 2008-2009 (parțial) *(cond. dr. I. Maxim);*
- elaborarea modelului econometric de simulare a dezvoltării economiei naționale (parțial) și altele *(cond. dr. I. Maxim).*

În primul semestru al anului **Centrul Resurse și Rețele Informaționale** a proiectat rețelele de calculatoare în incinta a 8 blocuri academice la 18 (din 21) institute. Se implementează sistemul contabil în cadrul a 16 din institutele A.Ș.M. Se

elaborează sistemul informaţional de asistenţă a procesului de expertizare on-line a proiectelor din sfera ştiinţei, inovării şi transferului tehnologic.

Membrii de profil de asemenea au încheiat primul semestru cu rezultate semnificative. La **USM** a fost elaborat prototipul unui sistem informatic pentru automatizarea evaluării Produselor Software (PS) complex şi a Proiectelor PS. A fost elaborată arhitectura unui sistem instrumental pentru automatizarea construirii algoritmilor structuraţi şi pentru convertirea lor în schema de program într-un Limbaj Simbolic de Programare. Cercetătorii de la **Universitatea de Stat din Tiraspol cu sediul la Chişinău** au determinat diverse familii de mulţimi metrizabile şi complet metrizabile în spaţii topologice şi în spaţii topologice liniare; au definit principiul de reducţie în teoria selecţiilor aplicaţiilor multivoce; au definit nucleul non-zerodimensional al spaţiului paracompact; au demonstrat unele proprietăţi ale noţiunelor introduse; au cercetat clase concrete de algebre universale cu topologii şi au cercetat clasa de compactificări perfecte ale spaţiilor topologice arbitrare. Cercetările efectuate în cadrul **ASEM** s-au soldat cu propuneri concrete cu privire la următoarele probleme cercetate: rolul oraşelor mici în dezvoltarea complexului agroindustrial şi localităţilor rurale din Republica Moldova; viaţa cotidiană la frontiera răsăriteană a Uniunii Europene; abordarea spaţiului de către populaţia din regiunea de graniţă România / Republica Moldova; situaţia persoanelor defavorizate pe piaţa muncii; nivelul de dezvoltare a Republicii Moldova şi criteriile de aderare la Uniunea Europeană; dezvoltarea sistemului trezorerial al RM etc.

Cercetări importante se desfăşoară şi în cadrul programelor de stat care prevăd o perioadă de realizare de cinci ani 2006-2010. Programul de Stat: **"Elaborarea suportului ştiinţific şi tehnologic în edificarea societăţii informaţionale în RM"** este condus de către m.c., prof.univ. Constantin Gaindric şi cuprinde următoarele proiecte:

◆„Sistem informatic pentru diagnosticul ultrasonografic" (2006-2007), conducător m.c. C. Gaindric. În cadrul proiectului a fost elaborată interfaţa, generatorul de rapoarte, designul tuturor componentelor sistemului. A fost elaborat sistemul şi testate în complex interfaţa, generatorul de rapoarte, bazele de imagini şi cunoştinţe. Cu ajutorul prototipului creat au fost efectuate primele examinări medicale.

◆„Aplicaţii ale Resurselor Reutilizabile pentru Tehnologia Limbajului Natural" (2006-2007), conducător dr. C. Ciubotaru. S-au modernizat, testat şi plasat în Internet resursele lingvistice reutilizabile (RL). A fost elaborat un generator de dicţionare bazat pe RL. A fost elaborat un sistem de instruire asistată de calculator pentru studierea morfologiei.

◆„Calcul celular – calcul Biomolecular la nivelul celulelor vii" (2006-2007) dr.h. Iu. Rogojin. S-au demonstrat relaţii de echivalenţă, universalitate şi eficacitate a modelelor formale de calcul cu operaţii symport/antyport. Au fost descrise problemele lingvisticii matematice care pot fi efectiv soluţionate utilizând tehnicile calculului celular.

Programul de Stat **"Elaborarea mecanismelor şi metodelor de stimulare a creşterii economice, de reducere a sărăciei şi de îmbunătăţire a calităţii vieţii în contextul SCERS, Programului Naţional "Satul Moldovenesc" şi Planului de Acţiuni „Republica Moldova – Uniunea Europeană"**, conducător dr. Alexandru Muravschi, cuprinde proiectele: „Modernizarea sistemului de asistenţă socială în conformitate cu principiile de stat social de tip european" (2007), conducător dr.V. Fetiniuc; „Bazele metodologice ale reglementării stării de echilibru a economiei naţionale ca premise ale creşterii ei durabile" (2007), conducător dr.hab. Gh. Iliadi; „Elaborarea mecanismelor şi metodelor de stimulare a creşterii economice, de reducere a sărăciei şi de îmbunătăţire a calităţii vieţii în contextul SCERS", conducător dr.hab. A.Caraganciu; „Ridicarea rolului şi eficienţei investiţiilor de stat în creşterea economică durabilă", conducător dr. E.Naval.

În cadrul acestora au fost studiate modelele politicii sociale din ţările europene şi elaborată sinteza abordărilor sistemelor de asistenţă socială în diferite ţări europene; a fost generalizată experienţa în domeniul asistenţei sociale europene şi elaborate propuneri de aplicare a ei în RM; s-a propus modelul macroeconomic dinamic constituit din sectoarele: de producere, monetar, extern şi de stat; s-a sistematizat clasificarea investiţiilor după clase de active şi multe alte criterii; s-a analizat modelul de creştere economică a lui Harrod, modelul neoclasic al lui Solow, modelul neokeynesist de la Cambridge, a fost analizat studiul corelaţiei dintre investiţiile de stat şi creşterea economică; sunt formulate propuneri de aplicare a experienţei internaţionale în domeniul cercetat; va fi elaborat modelul programării financiare şi modelul de control optimal cu investiţii de stat în calitate de politică instrumentală; se va elabora metodologia aprecierii rolului investiţiilor de stat în creşterea economică; se vor elabora scenarii de simulare a politicilor guvernamentale în domeniul investiţiilor de stat.

După cum putem observa, SŞEM se confruntă cu diverse probleme, însă putem menţiona şi realizări semnificative. Sperăm spre finele anului să sporim realizările şi să soluţionăm cele mai stringente probleme.

NANOTEHNOLOGII: DE LA CERCETĂRI ŞTIINŢIFICE LA AFACERI

Ion Tighineanu,
Membru corespondent al A.Ş.M.

Deşi termenul "Nanotehnologii" a fost propus încă în anul 1974 de către profesorul Norio Taniguchi de la Universitatea de Ştiinţe din Tokyo pentru a descrie precizia creării materialelor cu toleranţă de nanometri (un nanometru echivalează cu o milionime de milimetru), o adevărată explozie a explorării şi utilizării nanotehnologiilor s-a produs abia pe parcursul ultimului deceniu. În prezent, nanotehnologiile sunt utilizate pentru fabricarea *nano*dotelor, *nano*firelor, *nano*tuburilor, *nano*peliculelor, *nano*pulberelor, *nano*compoziţilor în baza materialelor organice şi anorganice, precum şi a dispozitivelor electronice în baza lor. De menţionat, că majoritatea materialelor la dimensiuni de nanometri manifestă proprietăţi noi faţă de aceleaşi materiale în volum. În prezent, practic, nu există domeniu neacoperit de explorarea nanotehnologiilor, exemple fiind produsele alimentare, medicina, echipamentul industrial, construcţiile, telecomunicaţiile, sursele regenerabile de energie etc.

Actualmente, procesele nanotehnologice de asamblare a atomilor şi moleculelor dau posibilitatea de a crea dispozitive nanoelectronice cu dimensiuni mai mici de 100 nm. Ca rezultat, densităţi foarte mari de integrare ale componentelor electronice în circuite pot fi atinse. Spre exemplu, de-a lungul diametrului unui fir de păr este posibil de plasat cca 1000 dispozitive nanoelectronice cu dimensiuni de 80 nm. Nanotehnologiile permit a economisi considerabil materia primă, a majora densitatea de înscriere a informaţiei, a soluţiona probleme de protecţie ale mediului înconjurător etc. SUA are meritul de a fi lansat, în ianuarie 2000, primul program de cercetare-dezvoltare în domeniul nanotehnologiilor, întitulat *Iniţiativa Naţională în Nanotehnologii* (NNI). De menţionat, că NNI a stimulat apariţia pe plan mondial a unor programe şi investiţii de miliarde de dolari SUA în domeniul nanotehnologiilor, care au fost ulterior anunţate de Japonia, Coreea, Uniunea Europeană, China, Rusia etc. Un program impunător de cca 15 mlrd Euro este în curs de lansare în Germania.

Potrivit strategiei europene pentru nanotehnologii (*Spre o Strategie Europeană pentru Nanotehnologii,* Comunicare de la Comisia Europeana, 12 mai 2004), sunt preconizate aplicaţii epocale în mai multe domenii, şi anume:

- **nanomagnetism:** nanotranzistoare foarte rapide, de foarte mică putere, bazate pe "electronica de spin", pot fi sursa unor tehnologii noi de stocare de capacitate imensă;
- **biomimetica:** structuri care imită natura prin reproducerea unor mecanisme precum motoarele moleculare, maşini şi componente structurale;
- **afisaje:** noi materiale semiconductoare organice, emiţătoare de lumină, vor fi utilizate pentru a fabrica afisaje cu performanţe îmbunătăţite, foarte subţiri şi flexibile;
- **nanofotonica:** va creşte în continuare viteza şi va scădea preţul transmisiei de date; vor apărea aplicaţii importante în domeniul senzorilor;
- **electronica moleculară:** funcţii precum cea a unui tranzistor vor putea fi încorporate într-o moleculă; va oferi noi posibilităţi pentru o tehnică de calcul cu performanţe mult mai înalte;
- **instrumente nano-mecanice:** sisteme pentru controlul nanofluidelor, nano filtre, nano bare, nano pensete, balanţe la scară moleculară;
- **nanosenzori şi nanoactuatori:** senzori si actuatori mai sensibili şi mai selectivi vor regla vocea, vederea, simţul tactil şi stimularea; vor oferi noi aplicaţii în biomăsurări şi monitorizarea mediului.

De mentionat, că deja sunt în curs de elaborare şi testare nanodispozitive compatibile cu ţesuturile corpului uman. Un aşa nanodispozitiv va fi implantat sub piele, el urmând a veghea starea sănătăţii individului şi a transmite on-line datele necesare printr-un receptor special medicului de familie care poate să se găsească departe de pacient. În viitor vor fi elaboraţi nanoroboţi care se vor deplasa prin ţesuturile corpului uman pentru a depista şi "repara" celulele afectate.

Companiile NanoSolar şi Konarka au iniţiat elaborări de nano-celule solare flexibile pe substraturi din polimeri. Se aşteaptă, că prima uzină NanoSolar va produce anual cca 430 MWt de energie electrică, ceea ce constituie aproximativ o pătrime din capacitatea de producere a unei staţii atomice obişnuite.

Este elaborată nanotehnologia de autocurăţare a îmbrăcămintei care se bazează pe acoperirea firelor de ţesătură cu un strat ultrasubţire format din nano-

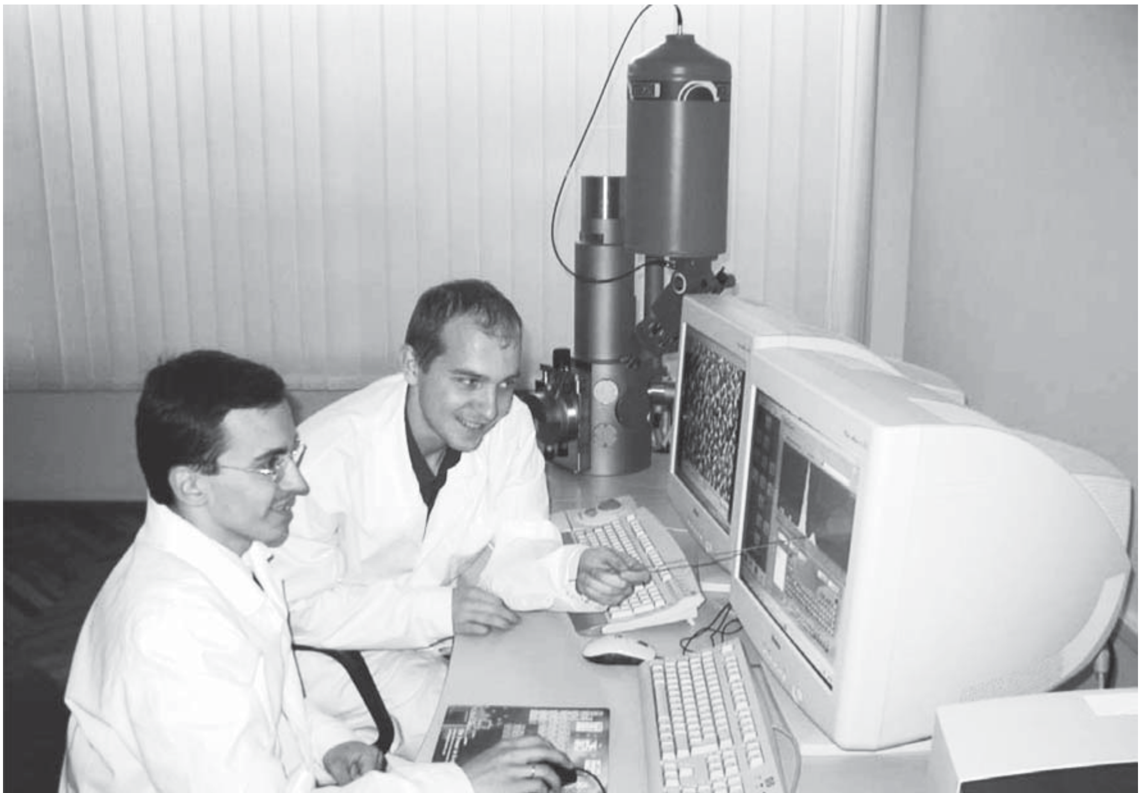
particule de bioxid de titan. Sub acţiunea razelor solare aceste nanoparticule discompun şi înlătură murdăria şi microorganismele. Actualmente sunt elaborate diverse costume sportive cu proprietatea de autocurăţire.

Datorită nanotehnologiilor, computerele vor deveni tot mai mici şi mai uşoare, iar performanţele lor vor creşte exponenţial. În curând, un PC se va asemăna foarte mult cu o foaie de hârtie...

Piaţa domeniilor nano a început să se dezvolte rapid şi, după estimările experţilor, către anul 2015 ea va atinge cifra de 350 mlrd USD.

Reformele din sfera ştiinţei şi inovării au un impact pozitiv asupra dezvoltării nanoştiinţei şi nanotehnologiilor în Republica Moldova. În acest context, putem menţiona lansarea a trei programe de stat cu tangenţe nanotehnologice, care în prezent sunt în curs de realizare sub conducerea acad. Valeriu Canţer, acad. Dumitru Ghiţu şi subsemnatului. Rezultate importante în domeniu au fost obţinute de colaboratorii Institutului de Fizică Aplicată, Institutului de Inginerie Electronică şi Tehnologii Industriale, Institutului de Chimie, Institutului ELIRI, Universităţii Tehnice a Moldovei, Universităţii de Stat din Moldova etc. O serie de proiecte legate de nanotehnologii sunt finanţate de CRDF, MRDA, INTAS, STCU, UE sau prin intermediul programelor bilaterale cu alte ţări.

Actualmente, în legătură cu necesitatea implementării tehnologiilor optice superioare celor electronice, în lume se dezvoltă *o direcţie nouă a nanotehnologiilor ce ţine de elaborarea aşa numitor cristale fotonice,* formate din nanostructuri plasate periodic în spaţiu. Republica Moldova are o contribuţie importantă la dezvoltarea acestei direcţii noi. În particular, colaboratorii Centrului Naţional de Studiu şi Testare a Materialelor din cadrul UTM, în colaborare cu colegii lor de la Institutul de Fizică Aplicată al A.Ş.M., au elaborat nanotehnologii pentru structurarea spaţială a compuşilor semiconductori, au inventat sitele semiconductoare şi au demonstrat eficienţa lor ca materiale pentru optica neliniară şi emiţătoare de unde Terahertz. Sitele menţionate au fost folosite ca matrice pentru fabricarea reţelelor ordonate de nanotuburi metalice pentru diverse aplicaţii. A fost realizată o nanotehnologie nouă şi anume Litografia Sarcinii de Suprafaţă, menţionată cu Medalie de Aur la Expoziţia de Invenţii şi Produse Noi din Pittsburg, SUA. Nanopiramidele din nitrură de galiu, elaborate de colectivul susnumit, au fost

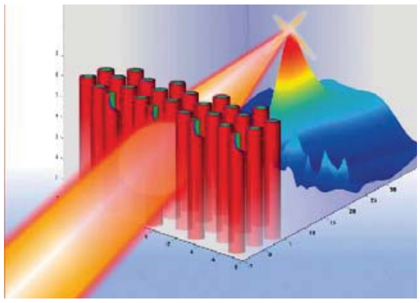

Colaboratorii Centrului Naţional de Studii şi Testare a Materialelor, dr. Veaceslav Popa şi Eduard Monaico

testate la Centrul Unificat de Cercetări Nucleare din Dubna şi identificate ca nanostructuri cu o rezistenţă record la radiaţie, ceea ce deschide oportunităţi de a fi utilizate în cosmos, la centrale atomice, acceleratoare de particule etc. Succesul echipei de cercetători a fost menţionat de site-ul internaţional în domeniul nanotehnologiilor *Nanotechweb* (http://nanotechweb.org/articles/news/6/5/19/1).

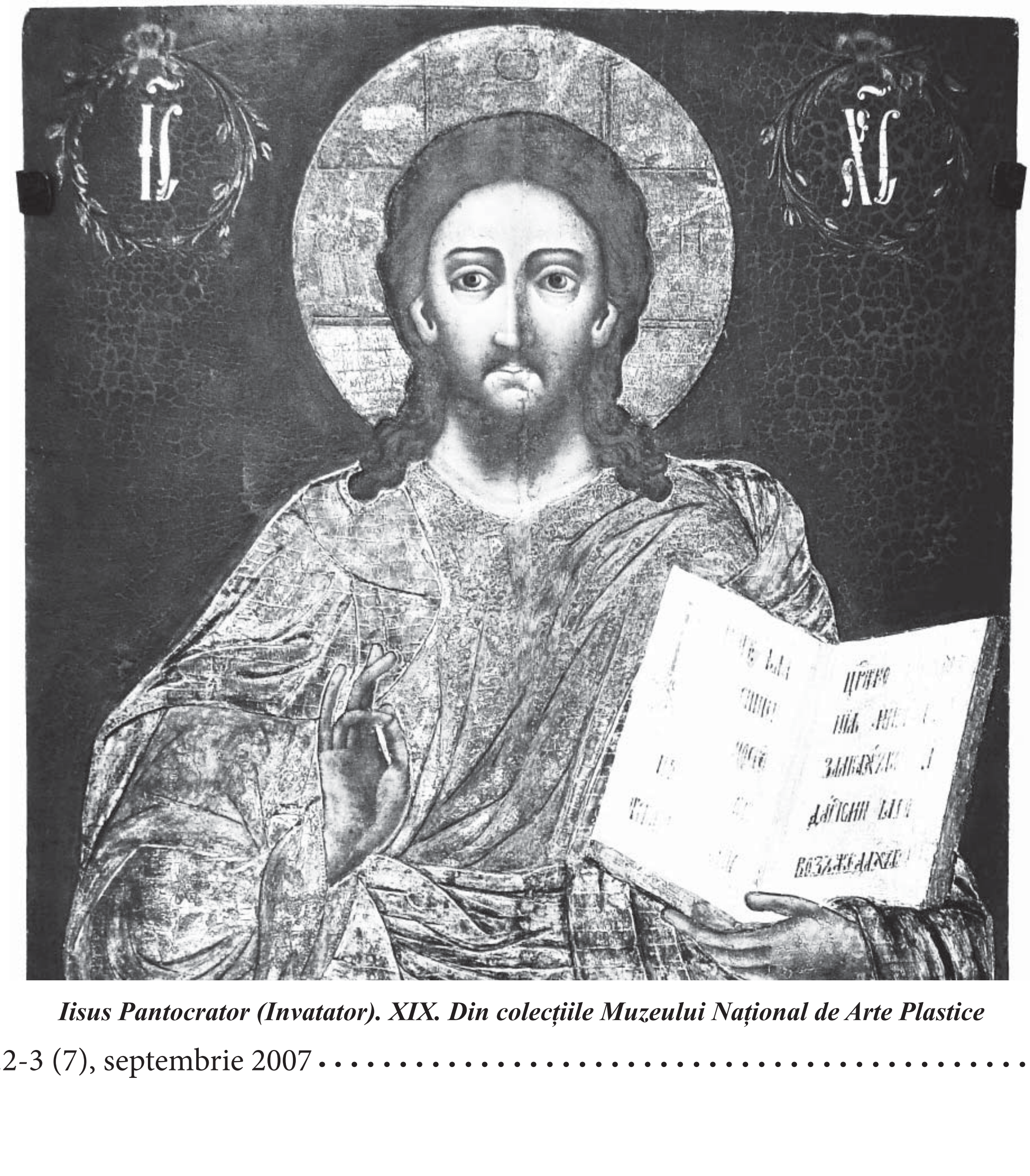
În colaborare cu parteneri de la centre ştiinţifice şi universităţi din Germania şi SUA, echipa susnumită a elaborat lentile neobişnuite, create din materiale nanostructurate cu indicele de refracţie negativ. Recent, revista ştiinţifică europeană "Physica Status Solidi" cu sediul la Berlin a evidenţiat rezultatele originale ale cercetătorilor din Republica Moldova, plasând în scopuri publicitare pe prima pagină imaginea ce ilustrează focalizarea luminii de o lentilă plată formată din nanocoloane dielectrice cu un gradient bine determinat al indicelui de refracţie (Imaginea 1).

Adoptarea de către Parlamentul Republicii Moldova a legii cu privire la parcurile ştiinţifico-tehnologice şi incubatoarele de inovare deschide posibilităţi reale de a promova pe piaţă realizările

Imaginea 1

ştiinţifice în domeniul nanotehnologiilor. Având în vedere situaţia economică a ţării la moment, o schemă simplă, dar sper şi eficientă, ar fi ca reprezentanţii sferei ştiinţei şi inovării din Moldova să vină cu elaborări noi, cu proprietatea intelectuală, iar partenerii străini cu investiţii financiare - pentru crearea firmelor inovative mixte. Cooperarea internaţională ar fi benefică pentru ţara noastră, contribuind, prin exploatarea posibilităţilor şi chiar a imaginii partenerilor străini, nu numai la atragerea investiţiilor de peste hotare, ci şi la promovarea produselor pe pieţe străine, exploatând posibilităţile şi chiar imaginea partenerilor străini.

Iisus Pantocrator (Invatator). XIX. Din colecţiile Muzeului Naţional de Arte Plastice

ВЛИЯНИЕ ГИДРОСТРОИТЕЛЬСТВА НА ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ СОСТОЯНИЕ РЕКИ ДНЕСТР

Доктор хабилитат биол. наук
Елена Зубков

Днестр - основная водная артерия Республики Молдова, более половины территории которой расположена в бассейне реки. Вопросы рационального использования Днестра являются общегосударственными и включают в себя законодательные, экономические и экологические аспекты. Все эти три направления взаимосвязаны и взаимообусловлены.

В настоящее время антропогенное воздействие на экосистему Днестра и, в первую очередь, гидростроительство на реке, может привести к необратимым процессам и деградации реки в целом. На первый взгляд процессы, протекающие в реке, являются чисто экологической проблемой, на самом же деле проблема имеет более глубокую значимость, так как включает в себя и экономические, и правовые нормы.

Комплексные гидрохимические, гидробиологические и эко-токсикологические исследования последних лет, в сопоставлении с нашими материалами более чем 30-летнего периода позволяют дать детальную оценку современного состояния реки Днестр.

Общеизвестно, что состояние водных экосистем в целом и качества воды в частности зависит от комплекса природных (горные породы, почвы, рельеф, климат, гидрология) и антропогенных (сброс сточных вод и отходов, гидростроительство, химизация и др.) факторов. Если с неким запасом оптимизма считать, что состав горных пород, почв, климат более или менее постоянны, то рельеф водосборной площади и гидрология реки уже далеко не природные факторы - настолько они изменены под воздействием деятельности человека.

Сегодня на Днестре функционируют:

Днестровский гидроузел ГЭС-1, с полным объемом водохранилища 3 км^3, максимальным напором 54,0 м, мощностью в 702 тыс. кВт;

Гидроузел ГЭС-2 (с. Наславча), с полным объемом водохранилища 70,0 млн. м^3, максимальным напором 12,7 м, мощностью 40,80 тыс. кВт (этот узел был предназначен выполнять роль буфера, сглаживающего резкие перепады уровня воды в нижнем бьефе реки, но де-факто на нем получают лишь дополнительную электроэнергию);

Дубоссарская ГЭС, с полным объемом водохранилища 254,80 млн.м^3, максимальным напором 14,45 м, мощностью 48 тыс. кВт (водоем сильно заилен и практически все дно покрыто мощным слоем водной растительности).

Под влиянием эксплуатации Днестровского комплекса (ГЭС-1 и ГЭС-2) с односторонним учетом лишь энергетических потребностей, без соблюдения надлежащего экологически обоснованного попуска воды в нижний бьеф реки, Днестр превращается в водоем озерного типа со всеми вытекающими последствиями. Существенно уменьшился расход воды в период паводков и половодий, практически сгладились характерные для них пики. Изменились физические свойства воды и особенно термический, газовый режимы, прозрачность воды, состав взвешенных веществ.

Температура воды весной и осенью, как правило, на 5-6 градусов выше среднемноголетней, а летом - наоборот ниже, в связи с тем, что в нижний бьеф реки поступает вода из придонных горизонтов водохранилища, глубина которого у плотины достигает 54 метров (*рис.1*). В последние годы на участке реки Наславча-Атаки температура воды практически варьирует в интервале 11-14°C и не превышает 15°C. К примеру, в июле 2007 года на этом участке температура воды в Днестре составляла 14,2 - 14.4° C при температуре воздуха 36-37° C.

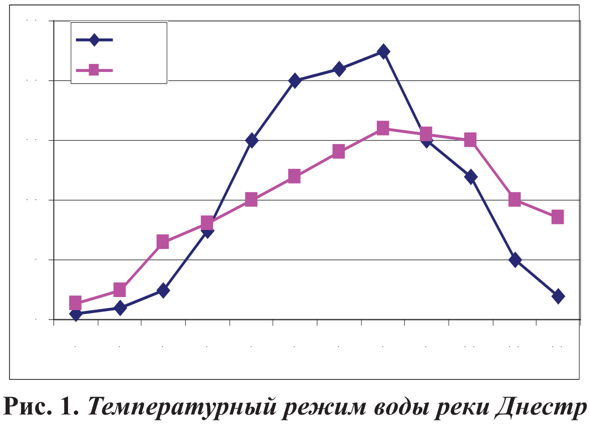

Рис. 1. ***Температурный режим воды реки Днестр до и после ввода в эксплуатацию Днестровского гидроузла***

Неестественные колебания уровня воды в реке и температурный режим негативно сказались на размножении рыб - практически исчезли в уловах промыслово-ценные виды рыб. Прослеживается вытеснение ценных видов ихтиофауны Днестра так называемыми сорными видами рыб и тугорослыми формами карася и окуня.

Русло реки и акватория Дубоссарского водохранилища в настоящее время интенсивно зарастают высшей водной растительностью. Поступление холодной воды в летнее время и резкие перепады уровня воды приводят к усилению процессов гниения водной растительности и перифитона, что в конечном итоге ведет к вторичному загрязнению воды органическими веществами и понижению количества в ней растворенного кислорода. Реофильные или типичные речные виды гидробионтов вытесняются типичными лимнофильными (*Cricotopus algarum*, *Cricotopus silvestris*, *Chaetogammarus warpachowskyi, Limnomysis benedeni*, *Physella integra, Lymnaea peregra, Eudiaptomus gracilis and E.graciloides*).

Согласно многолетней динамике, в прошлые годы уровень содержания растворенного кислорода не опускался ниже 78-80% насыщения, кроме отдельных зон непосредственного сброса сточных вод. В настоящее время в реке, где нет никаких сбросов, но есть интенсивное развитие макрофитов (выше с. Волчинец), нами отмечены случаи понижения содержания кислорода до 56-64% насыщения в дневное время (11-14 часов дня), когда процессы фотосинтеза преобладают и уровень растворенного кислорода в воде должен быть высоким. В предутренние часы концентрации растворенного кислорода здесь могут быть критическими для развития водных животных и растений. Об этом свидетельствует и динамика продукционно - деструкционных процессов в реке, которая показывает, что величины деструкции органического вещества зачастую преобладают над величиной первичной продукции фитопланктона.

Эксплуатация Днестровской ГЭС-1 и ГЭС-2 уже привели к нарушению разнообразия фито - зоопланктона и зообентоса. Достаточно отметить, что только за последние 5 лет биомасса донных беспозвоночных гидробионтов, служащих кормовой базой для рыб, снизилась в 5-6 раз.

Днестр - это горно-равнинная река, и уровень содержания взвешенных веществ в ней до гидростроительства составлял в среднем около 120 мг/л, с преобладанием минеральных взвесей над органическими формами. После ввода в эксплуатацию Днестровского гидроузла количество взвешенных веществ уменьшилось в десятки раз и на участке Наславчя-Атаки не превышало в последние годы 3-8 мг/л, а на участке Сороки-Паланка – 28-36 мг/л. Прозрачность воды естественно повысилась.

Природным взвешенным веществам в речных водах принадлежит огромная роль в процессах самоочищения водной толщи. Так, относительно высокая буферная емкость воды Днестра к тяжелым металлам во многом определялась именно сорбцией их на взвешенных веществах. Ранее в воде реки преобладали взвешенные формы миграции металлов, в настоящее время, наоборот - растворенные, что не характерно для речных экосистем (*рис.2.3*).

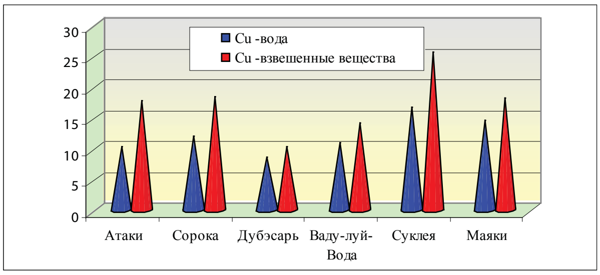

Рис.2. ***Динамика содержания меди (мкг/л) в воде и взвешенных веществах Днестра 1981-1984 гг.***

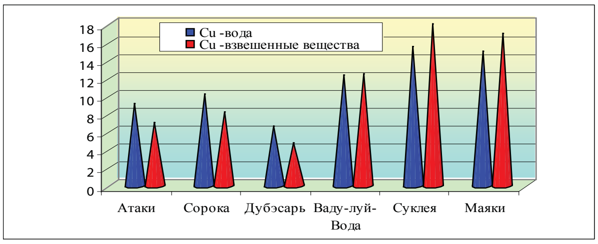

Рис.3. ***Динамика содержания меди (мкг/л) в воде и взвешенных веществах Днестра в 2004-2007 гг.***

При этом во взвешенных веществах преобладали поверхностно-сорбированные формы миграции металлов, ныне – органно-минеральные. Четно прослеживается нарушение динамики миграции химических веществ в системе «вода-взвешенные вещества-гидробионты-илы».

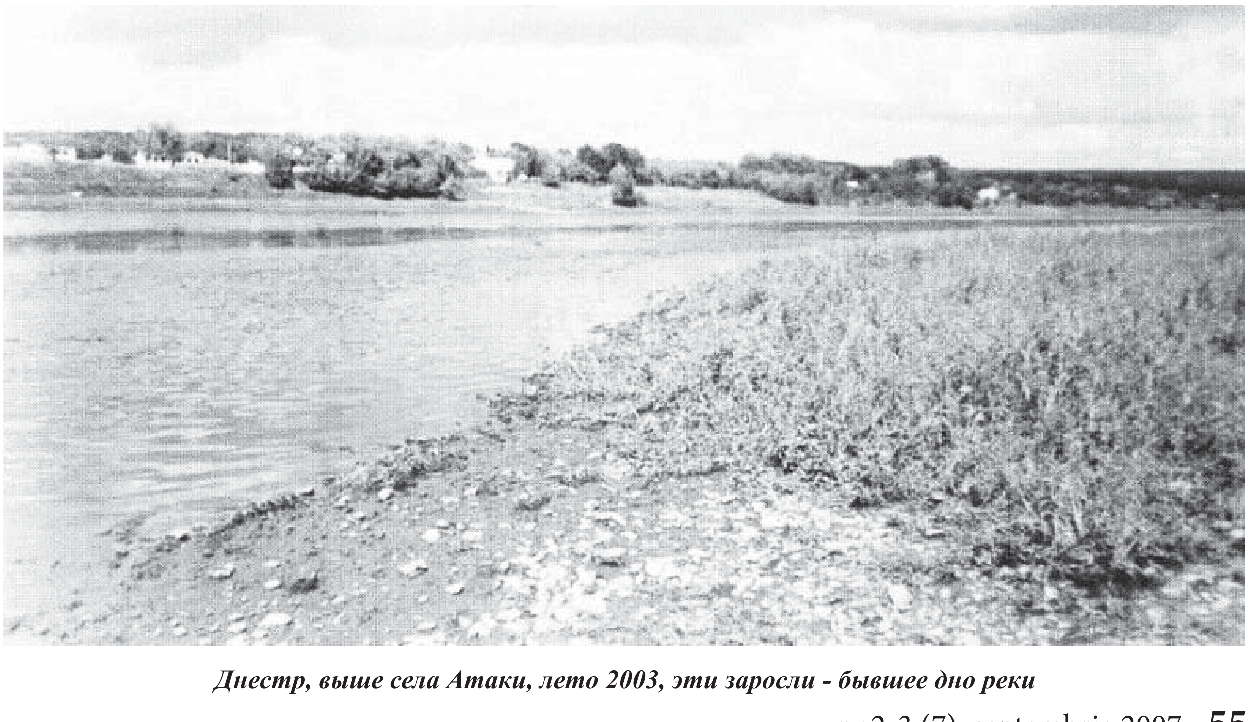
Величина минерализации варьирует в более чем 90 % случаев в интервале от 305 до 495 мг/л. Что касается динамики главных ионов, то можно констатировать факт, что воды Днестра, как и ранее, согласно классификации О.А. Алекина

Генеральная схема ГАЕС

(1970) относятся к гидрокарбонатному классу группы кальция чаще II типа. Однако следует отметить относительный рост концентрации сульфатных, хлоридных анионов и катионов магния, натрия и калия по всей длине реки и в особенности в ее нижнем течение. Нарушена классическая для рек корреляция между динамикой минерализации воды и величиной расхода воды. В 80-е годы в Днестре наблюдалась отрицательная линейная зависимость между величинами минерализации и расхода воды и коэффициент корреляции составлял - 0,96, в последние годы весной в период половодья наблюдаются более высокие концентрации главных ионов, особенно сульфатных и натрий-калиевых.

Негативные процессы могут усилиться в связи с новым строительством на реке. На территории Украины, в 10 км выше с. Наславчя, между ГЭС 1 и ГЭС 2, начиная с 2005 г. идет интенсивное строительство Гидроаккумулирующей станции и комплекса ГАЭС, работающие в турбинно-насосном режиме с установкой самого мощного в мире генератора - 973 МВт. Для функционирования станции на правом берегу Днестра сооружается аккумулирующий верхний водоем объемом около 40 млн.м^3. Сооружение выполняется в карстовой зоне, поэтому водохранилище будет выложено бетоном. Вода Днестра будет закачиваться в этот водоем и сбрасываться из него на подземные турбины по 7 трубопроводам с диаметром около 7,5 м. На левом берегу проводится «выравнивание» Днестра, для чего

Днестр, выше села Атаки, лето 2003, эти заросли - бывшее дно реки

делается расширение его русла в 4 раза, т.е. фактически строится еще одно водохранилище.

Функционирование этого комплекса приведет к катастрофическим изменениям в экосистеме реки. Достаточно отметить, что кроме изменений гидрологического режима реки, в процессе закачивания и сброса воды по трубопроводам более 90% планктонных организмов погибнут. Общеизвестны и негативные последствия для бассейна реки в связи с «выравниванием» ее русла, которое неизбежно приведет к нарушению баланса между подземными грунтовыми и поверхностными водами.

Украинские геофизики опасаются, что строящаяся ГАЭС находится в сейсмической зоне, и она может усилить локальную сейсмическую активность от 6 до 7 баллов. Они указывают, что уже наблюдается напряженность склона в зоне трубопроводов и верхнего водохранилища, а также усиление эрозионных и оползневых процессов. Они делают заключение о необходимости детального мониторинга и дополнительных изысканий для оценки экстремальных и аварийных ситуаций.

Следовательно, водохранилища (а их строится де факто еще 2) усилят негативное воздействие практически на все составляющие литосферы, гидросферы и биосферы прилегающих территорий – на геодинамические условия и рельеф, режим подземных вод, климат, грунты, растительный, животный мир и ландшафт в целом (усиление сейсмичности, оползневых, эрозионно-суффузионных процессов, затоплений территорий).

Фактически Днестровская ГАЕС сооружается с нарушением целого ряда международных соглашений и стандартов, таких как:

- *Конвенция по оценке воздействия на окружающую среду в трансграничном контексте, принятой в Эспо, 25 февраля 1991 года (п.3,6);*
- *Межправительственное соглашение между Украиной и Молдовой о трансграничных водах (ст.2);*
- *Конвенция Экономической Комиссии ООН об охране и использовании трансграничных водотоков и международных озер (Ст.2.6.10.14);*
- *Рамсарская Конвенция;*
- *Международная Комиссия по Дамбам;*
- *Протокол «Вода и здоровье…»* и др.

Украина не уведомила Молдову о решении по завершению строительства ГАЭС и не получила согласия Молдовы до начала работ, не предоставила возможность населению нашей республики, проживающему в районах возможного негативного воздействия, принять участие в консультациях общественности по проекту.

Укргидроэнерго отрицает возможность трансграничных воздействий на Молдову, несмотря на то, что ее граница проходит по территории ГАЭС. Между тем, в 1997 году Всемирный Банк пришел к выводу о необходимости мер по снижению влияния ГАЭС на нижележащие экосистемы.

Сегодня для сохранения и рационального использования бассейна реки Днестр актуально и целесообразно:

Вернуть процесс в правовое русло – предоставить молдавской Стороне экологическое обоснование строительства.

Учитывая глубокое воздействие гидрокомплекса на нижележащие экосистемы, водно-болотные угодья и социально-экономические последствия, инициировать

Зарастание и обмеление реки, Днестр выше села Атаки, летом

«Выравнивание» Днестра

международную ОВОС с участием профильных международных организаций (секретариаты конвенций Эспо, Хельсинки, Рамсар).

Очевидна необходимость разработки и внедрения модели попусков воды в средний и нижний Днестр для обеспечения нормального функционирования нижележащих экосистем, включая 4 рамсарских сайта (водно-болотные угодья международного значения) и сохранения реки;

Учитывая, что между Республикой Молдова и Украиной ведутся интенсивные переговоры по разработке и заключению бассейнового соглашения по Днестру в рамках ОБСЕ, следует интенсифицировать этот процесс, подписать соглашение как можно быстрее и ввести все вопросы, касающиеся Днестра, в рамки процедур этого соглашения,

Весь процесс должен быть транспарентным с участием общественности.

Таким образом, сегодня проблемы охраны и рационального использования водных и биологических ресурсов реки Днестр зависят в первую очередь от согласованности природоохранных действий со стороны Молдовы и Украины.

Список использованных источников

Алекин О.А. Основы гидрохимии. Ленинград, 1970. 444с.

Экосистема Нижнего Днестра в условиях усиленного антропогенного воздействия/ Отв. ред. И.М.Ганя. Кишинев, «Штиинца», 1990.- 260 с.

Elena Zubcov. Monitoringul metalelor în ecosistemul fluviului Nistru. “Tiras-96”, Chişinău, 1996. P.100-108.

Elena Zubcov. Legităţile migraţiei biogeochimice şi rolul metalelor în funcţionarea ecosistemelor acvatice ale Moldovei. Autoreferat al tezei de doctor habilitat în ştiinţe biologice. Chisinău,1999.- 36 p.

Днестровська ГАЕС. Проект – Оцінка впливу будівництва та експлуатації ГАЕС на навколошне середовище,7828-Т 128, Харьків, 1996.

В рамках АН Молдовы был организован круглый стол, посвещенный сложившейся ситуации, с участием ученых, представителей Парламента, Правительства Республики Молдова, общественных организаций. Участники обратились с открытым письмом к руководителям страны и международных организаций. Данный вопрос обсуждался в Парламентских комиссиях, на заседаниях комиссий Правительства Молдовы, в Министерстве Иностранных Дел, Министерстве Экологии и Природных ресурсов; материалы были широко освещены в печати, на радио и телевидении. Нужно отметить, что Всемирный Банк приостановил финансирование строительства Днестровской ГАЕС.

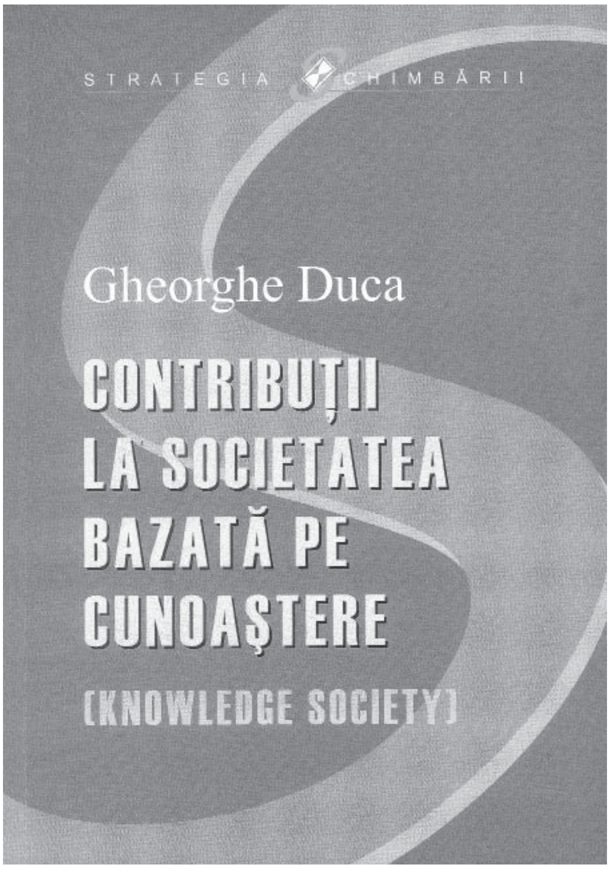
Увы это тоже Днестр. Лето 2004 года

CUNOAŞTEREA ŞI INOVAREA – CALEA SPRE COMPETITIVITATE

Grigore Belostecinic,
membu corespondent al A.Ş.M.

Este evident că apariţia cărţii academicianului Gheorghe Duca, preşedintele Academiei de Ştiinţe a Moldovei, întitulată ***Contribuţii la societatea bazată pe cunoaştere*** (***Knowledge society***),* nu poate să rămână în afara atenţiei mediului academic şi universitar din Republica Moldova. Or, chiar dacă reprezintă o culegere de articole, rapoarte, comunicări, alocuţiuni, pe care Domnia sa le-a rostit sau le-a publicat pe parcursul ultimilor ani, perioadă în care a deţinut înalte funcţii publice şi de conducere în Parlament, Guvern, iar din 2004 încoace a preluat conducerea Academiei de Ştiinţe, perioadă în care niciodată nu s-a îndepărtat de cercetare, prin carte trece ca un fir roşu pledoaria autorului pentru societatea bazată pe cunoaştere şi promovarea ei în Republica Moldova, dezvoltarea ştiinţei şi inovării, dezvoltarea durabilă a economiei ţării, modernizarea învăţământului superior etc. Iar pentru noi, cei de la Academia de Studii Economice, este semnificativ faptul, că această lucrare începe cu alocuţiunea Domniei sale, întitulată „Avem nevoie de o economie scientointensivă”, rostită în şedinţa Senatului ASEM cu prilejul acordării titlului onorific de Doctor Honoris Causa al instituţiei noastre.

Este binecunoscut faptul că ştiinţa, tehnica, inovarea, utilizarea cunoştinţelor, şi până acum, de-a lungul timpurilor, au avut un rol important şi şi-au adus contribuţia lor la dezvoltarea social-economică, în susţinerea progresului economic la general. Totodată, societatea contemporană devine tot mai mult o societate bazată pe cunoaştere şi informaţie, o societate a civilizaţiei globale, informaţia devenind, de fapt, o resursă strategică şi fundamentală, asemănător capitalului în societatea industrială, şi cu un impact hotărâtor asupra dezvoltării şi prosperităţii oricărei naţiuni. În societăţile cele mai dezvoltate din punct de vedere economic folosirea

intensivă a cunoaşterii este apreciată ca principalul factor de progres. Anume din aceste considerente economia cunoaşterii se identifică cu un nou stadiu de dezvoltare a economiei contemporane. În acest context, era şi firesc, ca Consiliile Europene de la Lisabona (a.2000) şi Barcelona (a.2002) să fixeze, după cum se ştie, ca obiectiv ţintă, transformarea Europei (Uniunii Europene) în cea mai competitivă şi dinamică economie bazată pe cunoaştere din lume, capabilă să producă o creştere economică sustenabilă şi o mai mare coeziune socială.

La fel, producerea de cunoştinţe poate fi tratată ca un nou domeniu (subdomeniu) de activitate, or, fiind rezultatul unei activităţi umane, de cercetare şi inovare, şi având o valoare de piaţă, cunoştinţele, ca orice bun economic, pot fi comercializate în cadrul pieţei. În calitate de cumpărători pot fi atât firmele private, cât şi statul, ca reprezentant al intereselor şi necesităţilor sociale. Evident că acesta va aborda problema accesului liber şi gratuit la cunoştinţe, va solicita elaborarea unor noi teorii economice, modificări substanţiale ale dreptului proprietăţii intelectuale şi, posibil, modul de finanţare a cercetării: de la finanţarea intenţiilor de cercetare spre procurarea (vânzarea) rezultatelor cercetării.

În acest context, acad. Gheorghe Duca consideră că promovarea unei societăţi bazate pe cunoaştere,

* Gheorghe Duca. ***Contribuţii la societatea bazată pe cunoaştere (knowledge society)***. Colecţia *Strategia schimbării*. Chişinău, editura „Ştiinţa”, 2007

de rând cu integrarea europeană şi reintegrarea ţării prin dezvoltare durabilă, democratizarea ţării şi dezvoltarea economiei inovaţionale bazate pe implementarea tehnologiilor avansate, a unui management şi marketing performant, constituie un obiectiv prioritar pentru viitorul ţării noastre. Totodată, autorul menţionează că „orientarea Republicii Moldova către „noua economie" şi către „societatea cunoaşterii" va rămâne o dorinţă nerealizată atâta timp, cât nu se iau măsuri hotărâte pentru promovarea unei politici de stat în domeniul ştiinţei" (p.107), or, „domeniul ştiinţei şi tehnologiei reprezintă sursa principală de progres în toate domeniile de activitate umană" (p.91). Aceasta este foarte important pentru Republica Moldova, sectorul industrial al ţării fiind caracterizat prin „orientarea spre modernizare tehnologică, bazată pe importuri de tehnologie, substituirea surselor interne de tehnologii şi echipamente cu cele din import; reducerea numărului specialiştilor şi „învechirea" cunoştinţelor acestora" (p.92). În această ordine de idei, nu putem să nu fim de acord cu Domnia sa referitor la problemele-cheie care se cer a fi soluţionate în vederea restructurării sistemului naţional de cercetare şi transfer tehnologic, acestea fiind (p.104-106):

1. Valorificarea cercetării în economie.
2. Integrarea efectivă a cercetării din Republica Moldova în cercetare pe plan internaţional.
3. Menţinerea şi dezvoltarea resurselor umane.

Trebuie să recunoaştem, că măsurile concrete de rezolvare a acestor probleme, menţionate încă în anul 2005, au constituit temelia programului vast de modernizare a sferei ştiinţei în ţara noastră în ultimii ani, făcând ca ştiinţa să exercite funcţii mult mai diverse şi ample în societatea noastră, precum cea cultural-socială (fiind parte integrantă a culturii societăţii), educaţională (influenţând decisiv nivelul de educaţie – de la cel superior la cel primar), economică (asigurând un nivel avansat al dezvoltării economice) (p.84).

Evoluţia Republicii Moldova spre societatea informaţională este tot mai mult însoţită de pătrunderea virtualităţii în toate domeniile de activitate umană şi în ţara noastră, inclusiv educaţie şi cercetare, apar şi noi forme de desfăşurare a afacerilor. Drept factor principal de stimulare a utilizării noilor tehnologii informaţionale şi comunicaţionale poate fi considerată concurenţa tot mai acerbă pe piaţă între întreprinderi şi statele lumii, situaţie în care informaţia devine o sursă importantă de avantaje concurenţiale. În acelaşi timp, lipsa unor resurse informaţionale adecvate, calitatea proastă a acestora pot avea un impact negativ direct asupra poziţiei întreprinderilor pe piaţă şi competitivităţii acestora.

În acest context, acad. Gheorghe Duca consideră că obiectivul major al edificării societăţii informaţionale în ţara noastră pentru perioada următoare constă în reducerea decalajului între nivelul de informatizare în Moldova faţă de nivelul ţărilor dezvoltate ale lumii şi asigurarea dezvoltării durabile în contextul noii economii, a proceselor şi activităţilor intelectual intensive (p. 25). Drept soluţii mai importante sunt considerate creşterea gradului de utilizare a tehnologiilor şi serviciilor informaţionale în economie, dezvoltarea infrastructurii de telecomunicaţii, realizarea de investiţii în capitalul uman, în educaţie, în dezvoltarea abilităţilor de activitate a cetăţenilor în condiţiile economiei cunoaşterii şi a informaţiei etc. (p.25-26).

Apreciind utilizarea cunoştinţelor ca mijloc de producţie drept o trăsătură definitorie a societăţii informaţionale şi societăţii bazate pe cunoaştere (p.85), autorul menţionează că aceasta nu se va putea realiza dacă nu se vor asigura resurse umane foarte calificate. Investiţia în educaţie şi în formarea oamenilor este privită ca cea mai rentabilă pentru dezvoltarea unei societăţi pe termen lung. De aceea, instituţiile de învăţământ şi educaţie, precum şi cele de cercetare ştiinţifică trebuie privite de guvernarea actuală ca instituţii strategice pentru destinul naţional, ca „forţa motrice a societăţii cunoaşterii" (p.85).

Trebuie să menţionăm aici, că noua economie acordă o importanţă deosebită lucrătorilor competitivi, iar educaţia şi instruirea devin o sursă certă a avantajului competitiv pentru orice persoană. Iată de ce, constituirea unei societăţi bazate pe cunoaştere impune formarea de noi aptitudini, competenţe, capacităţi.

În acest sens, şi universităţile trebuie să conştientizeze, că studentul din secolul XXI este diferit de studentul din generaţiile anterioare. El solicită relaţii de parteneriat cu profesorii, metode interactive de instruire, sisteme on-line de comunicare student-profesor. El trebuie să-şi formeze abilitatea de a înţelege şi de a accepta diferenţele culturale, de a gândi critic, de a aborda problemele dintr-o perspectivă globală, de a lucra în cooperare, de a fi capabil să-şi schimbe stilul de viaţă şi obiceiurile de consum, astfel încât să asigure şi protecţia mediului ambiant etc.

Universităţile trebuie să realizeze şi faptul, că educaţia nu mai are frontiere. Ea devine una

transnațională. Iată de ce, se impune necesitatea promovării unei universități inovative globale, a cărei misiune să vizeze asigurarea calității educației şi numeroase oportunități pentru studenți. În acest context, „învățământul nu poate exista fără ştiință, iar ştiința nu are sorți de izbândă fără învățământ”, menționează preşedintele Academiei (p.85).

Considerând că integrarea europeană este o prioritate externă, dar mai cu seamă o strategie internă care presupune modernizarea țării în toate domeniile (p.33), autorul lucrării de referință menționează, că dezvoltarea economiei inovaționale trebuie să fie partea dominantă a strategiei de integrare europeană. „O economie de piață funcțională – iată ce trebuie să constituie scopul final al dezvoltării economice. Aceasta presupune, în primul rând, armonizarea legislației naționale cu cea europeană, liberalizarea economiei autohtone, diversificarea piețelor de desfacere, utilizarea realizărilor ştiințifice ale savanților moldoveni în agricultură, în industria alimentară, prelucrătoare şi uşoară, în industria farmaceutică şi în sfera energetică”. În acest context, preşedintele A.Ş.M. consideră ca ceva axiomatic faptul că „fără o dezvoltare economică durabilă nu poate fi vorba despre prosperarea societății” (p.74).

În încheiere, doresc să constat următoarele: chiar dacă obiectivele stabilite la Lisabona în anul 2000 s-au dovedit a fi prea ambițioase până şi pentru statele dezvoltate ale Uniunii Europene, este clar tuturor, că promovarea cercetării – dezvoltării – inovării şi a fundamentelor unei societăți informaționale bazate pe cunoaştere, alături de educație, rămâne o condiție obligatorie şi pentru Republica Moldova.

Să-i dorim D-lui preşedinte Gheorghe Duca inspirație şi noi succese pe viitor, astfel ca Academia de Ştiințe să devină cu adevărat acel „...arc în stare să ridice din genunchi economia țării şi să-i readucă populației încredere într-un viitor mai fericit”, precum a menționat Domnia sa în unul din interviurile inserate într-un capitol aparte în carte.

Icoana Imparateasca Maica Domnului cu pruncul. 1813. Din colecțiile Muzeului Național de Arte Plastice

Icoana de Tampla. Arhanghelul Mihail călcând diavolul în picioare. XVII. Din colecțiile Muzeului Național de Arte Plastice

Membri titulari ai A.Ş.M. aleşi la 3 aprilie 2007

VLADIMIR ARNAUTOV

Doctor habilitat în ştiinţe matematice, profesor universitar

Data şi locul naşterii: 30 iulie 1939, or. Bolgrad, reg. Odesa

Funcţia: Şeful secţiei matematică teoretică, Institutul de Matematică şi Informatică, A.Ş.M.

Direcţia de cercetare: Algebra topologică

Cercetări şi realizări ştiinţifice importante:

Cercetările sale ţin de algebra topologică – ramură a matematicii teoretice, situată la confluenţa a două mari domenii ale matematicii contemporane, şi anume a topologiei set-teoretice şi a algebrei moderne.

Astfel de obiecte ale algebrei topologice, precum grupurile abeliene local compacte (în particular, grupurile Lie), corpurile local compacte (în particular, câmpul numerelor p-adice) îşi găsesc o vastă aplicare nu numai în domenii adiacente ale matematicii (ecuaţii diferenţiale, geometrie, etc), dar şi în fizica teoretică. Inelele normate, pe care le-a studiat Vladimir Arnautov, fiind un caz particular de inele topologice, se aplică pe larg în analiza matematică şi analiza funcţională. În a doua jumătate a secolului trecut, pentru rezolvarea unor probleme ale fizicii teoretice (în particular, ale mecanicii cuantice şi teoriei cuantice a câmpului) a apărut necesitatea folosirii în locul câmpului numerelor reale a câmpului numerelor p-adice. Aceasta a condus la crearea analizei p-adice, una dintre cele mai intensiv dezvoltate ramuri a matematicii moderne.

VladimirArnautov a realizat cercetări valoroase în următoarele trei direcţii:

1. Teoria radicalilor în inele topologice;
2. Probleme privind prelungirea topologiei unui inel la unele suprainele ale sale (inele de câturi, inele semigrupale, etc.);
3. Studiul proprietăţilor laticelor de topologii de grup şi de inel şi aplicarea acestor latici la studiul proprietăţilor grupurilor şi inelelor.

Este unul din fondatorii şcolii autohtone a inelelor topologice.

Autor a peste 150 de articole ştiinţifice şi teze la conferinţe ştiinţifice internaţionale. Autor a 3 monografii. Unele dintre rezultatele sale au fost incluse în monografii despre inele şi câmpuri topologice N.Shel (SUA), S.Worner (SUA), W.Wieslaw (Polonia) etc.

A pregătit 13 doctori în ştiinţe.

MIHAIL DOLGAN

Doctor habilitat, profesor universitar, cercetător ştiinţific principal

Data şi locul naşterii: 5 februarie 1939, satul Rediu Mare, r. Donduşeni

Funcţia: Şeful sectorului literatura contemporană, Institutul de filologie, A.Ş.M.; şeful Catedrei literatură română şi teorie literară, facultatea litere, USM

Direcţia de cercetare: Tendinţele şi legităţile de dezvoltare ale literaturii contemporane şi ale criticii literare

Cercetări şi realizări ştiinţifice importante:

A investigat orientările artistice şi stilistice ale procesului literar contemporan. Studierea integrală a unor mari scriitori naţionali – Ion Druţă şi Grigore Vieru (Monografia colectivă *Opera lui Ion Druţă: univers artistic, spiritual, filozofic*. Monografia *Grigore Vieru, adevăratul*). Unul din autorii lucrării academice fundamentale – *Dicţionarul general al literaturii române* în 7 volume.

In centrul preocupărilor sale după 1989 s-a aflat studierea literaturii postbelice din Republica Moldova şi din România din perspectiva integrării, valorificării şi reconsiderării. Prin contribuţia sa nemijlocită, în circuitul valorilor naţionale din republică, în şcoala universitară şi preuniversitară, au fost incluşi cei mai reprezentativi scriitori postbelici din România şi Republica Moldova, precum şi o bună parte din scriitorii aflaţi la indice sau marginalizaţi. Criteriul de bază a fost cel generaţionist: de la scriitorii-veterani până la postmodernişti inclusiv. Autor circa a 900 de lucrări ştiinţifice, inclusiv 50 monografii, culegeri, materiale didactice. Printre acestea, antologia în 2 volume *Iubire de Metaforă* (2001, 956p.) – o panoramă multilaterală a poeziei moldave postbelice. Pentru prima dată se încearcă o înglobare a tuturor generaţiilor de poeţi care s-au perindat prin aulele Universităţii de Stat din Moldova – adevărată forjerie de talente în domeniu.

A ajuns la a şasea ediţie antologia de versuri ale studenţilor universitari de la toate facultăţile *Nu e om să nu fi scris o poezie* (2000-2006). Lansarea anuală a acestei cărţi, ce include versuri a 40-50 de studenţi, poze alese, note bibliografice şi indicarea dascălilor de limbă şi literatură română ai autorilor s-a transformat într-o adevărată sărbătoare /cinstire a Poeziei în rândul tineretului studios.

Cartea de-o viaţă, monografia *Polemici literare sau pledoarii întru apărarea poeziei autentice* (2005), a luat Premiul Academiei la Salonul Internaţional de Carte Românească de la Iaşi, în 2006.

Timp de 30 de ani, începând cu 1966, Mihail Dolgan este coautor la mai multe manuale de literatură pentru învăţământul preuniversitar, precum şi de materiale suplimentare – 9 micromonografii în colecţia „Scriitorii moldoveni în şcoală".

A pregătit 15 doctori în ştiinţe, inclusiv 6 doctori habilitaţi.

ANDREI EŞANU

Doctor habilitat în istorie, profesor cercetător

Funcţia: Şeful secţiei Istoria Universală, Institutul de Istorie, Stat şi Drept, A.Ş.M.

Data şi locul naşterii: 16 iulie 1948, satul Sculeni, r. Ungheni

Direcţia de cercetare: Cultură şi civilizaţie medievală şi modernă, inclusiv învăţământ şi educaţie în Moldova medievală; carte şi tipar (sec.XVII-XIX); cronici şi cronicari (sec.XV-XVIII); istorie ecleziastică şi monumente istorice, mănăstiri, cetăţi şi centre de cultură medievală; mari personalităţi ale istoriei şi culturii naţionale (Bogdan al II-lea, Ştefan cel Mare, Dimitrie Cantemir ş.a.); ediţii academice de documente şi cronici istorice, de opere ale marilor gânditori moldoveni; genealogie; structuri militare şi administrative medievale ş.a.

Cercetări şi realizări ştiinţifice importante:

Autor al concepţiei privind ***Constituirea culturii şi civilizaţiei medievale*** ca sinteză a unor civilizaţii de tip sedentare ancorată în substratul autohton geto-dac şi cel roman cu a celor de tip nomad, luând drept model cristalizarea culturii şi civilizaţiei medievale româneşti în arealul balcano-carpato-nord-pontic. Concepţia a fost formulată şi publicată sub formă de sinteză în lucrarea Eşanu A., **Cultură şi civilizaţie medievală românească. (Din evul mediu timpuriu până în secolul al XVII-lea).** Chişinău, Ed. ARC, 1996, 271 p.

Autor al concepţiei de Studiu monografic model ***Istoria mănăstirilor ca centre de cultură şi spiritualitate naţională*** aplicată în volumul **Andrei Eşanu, ş.a. Mănăstirea Căpriana (sec. XV-XX). Studiu istoric, documente, cărţi, inscripţii şi alte materiale.** Coordonator Andrei Eşanu. Edit. Pontos, Chişinău, 2003, 564 p.

A elaborat o nouă direcţie în istoriografia

moldavă - ***Istoria culturii scrise şi a spiritualităţii medievale*** - formulată şi publicată în mai multe lucrări.

Autor a 250 de lucrări ştiinţifice: monografii, culegeri de studii, lucrări de sinteză, valorificări de izvoare istorice, articole şi compartimente în reviste şi lucrări colective.

A pregătit 5 doctori şi un doctor habilitat în istorie.

BORIS GAINA

Doctor habilitat în tehnică, profesor cercetător

Data şi locul naşterii: 17 august 1947, s. Chiţcanii Vechi, raionul Teleneşti

Funcţia: Secretar Ştiinţific General al A.Ş.M. (de bază); Colaborator ştiinţific principal Oenologie Institutul Naţional al Viei şi Vinului (cumul); profesor Biotehnologie alimentară Universitatea Tehnică a Moldovei

Direcţia de cercetare: Oenologie, uvologie şi biotehnologie vitivinicolă; tehnologia băuturilor alcoolice şi nealcoolice

Cercetări şi realizări ştiinţifice importante:

A formulat şi promovat conceptul, conform căruia asigurarea şi garantarea unei calităţi înalte, competitive a produselor viti-vinicole este posibilă nu numai prin ameliorarea calităţii strugurilor de viţă de vie cu utilizarea eficientă a biopreparatelor botriticide în lupta cu mucegaiul cenuşiu Botrytis cinerea, dar şi a levurilor, bacteriilor şi enzimilor în procedeele de prelucrare a materiei prime viticole cu utilaj nou performant.

Direcţia ştiinţifică în aspect fundamental, realizată în baza acestui Concept, ţine de imobilizarea proteinazelor şi pectinazelor în scopul degradării biopolimerilor din suc şi vinuri, precum şi de utilizarea levurilor Saccharomyces şi Schizosacckaramyces pentru realizarea controlată şi dirijată a procesului fermentării glucido-alcoolice a mustului.

Pentru prima dată a fost formulat principiul fundamental al sinergizmului dintre enzimele β-glicozidazice cu produsele decuplării terpenolilor din precursorii de arome – glicozidelor şi a bacteriilor malo-lactice de transformare a acidului malic în cel lactic.

Investigaţiile sale au contribuit la includerea în sortimentul de viţă de vie a ţării de noi clone europene şi autohtone, de noi soiuri cu rezistenţă sporită la factorii biotici şi abiotici a mediului; înfiinţarea de noi plantaţii înalt productive; organizarea producerii vinurilor de calitate superioară şi competitive în baza varietăţilor Chardonnay, Muscat, Pinot noi ş. a., precum şi a vinurilor ecologice noi; excluderea importului de vase şi materiale din stejar, relansarea exportului de materiale şi vase din Querqus crescut în Moldova în ţările Uniunii Europene.

Un loc deosebit în palmaresul realizărilor academicianului Boris Gaina îl ocupă studiul compuşilor biologici activi din struguri, suc şi vinuri şi recomandările ştiinţific argumentate de utilizare a acestor produse curative în revoterapie şi oenoterapie.

Autor şi/sau coautor a 335 publicaţii ştiinţifice, dintre care 30 în Franţa, Italia, Cehia, Germania, România, Bulgaria etc. Autor a 9 monografii, coautor de lucrări didactice. Coautor a 33 brevete de invenţii, a 35 mărci de vin, a 11 acte normative, a Legii Viei şi Vinului nr. 57-XVI din 10.03.2006 din Republica Moldova.

A pregătit 7 doctori în ştiinţe.

EVA GUDUMAC

Doctor habilitat în ştiinţe medicale, profesor universitar

Data şi locul naşterii: 6 mai 1941, comuna Tătărăuca Veche, judeţul Soroca

Funcţia: Şefa Catedrei chirurgie, ortopedie,

traumatologie şi anestiziologie pediatrică a Universităţii de Stat de Medicină şi Farmacie „N.Testemiţanu"

Directia stiintifica: Chirurgie, ortopedie, traumatologie si anestiziologie pediatrică

Cercetări şi realizări ştiinţifice importante:

Autoare a noi mijloace tehnice de diagnostic şi chirurgie, bazate pe mecanismele etative şi fizio-patologice, care au contribuit substanţial la dezvoltarea chirurgiei pediatrice din tară. Pentru prima data, în baza investigaţiilor fizio-patologice şi morfo-funcţionale a fost elaborat algoritmul de diagnostic strict diferenţiat în malformaţiile bronho-pulmonare, digestive, hepatice, renale, osteoarticulare, etc. la copii.

A elaborat în premieră noi tehnici chirurgicale, eficacitatea cărora este confirmată de peste 5 000 intervenţii chirurgicale – operaţii reconstructive în afecţiunile malformative, precum hernia diafragmatică, anomaliile intestinului, ficatului, căilor biliare, vasculare, mediastinale, a glandelor suprarenale etc.

Implementarea tehnicilor elaborate în practica chirurgiei pediatrice din ţară au redus esenţial numărul de decese şi complicaţii. Tehnicile respective se utilizează în Rusia, România, Ucraina.

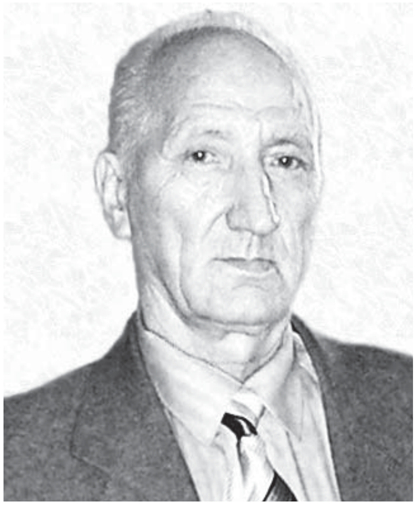
În elaborarea schemei de patogenie, în rezultatul studiului său personal a 25 000 de copii cu procese septice purulente au fost utilizate, de rând cu evaluarea clinică, imagistică, şi studiile mediatorilor inflamatori, sistemelor umorale, cascada coagulării, enzimele protiolitice, citokinele, tumor necoizis factor.

Împreună cu echipa sa a fondat şcoala ştiinţifică de chirurgie pediatrică din Republica Moldova. Este fondatoarea unei direcţii noi în chirurgia pediatrică autohtonă – chirurgia etativă şi fiziologică.

Autoare a peste 260 de articole ştiinţifice.

A editat 2 manuale, 3 monografii, 12 recomandări metodice. Coautor a unui Ghid practic.

A pregătit 24 de doctori şi 5 doctori habilitaţi în medicină.

JACOTĂ ANATOL

Doctor habilitat în biologie, profesor universitar

Data şi locul naşterii: 21 iunie 1941, comuna Bădrajii Noi, jud.Edineţ

Funcţia: Director, Institutul de genetică şi fiziologie a plantelor, A.Ş.M.

Direcţia de cercetare: Genetica şi fiziologia rezistenţei plantelor

Cercetări şi realizări ştiinţifice importante:

Contribuţii valoroase la cercetarea mecanismelor moleculare, celulare şi organismice ale stresului la plante; identificarea şi localizarea în genom a factorilor genetici ce controlează rezistenţa plantelor la condiţii nefavorabile de mediu.

A identificat markeri morfologici, biochimici şi moleculari ai caracterelor cantitative la culturi agricole.

A elaborat biotehnologii vegetale avansate; a argumentat rolul bioreglatorilor naturali în reglajul expresiei genelor şi-n agricultură.

Autor şi coautor a circa 400 lucrări ştiinţifice în diferite ţări, inclusiv 5 monografii (3 în colaborare) şi 6 lucrări metodice.

Autor, împreună cu profesorul ieşean Ion Bâra, a unei lucrări în premieră – Dicţionar explicativ de genetică (2006).

Autor a 24 brevete de invenţii, 4 recomandări pentru aplicare în Agricultură.

Coautor a 20 soiuri de plante: triticale, grâu, arahide, tomate, plante aromatice, implementate pe întreg teriroriul Republicii Moldova.

A fost menţionat cu circa 20 medalii de aur, argint, bronz pentru merite de inventică.

A pregătit 16 doctori în ştiinţă.

VICTOR LACUSTA

Doctor habilitat în ştiinţe medicale, profesor universitar

Data şi locul naşterii: 5 iunie 1951, or. Bălţi

Functia: Şeful catedrei Medicină Tradiţională, Kinetoterapie şi Fizioterapie a USMF "N. Testemiţanu"

Direcţia de cercetare: Fiziologia sistemului somato-visceral reglator-energetic

Cercetări şi realizări ştiinţifice importante:

A elaborat o concepţie nouă: sistemul somato-visceral reglator-energetic, care reprezintă un sistem fiziologic de reglare a homeostaziei informaţional-energetice a organismului uman.

În baza acupuncturii tradiţionale şi a sanocreatologiei în colaborare cu academicianul T. Furdui a fost fondată o nouă direcţie în biomedicină: acupunctura sanocreatologică, care are ca scop menţinerea dirijată a sănătăţii prin acupunctură. În baza acestei concepţii au fost elaborate şi implementate metode noi de electro- şi termodiagnostic, profilaxie şi tratament ale afecţiunilor sistemului nervos, organelor interne şi ale aparatului locomotor.

Fondator al şcolii ştiinţifice în domeniul fiziologiei clinice şi medicinei tradiţionale.

Autor şi coautor a 371 publicaţii ştiinţifice, inclusiv 18 monografii şi 3 manuale, printre care *"Чжень-цзютерапия болевых синдромов и неотложных состояний", "Традиционные основы акупунктуры", "Традиционная клиническая акупунктура", "Анатомо-физиологические и биоэнергетические основы санокреатологической акупунктуры" , "Tratat de acipunctură clinică".*

A pregatit 9 doctori şi 1 doctor habilitat în ştiinţe medicale şi biologice.

MIHAIL POPOVICI

Doctor habilitat, profesor universitar

Data şi locul naşterii: 29.10.1942, s. Podoima, r. Camenca

Funcţia: Director al Instituţiei Medico-Sanitare Publice Institutul de Cardiologie al Ministerului Sănătăţii din Republica Moldova

Direcţia de cercetare: Studiul fundamental al proceselor metabolice ce specifică miocardul afectat prin diferite tipuri de cardiomiopatii şi miocardite.

Cercetări şi realizări ştiinţifice importante:

Într-un termen relativ scurt Mihail Popovici împreună cu echipa sa a constituit o Şcoală ştiinţifică care s-a impus prin investigaţii novatoare, unele din ele efectuate în colaborare cu mari centre europene şi americane, asupra diferitor aspecte de etiopatogenie, diagnostic şi tratament al miocarditelor şi cardiomiopatiilor.

Printre elaborările ştiinţifice ale profesorului Mihail Popovici şi Şcolii sale se pot cita:

- conceptul instalării cardiomiopatiei care estimează alterarea primară a membranelor mitocondriale cardiomiocitare drept un factor ce determină afectarea sintezei compuşilor fosfatomacroergici şi funcţionarea pompelor de calciu, efecte ce vor conduce în timp la insuficienţă cardiacă;
- conceptul propagării impulsului cardiac dependent de conexiune în miocardul normal, în miocardite şi cardiomiopatii;
- conceptul utilizării remediilor naturale (pectina de măr), cât şi a substanţelor biologic active de origine algică (BIOR) în calitate de antiaterogene polifuncţionale;

- coautor al concepției de combatere a maladiilor cronice noncontagioase prin diminuarea factorilor de risc.

Autor a 430 de lucrări științifice. Deținător a 19 brevete de autor. A pregătit 7 doctori în științe.

POSTOLATI VITALIE

Doctor habilitat

Data şi locul naşterii: 19 iulie 1937, s. Techinovca, r. Iampol, regiunea Vinița, Ucraina

Funcția: Director al Institutului de Energetică, A.Ş.M.

Direcția de cercetare: Energetică

Cercetări şi realizări științifice importante:

Autor al unui nou tip de linii de transport al energiei electrice de curent alternativ (LEA). Acestea, în comparație cu tipul obişnuit de linii electrice, posedă capacitate de transmitere mai majorată cu 20-40%, parametri de regim îmbunătățiți, exercită un impact ecologic mai redus şi permit de a economisi cu 10-30% investițiile capitale în construcție, reieşind din calcul pentru o unitate de putere indusă.

A elaborat teoria unor astfel de linii electrice, creat modele matematice, executat modelare fizică, în baza cărora pentru prima dată au fost construite şi încercate LEA experimentale şi industriale de 10-110 kW. A propus noi principii ale executării constructive şi în formă de scheme a LEA, de asemenea şi procedee de reglare a fazelor parametrilor regimurilor liniilor electrice şi sistemelor care le conțin.

A formulat concepțiile formării şi dezvoltării sistemelor electroenergetice în baza liniilor electrice de tip nou. Liniile electrice propuse, cercetate şi elaborate prezintă o noutate în plan științific şi au valoare practică.

Este coautor al programului de dezvoltare a energeticii republicii pentru perioada până în 2010 (materiale de bază), concepției de dezvoltare a energeticii pentru perioada de până în 2020, Strategiei şi Programului de valorificare a surselor regenerabile de energie până în 2010 şi pentru o perioadă mai îndelungată, în perspectivă, a Programului de descentralizare a termoficării organelor şi localităților RM şi concepției de dezvoltare a sistemului de termoficare a municipiului Chişinău.

Autor a 28 brevete de invenții şi 21 patente de peste hotare (inclusiv din SUA, Anglia, Franța, Canada, Germania, Suedia şi Japonia).

Autor a 248 de publicații științifice. Redactor-şef al revistei electronice "Problemele Energeticii Regionale", Chişinău, Institutul de Energetică al A.Ş.M., din 2005. Membru al redacției revistei internaționale "Economia regiunilor" (Rusia), din 2004.

A pregătit 6 doctori în științe.

GHEORGHE RUSNAC

Doctor habilitat, profesor universitar

Data şi locul naşterii: 23 noiembrie 1942, s. Ocnița, r. Edineț

Functia: Rector al Universității de Stat din Moldova (din 1993 până în prezent)

Directia de cercetare: Științe politice; formarea partidelor şi mişcărilor social-politice în Republica Moldova; mass-media şi politica; sistemul electoral în Republica Moldova; evoluția învățământului superior în Republica Moldova.

Cercetări şi realizări ştiinţifice importante:

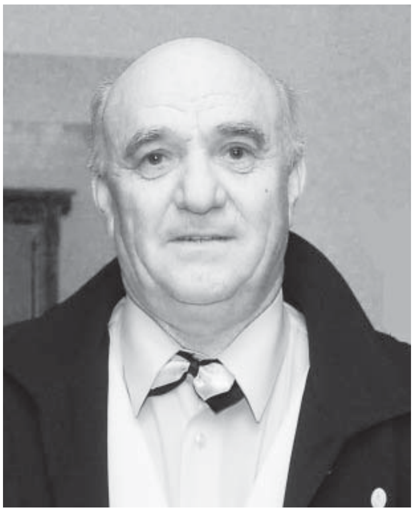
Este fondatorul şcolii de politologie în Republica Moldova, în cadrul căreia se efectuează cercetări în următoarele domenii: formarea partidelor şi mişcărilor social-politice în Republica Moldova; mass-media şi politica; sistemul politic din Republica Moldova; alegeri prezidenţiale, parlamentare şi locale în Republica Moldova.

Este fondator al Facultăţii de Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative a Universităţii de Stat din Moldova.

A elaborat conceptul ştiinţific de stasiologie – ştiinţa despre geneza şi activitatea partidelor politice, unitatea şi diversitatea programelor şi doctrinelor acestora în societatea contemporană în Republica Moldova. Procesul de constituire a sistemului pluripartidist în Moldova; comportamentul politic al electoratului; cultura şi conştiinţa clasei politice; relaţiile dintre securitatea ecologică, mass-media şi politică, sistemele politice, migraţie.

Autor şi coautor a peste 240 lucrări ştiinţifice, inclusiv 9 monografii, 10 manuale şi 2 dicţionare. Lucrările ştiinţifice, suporturile de curs, programele analitice şi alte lucrări metodico-didactice ale lui Gheorghe Rusnac sunt utilizate în procesul instructiv-didactic şi de cercetare ştiinţifică a studenţilor, masteranzilor şi doctoranzilor Universităţii (Gheorghe Rusnac ş.a. *Republica Moldova: istoria politică.1989-2000*. Chişinău, 2000. 2 vol.; *Gheorghe Rusnac ş.a. Globalistica. Globalizaţia i integraţia, globalinâe problemî sovremennosti, antiglobalism.* Chişinău: CEP USM,2006; Gheorghe Rusnac ş.a. *Mî stroim Evropu. I ne tolico.* Chişinău: CEP USM, 2005; Gheorghe Rusnac ş.a. *Istoria Universităţii de Stat din Moldova* în 2 volume. Chişinău: CEP USM, 2006; Gheorghe Rusnac. *Trudovaia migraţia v liţah: liudi i sudibî.* Chişinău, 2000; S*tasiologia: Ghid metodic la cursul universitar.* Chişinău, 2003 etc.)

A pregătit 10 doctori habilitaţi şi 9 doctori în ştiinţe politice.

GHEORGHE ŢÎBÎRNĂ

Doctor habilitat în ştiinţe medicale, profesor universitar

Data şi locul naşterii: 16 februarie 1944, or. Sângerei, Republica Moldova

Funcţia: Şeful Departamentului de Chirurgie oncologică a tumorilor capului şi gâtului; vicedirector pe problemele ştiinţei al Institutului Oncologic din Moldova, Secretar ştiinţific al secţiei medicale a A.Ş.M.

Direcţia de cercetare: Oncologia. Diagnosticul, tratamentul chirurgical şi reabilitarea bolnavilor cu tumori a regiunii capului şi gâtului. Profilaxia cancerului (stresul).

Cercetări şi realizări ştiinţifice importante:

Fondator al şcolii ştiinţifice de chirurgie ***Oncologia capului şi gâtului***. Autor al unor noi tehnologii de diagnostic şi tratament chirurgical al cancerului. Din cele mai importante se pot menţiona: suturarea mecanică a defectului faringelui după laringectomie; elaborarea noilor intervenţii chirurgicale în tratamentul tumorilor maligne local-avansate în regiunea capului şi gâtului; metoda nouă de criochirurgie în tratamentul formelor localizate ale cancerului capului şi gâtului; elaborarea metodelor plastice cu lambourile pediculate (cervical, delto-pectoral, toraco-dorzal, cervico-humural) în tratamentul chirurgical al tumorilor capului şi gâtului; elaborarea metodei microchirurgicale în tratamentul şi reabilitarea bolnavilor oncologici; perfecţionarea metodei combinate de tratament ale tumorilor regiunii capului şi gâtului cu aplicarea factorilor fizici (crioterapia, hipertermia, lazeroterapia); metoda nouă de tratament al cancerului laringian cu insuficienţa respiratorie.

Implementarea acestor noi metodici de tratament au permis îmbunătăţirea rezultatelor de tratament cu 15%.

Autor a 310 publicații (48 în reviste străine), 11 monografii, 7 recomandări metodice. Autor a 11 brevete de invenție.

Din 1995 până în prezent – Preşedinte, Societatea „Profilaxia Cancerului".

A pregătit 9 doctori şi doctori habilitați.

ION TODERAŞ

Doctor habilitat, profesor universitar

Data şi locul naşterii: satul Logăneşti, jud. Hânceşti, 17 august 1948

Funcția: Academician coordonator al Secției de Ştiințe Biologice, Chimice şi Ecologice a A.Ş.M.

Direcția de cercetare: Zoologie, Ecologie funcțională, Ecofiziologie, Evoluția, structura şi funcționarea ecosistemelor naturale şi antropizate.

Cercetări şi realizări ştiințifice importante:

Fondator al noii direcții ştiințifice – Biogeochimia Ecofiziologică a Animalelor care a deschis noi frontiere vizând fundamentarea unor principii necunoscute în cuantificarea funcționării populațiilor animalelor poichiloterme în ecosistemele acvatice şi cele terestre.

În cadrul acestei direcții prioritare, pentru prima dată a fost:

demonstrată integritatea funcțională a tuturor organismelor coloniale unicelulare şi pluricelulare poichiloterme;

neacceptată doctrina lui Dolnik privitor la dependența intensității metabolismului energetic de nivelul de organizare biologică a animalelor;

revizuită concepția „adaptării metabolice" la diferite temperaturi, demonstrându-se universalismul valorii coeficientului Vant Hof (egală a 2,00-2,25) pentru metabolismul energetic şi plastic la animalele poichiloterme;

elaborată baza metodologică de estimare a travaliului geochimic cuplat cu intensitatea metabolismului energetic ş.a.;

elaborat conceptul privind universalismul conexiunii fluxului de materie şi energie în formarea productivității animalelor poichiloterme cu tipul de creştere exponențial, parabolic şi sigmoidal.

Validitatea şi probitatea noii direcții ştiințifice este confirmată de şcoala ştiințifică care a obținut pe parcurs 15 brevete de invenție, editat 14 monografii, cărți şi comunicări. Sunt recunoscute monografiile *Общие основы изучения водных экосистем*, *Мотыль Chironomus plumosus L.* editată în cadrul programului UNESCO „Omul şi Biosfera", *Функциональное значение хирономид в биологических процессах водных экосистем* ş.a.

În acest domeniu au fost susținute 19 teze de doctor şi 4 teze de doctor habilitat în ştiințe.

"Savanții, boieri ai inteligenței"
(A. Camus)

"Cine caută adevărul găseşte pentru sine şi binele, şi frumosul"
(M. Dolgan)

Membri corespondenți ai A.Ş.M. aleşi la 3 aprilie 2007

GRIGORE BELOSTECINIC

Doctor habilitat, profesor universitar

Anul şi locul naşterii: 7 ianuarie, 1960, s. Voinova, raionul Străseni, Republica Moldova

Funcția: Rector ASEM

Directia de cercetare: Marketing, logistică, competitivitate economică

Cercetări şi realizări ştiințifice importante:

Fiind, din 1991 încoace, primul decan al primei facultăți de Marketing din Republica Moldova, profesor, iar ulterior şi şef al primei catedre de Marketing, la care activează şi până în prezent, prof. Gr. Belostecinic, şi-a dedicat întreaga activitate, inclusiv cea de cercetare, acestui domeniu. Cercetările efectuate au fost şi continuă să fie axate pe elaborarea şi fundamentarea teoretică a conceptului de evaluare, asigurare şi dezvoltare a competitivității economice în baza conceptelor moderne de marketing şi logistică, şi în contextul proceselor de globalizare şi integrare, care au loc în prezent în Europa şi în lume.

Având drept punct de pornire argumentarea conceptului de „piramidă a competitivității", care presupune o interdependență dintre competitivitatea națională, cea a ramurii, a întreprinderii şi produselor, au fost elaborate un şir de demersuri metodologice şi modele de evaluare a competitivității economice la nivel de bunuri economice şi întreprinderi, iar cu referință la competitivitatea națională, până în prezent au fost efectuate unele investigații care țin de analiza comparativă şi poziția Republicii Moldova în clasamentele internaționale de competitivitate, abordarea categoriei de competitivitate economică prin prisma performanțelor la export şi interdependenței „competitivitate națională – investiții străine directe."

Autor a peste 70 de lucrări ştiințifice şi metodice, apărute în Republica Moldova, România, Bulgaria, Rusia, Ucraina şi alte state.

A pregătit 8 doctori în ştiințe economice la specialitatea „Marketing şi logistică".

GHEORGHE CIMPOIEŞ

Doctor habilitat în ştiințe, profesor universitar

Funcția: Rector al Universității Agrare de Stat din Moldova, profesor universitar la catedra de Pomicultură (prin cumul)

Data şi locul naşterii: 17 februarie 1950, s. Meneailovca, r-nul Sarata, regiunea Odesa

Direcția de cercetare: Optimizarea structurii plantațiilor pomicole

Cercetări şi realizări ştiințifice importante:

A fondat concepția despre structura plantațiilor pomicole.

A inițiat cercetări ştiințifice într-o direcție de perspectivă – înființarea plantațiilor intensive de măr cu pomi de vigoare slabă fără sistem de susținere.

Pentru prima dată a formulat definiția de structură a plantelor pomicole. A argumentat, că elementele principale, care caracterizează esența structurii plantațiilor pomicole sunt modul de amplasare a rândurilor de pomi pe teritoriul livezii, forma de coroană şi felul de repartizare spațială a ei. A desăvârşit caracteristicile filometrice de bază ale structurii plantației pomicole, introducând o modalitate nouă de exprimare a indicelui foliar, legată de particularitățile amplasării frunzişului în plantația pomicolă. A fost desăvârşită metoda aprecierii plantațiilor pomicole din punct de vedere energetic care se foloseşte pe larg în cercetările ştiințifice legate de detrminarea energiei solare

acumulată în fitomasă. A fost argumentată o clasificare nouă a coroanelor pomilor fructiferi, ca unul din elementele principale ale structurii plantelor pomicole, în baza proiecției coroanei pe sol, prezența sau absența axului şi poziția şerpantelor sau a axului (în lipsa lor) în spațiu.

A stabilit, că mai rațională din punct de vedere agrobiologic şi economic este structura solitară cu coronamentul într-un plan vertical şi în două planuri oblice.

Au fost elaborate 3 metode noi de formare a coroanei în primii ani după plantare, de întreținere a coroanei şi de tăiere a pomilor.

Autor a 150 lucrări ştiințifice şi metodice, inclusiv a 2 monografii şi 9 brevete de invenție

A pregătit 5 doctori şi 1 doctor habilitat în ştiințe.

LEONID CULIUC

Doctor habilitat, profesor universitar

Data şi locul naşterii: 11 august a.1950, s. Drăgăneşti, r. Sângerei

Funcția: Directorul Institutului de Fizică Aplicată al A.Ş.M.

Direcția de cercetare: Spectroscopia laser şi optica neliniară a materialelor semiconductoare şi dielectrice

Cercetări şi realizări ştiințifice importante:

Rezultate originale în domeniul spectroscopiei laser a semiconductorilor binari de tip II-V şi a compuşilor calcogenici de tip spinel, dopați cu ioni ai metalelor de tranziție. Elaboraea de noi medii active laser cu bandă de amplificare optică largă în domeniul IR în baza acestor materiale.

Descoperirea capacitatății moleculelor de halogeni de a atribui proprietăți radiative cristalelor lamelare de dicalcogenizi ai metalelor de tranziție, la intercalarea lor în structura cvasi-bidimensională a acestor materiale semiconductoare, actuale pentru aplicații fotovoltaice şi nanotehnologice (inorganic fullerene-like structures).

Elaborarea de noi metode optic-neliniare de cercetare şi caracterizare a suprafețelor şi interfețelor materialelor şi structurilor semiconductoare, inclusiv celor cu destinație industrială.

A elaborat cursurile speciale "Optica semiconductorilor", "Fizica laserelor şi Optica neliniară" ținute la Universitatea de Stat din Moldova şi la Universitatea de Vest din Timişoara. În calitate de cercetător şi profesor invitat a ținut prelegeri şi a efectuat cercetări în centre ştiințifice de peste hotarele țării: Institutul Național de Ştiințe Aplicate din Toulouse, Universitățile din Lyon, Strasbourg (Franța), Institutul de Fizică al Universității din Ottawa, Centrul de Lasere al Universității din Toronto, Universitatea din Sherbrook (Canada), Institutul de Spectroscopie Ultrarapidă şi Lasere din New York (SUA), Universitățile din Konstanz şi Goetingen (Germania), Universitatea din Saitama (Japonia).

Autor şi coautor a peste 200 de publicații ştiințifice, dintre care circa 100 articole în reviste internaționale de specialitate recenzate.

A pregătit 8 doctori în ştiințe.

ALEXANDR DIKUSAR

Doctor habilitat, profesor universitar

Data şi locul naşterii: 28 august 1942, s.Verhnee Ableazovo, r.Kuznețk, reg. Penza, Rusia

Funcția: Şeful Laboratorului de prelucrare electrochimică a materialelor

Direcția de cercetare: Electrochimia aplicată

Cercetări şi realizări ştiințifice importante:

Contribuții valoroase la dezvoltarea şcolii de electrochimie din Republica Moldova. Lucrările

principale sunt consacrate cercetării proceselor electrochimice intensive ce se produc la depăşirea considerabilă a stării de echilibru electrodinamic, precum şi a proceselor de prelucrare electrochimică dimensională a materialelor, inclusiv a micro- şi nano- prelucrării electrochimice. Aceste cercetări permit obţinerea unor materiale principial noi prin metode de nano-electrochimie.

Împreună cu membrii echipei sale a realizat lucrări de pionierat în domeniul teoriei şi aplicrării efectelor influenţei reciproce a proceselor de transfer pentru reacţii electrochimice cu viteză înaltă (fenomene termochinetice).

Autor a 3 monografii şi a peste 250 de lucrări ştiinţifice şi patente. Cunoscut autor de lucrări în domeniul scienticii, scientometriei şi a rolului ştiinţei şi a gândirii ştiinţifice în societate.

Redactor-şef adjunct al revistei ştiinţifice *Prelucrarea electronică a materialelor (Surface Engineering and Applied Electrochemistry,* USA). Din 2007 varianta engleză a acestei reviste este lansată pe Internet.

A pregătit 12 doctori în ştiinţe.

MARIA DUCA

Doctor habilitat, profesor universitar

Data şi locul naşterii: 19 iunie 1956, or. Sângerei

Funcţia: Decan, facultatea Biologie şi Pedologie, USM

Direcţia de cercetare:

- Interacţiunea sistemului genetic şi fitohormonal în expresia genelor şi transgenelor şi testarea organismelor modificate genetic.
- Reglarea şi autoreglarea creşterii şi dezvoltării plantelor *in vitro* şi *in vivo* şi cercetarea mecanismelor fiziologice ale rezistenţei plantelor la factorii de stres – pesticide, nitrozocompuşi, saraturare.

Cercetări şi realizări ştiinţifice importante:

Cercetările sistemului ASC-Rf la floarea-soarelui, efectuate pe parcursul a mai bine de 25 ani, s-au axat pe trei aspecte de bază:

- relevarea mecanismelor de inducere şi exteriorizare a genelor citoplasmatice (*orf H522*);
- constatarea conexiunii dintre factorii ereditari nucleari (*Rf*);
- expresia ambelor tipuri de gene la diverse niveluri, precum şi elucidarea bazelor moleculare ale fenomenului de heterozis în scopul evidenţierii unor marcheri asociaţi cu indicii economici valoroşi.

Studiile realizate aduc o contribuţie importantă în explicarea mecanismelor care stau la baza gametogenezei şi deschid posibilităţi de dirijare a proceselor de dezvoltare la plante.

Rezultatele obţinute au contribuit la crearea unei noi direcţii de cercetare care ţine de studiul fundamental şi aplicativ al *Mecanismelor genetico-moleculare şi fiziologo-biochimice ale sistemului ASC-Rf,* cercetări ce îmbogăţesc substanţial domeniul ***Genetica fiziologică.***

Autoare a peste 180 de lucrări ştiinţifice, inclusiv 3 monografii, 2 manuale, peste 20 lucrări metodice etc.

A fondat *Laboratorul de Securitate Biologică* care este parte componentă a Centrului de Cercetare *„Ştiinţe ale Vieţii*”**.** A elaborat şi a fondat conceptul instruirii prin masterat la specialitatea „Biologia moleculară”. Este autor a 8 brevete de invenţii şi patru hibrizi de floarea-soarelui, omologaţi în Republica Moldova, Ucraina, Rusia şi Belarusi.

A pregătit 5 doctori în ştiinţe.

CONSTANTIN GAINDRIC

Doctor habilitat în informatică, profesor universitar

Data şi locul naşterii: 11 septembrie 1941, s. Zăicani, r. Râşcani

Functia: Preşedinte al Consiliului Naţional pentru Acreditare şi Atestare, Cercetător ştiinţific principal la Institutul de Matematică şi Informatică, A.Ş.M.

Direcţia de cercetare: Sisteme suport pentru decizii; edificarea Societăţii Informaţionale

Cercetări şi realizări ştiinţifice importante:

A efectuat cercetări în domeniul modelării matematice a proceselor economice (în special a transportului auto), elaborând algoritmi de soluţionare a unor probleme cu aplicaţii practice.

A promovat în Republica Moldova conceptul de sisteme suport pentru decizii (SSD). A propus o structură a SSD ce permite o abordare unică, indiferent de domeniu şi de natura problemei.

A promovat în Republica Moldova conceptul de Societate Informaţională. Rezultatul studiilor efectuate în acest domeniu au contribuit la elaborarea Strategiei Naţionale de edificare a Societăţii Informaţionale în Moldova.

A promovat includerea în ***Nomenclatorul specialităţilor ştiinţifice*** a domeniului ***Informatica.***

A elaborat şi implementat un şir de proiecte naţionale şi internaţionale privind edificarea Societăţii Informaţionale.

Autor a 102 de lucrări, inclusiv 2 monografii. Coeditor al culegerii de articole *Symposium on Intelligent Systems and applications*, 2003, Iaşi, România, CD, ISBN 973-97737-2-9. Autor a 2 capitole din monografia *Information communication and technologies human development: Opportunities and challenges,* Idea Group Inc., Hershey, London, Melbourne, Singapore, 2006. A editat, în Republica Moldova, monografiile: *Luarea deciziilor. Metode şi tehnologii*, Chişinău, "Ştiinţa". 1998; *Considerente asupra edificării societăţii informaţionale în Moldova*, Institutul de Matematică şi Informatică, Chişinău, 2003, (coautor S.Cojocaru). Coautor a unui capitol în *Развитие науки в Молдавской ССР*, Chişinău, Ştiinţa , 1984, 27 pag. (coautori V.Andrunachievici, C.Sibirschi, B.Şcerbacov). A fondat, fiind şi redactor şef, ***seria*** de broşuri de popularizare a ştiinţei *Mica bibliotecă a elevului. Matematică. Informatică,* în cadrul căreia au fost editate 15 volume.

Este membru al colegiilor de redacţie a multor reviste ştiinţifice din Moldova, Ucraina, Bulgaria, Romania, Rusia,

A pregătit 5 doctori în ştiinţe.

STANISLAV GROPPA

Profesor, doctor habilitat în ştiinţe medicale

Anul şi locul naşterii: 15 mai 1956, s. Verejeni, r.Ocniţa

Funcţia: Şeful Catedrei de Neurologie, Facultatea de Perfecţionare a medicilor, USMF „N. Testemiţanu" Şef al Laboratorului de Neurobiologie şi Genetică Medicală, Decan al Facultăţii de Perfecţionare Continuă a Medicilor, USMF „N. Testemiţanu"; Cercetător ştiinţific principal la Centrul Naţional de Reproducere Umană şi Genetică Medicală

Direcţia de cercetare: Biomedicina, Farmaceutica, Menţinerea şi Fortificarea Sănătăţii.

Cercetări şi realizări ştiinţifice importante: Cercetările sale sunt axate pe o nouă direcţie ştiinţifică consacrată studiului factorilor ce determină apariţia degenerescenţelor cerebrale şi mecanismelor patogenice de neurocitoprotecţie şi plasticitate cerebrală, elaborarea metodelor de tratament şi profilaxie.

Activitatea de cercetare a avut ca bază conceptul, conform căruia degenerescenţele cerebrale în mare măsură sunt determinate de dereglările barierei hematoencefalice şi iniţierii proceselor autoimune de neurocitotoxicitate.

Prof. Stanislav Groppa propune un concept nou de abordare terapeutică în corecţia medicamentoasă a bolii Alzheimer cu utilizarea Sol. Dimethyl sulfoxide (invenţie AC Nr.4950438), concept recunoscut internaţional şi apreciat ca o direcţie extrem de promiţătoare în procesele de neurocitoprotecţie şi plasticitate cerebrală.

A lansat o ipoteză nouă privind procesul miodistrofic în Distrofia Musculară Progresivă Duchenne. Cercetările sale au contribuit la crearea Registrului Naţional şi a băncii cu mostre ADN a distrofiilor musculare progresive, fenilcetonurie,

epilepsie, Accidentului Vascular Cerebral (AVC); la implementarea în Republica Moldova a strategiei moderne şi conceptului nou de diagnostic preclinic şi prenatal al Distrofiilor Musculare Progresive, fenilcetonuriei, bolilor degenerative ale sistemului nervos, cu importanţă majoră în strategiile de profilaxie şi sanocreatologie.

Abordarea interdisciplinară a AVC a permis de a implementa noul concept de asistenţă de urgenţă a AVC, inclusiv crearea unităţii unice de stroke. Pentru prima dată, a fost evidenţiată paleta factorilor majori de risc a AVC la populaţia RM, inclusiv a hiperhomocisteinemiei, direcţie prioritară a cercetărilor internaţionale. S-a implementat, în colaborare cu specialiştii din Germania, în practica stărilor de urgenţă, conceptul tratamentului trombolitic – nouă eră de asistenţă a AVC acut.

Rezultatele cercetărilor efectuate sunt implementate în practica medicală a instituţiilor medico-sanitare din republică şi de peste hotare, în procesul didactic al rezidenţilor, medicilor.

Cercetările efectuate de comun acord cu un grup de medici pe parcursul anilor a permis prof. S. Groppa să fondeze şcoala ştiinţifică: Neurologia stărilor acute şi Neurogenetică.

Fondator şi Preşedinte al Ligii de Combatere a Epilepsiei din Republica Moldova.

Autor a 310 de lucrări ştiinţifice, inclusiv 5 monografii, 5 manuale, 19 elaborări metodice.

Deţinător a 17 brevete de inovaţie, 1 brevet de invenţie.

A pregătit 10 doctori în ştiinţe.

AURELIAN GULEA

Profesor universitar, doctor habilitat în chimie

Data şi locul naşterii: 28 mai 1946, s.Baraboi, r. Donduşeni

Funcţia: Şeful Catedrei Chimie Anorganică şi Fizică a Universităţii de Stat din Moldova; vice-academician coordonator al secţiei de Ştiinţe Biologice, Chimice şi Ecologice, A.Ş.M.

Direcţia de cercetare: Stereochimia şi stereodinamica reacţiilor de asamblare a combinaţiilor coordinative cu proprietăţi performante utile în biotehnologie, medicină şi tehnică

Cercetări şi realizări ştiinţifice importante:

A dezvoltat şi îmbogăţit conceptul de asamblare a speciilor labile paramagnetice şi studiul lor structural în soluţii, important îndeosebi în sistemele biomedicale şi biotehnologice. Soluţionarea problemelor legate de studiul stereochimic şi stereodinamic al complecşilor paramagnetici labili s-a realizat în corespundere cu conceptul, conform căruia cercetarea şi aplicarea spectrelor RMN transformate în prezenţa speciilor paramagnetice în condiţiile de schimb rapid, lent şi intermediar inter şi intra-molecular s-a efectuat în baza mecanismului transformărilor izomerice şi conformaţionale în complecşii octaedrici ai cobaltului şi a capacităţii de reactivitate a liganzilor (dinamica conformaţională, transformări tautomere, localizarea centrelor active).

În baza conceptului susmenţionat au fost demarate investigaţii experimentale care au extins posibilităţile de cercetare ale sistemelor paramagnetice labile în soluţii deschizând posibilităţi de a descrie noi legităţi şi de a crea noi substanţe cu proprietăţi specifice.

Cercetările au rezultat cu elaborarea în premieră:

- ➢ A noi metode de obţinere a informaţiei adecvate despre structura şi labilitatea complecşilor de cobalt cu ajutorul spectroscopiei RMN a cobaltului-59 şi a spectrelor transformate a ligandului coordinat în sistemele paramagnetice şi a unei noi direcţii de cercetare spectrală situată între Spectroscopia de rezonanţă magnetică nucleară şi Spectroscopia de rezonanţă paramagnetică clasică.
- ➢ A metodelor de sinteză orientată şi de asamblare a noilor clase de substanţe cu proprietăţi performante cu aplicări în calitate de:
  - substanţe biologic active utilizate în biotehnologia creşterii cianobacteriilor;
  - biostimulatori pentru sporirea cantităţii şi calităţii cărnii şi ouălelor la păsări;
  - inhibitori de proliferare a celulelor canceroase;
  - catalizatori de descompunere radiolitică a apei şi obţinerea combustibilului ecologic;
  - senzori de temperatură.
- ➢ Concomitent au fost evidenţiate mecanisme de reacţie ce determină influenţa mediului de reacţie, capacităţii de coordonare a liganzilor

şi stereoactivitatea lor asupra proceselor de transformare *cis-trans,* *fac-mer* şi abilitatea de formare a izomerilor de legătură N,O; N,S; O,S; N,C, în combinaţiile coordinative octaedrice.

Fondarea şi dezvoltarea acestei direcţii, viabilitatea ei se reflectă în susţinerea a 7 teze de doctor, 15 teze de magistru, obţinerea a 75 brevete de invenţie, publicarea unei monografii, a 12 manuale şi a 122 articole în reviste prestigioase de peste hotare.

Efectul economic al implementărilor constituie circa 3 mln. dolari SUA.

DUMITRU MOLDOVAN

Doctor habilitat, profesor universitar

Data şi locul naşterii: 2 noiembrie 1946, s. Piatra, r. Orhei

Funcţia: Decanul facultăţii Relaţii Economice Internaţionale, ASEM (din 1994)

Cercetări şi realizări ştiinţifice importante:

Aria preocupărilor ştiinţifice ale profesorului Dumitru Moldovan (problemele teoretice ale tranziţiei la economia de piaţă, integrarea economiei Republicii Moldova în economia mondială, comerţul exterior, investiţiile străine directe, specializarea economiei moldoveneşti) se plasează la frontiera între „Economia politică" şi „Economia mondială".

Profesorul Dumitru Moldovan a publicat peste 120 lucrări ştiinţifice şi didactice, în Moldova, Franţa, România, Rusia, Grecia, dintre care patru monografii: *Relaţiile economice externe ale Republicii Moldova: afirmare şi perspective; Tranziţia: interdependenţa transformărilor sistemice şi a integrării în economia mondială; Economia relaţiilor externe; Economia Moldovei în capcana globalizării şi tranziţiei* şi trei manuale universitare: *Doctrine economice*, care a cunoscut din anul 1992 până în 2003 mai multe ediţii, atât în limba română, cât şi în rusă, *Economia politică* (a. 2001), *Curs de teorie economică* (a.2006). Prin lucrările sale profesorul Dumitru Moldovan a trasat o nouă direcţie de cercetare în ştiinţa economică moldovenească – analiza relaţiilor economice externe ale unei ţări în interdependenţa acestora cu dezvoltarea economiei naţionale. În lucrările sale a demonstrat că politica comercială şi investiţiile străine directe pot fi folosite ca instrumente de trecere a economiei moldoveneşti la o treaptă superioară a specializării internaţionale.

Cu lucrarea „Economia Moldovei în capcana globalizării şi tranziţiei" profesorul Dumitru Moldovan devine în anul 2006 Laureat al premiului „Petre S. Aurelian" al Academiei Române.

A pregătit 5 doctori şi doctori habilitaţi în ştiinţe economice.

GHEORGHE MUSTEA

Artist al Poporului din Republica Moldova, profesor universitar

Data şi locul naşterii: 1 mai 1951, s.Mândreşti, r. Teleneşti

Funcţia: Director artistic şi Prim-dirijor al Orchestrei Naţionale Simfonice a Companiei Publice *Teleradio-Moldova*

Direcţia de activitate: Artă dirijorala, compoziţie, activitate didactică

Realizări importante:

Aflat pe parcursul a mai bine de două decenii în fruntea Orchestrei Simfonice Naţionale a Companiei *Teleradio-Moldova,* Gheorghe Mustea a contribuit la constituirea unui colectiv performant de o autentică valoare artistică, remarcabil prin

pregătirea sa academică, repertoriul vast şi variat sub aspect stilistic, maniera interpretativă selectă. Numeroasele imprimări realizate de această Orchestră au îmbogăţit Fondul de Aur al Companiei, făcând parte din patrimoniul muzical naţional.

Compozitor prolific şi polivalent. Autor de:

-Muzică simfonică; operă; muzică pentru solist, cor şi orchestră; muzică instrumentală de cameră; muzică vocală de cameră; muzică corală; muzică în stil popular (pentru orchestră de muzică populară; voce şi orchestră de instrumente populare); transcripţii; muzică de estradă; muzică pentru copii (instrumentală, vocală şi corală); prelucrări; romanţe; muzică de film; muzică de teatru.

Un şir de creaţii ale sale abordează aprofundat şi complex materialul folcloric ca pe unul care exprimă esenţa spirituală a poporului. Printre cele mai reprezentative lucrări sunt opera *Alexandru Lăpuşneanu, Concertul nr.1 şi nr.2 pentru orchestră*, poemul simfonic *Evocare* etc.

Ampla activitate didactică desfăşurată la Academia de Muzică, Teatru şi Arte Plastice, unde predă cursurile de compoziţie, aranjament, lectura partiturilor şi dirijarea, s-a soldat cu instruirea unei pleade de valoroşi dirijori şi compozitori.

ANDREI PALII

Doctor habilitat în biologie, profesor universitar

Data şi locul naşterii: 1 mai 1940, comuna Scorţeni, judeţul Orhei, actualmente raionul Teleneşti

Funcţia: Şef al catedrei de Ameliorare, Genetică şi Biotehnologie a culturilor agricole a Universităţii Agrare de Stat din Moldova (1989-2000, 2006- până în prezent)

Direcţia de cercetare: Genetica şi ameliorarea plantelor

Cercetări şi realizări ştiinţifice importante:

A dezvoltat concepţia cu privire la imensa diversitate genetică a speciei Zea mays, care oferă mari posibilităţi de a găsi valoroase surse genetice şi noi combinaţii de gene în vederea îmbunătăţirii calităţii bobului.

Pentru prima dată:

• A fost pusă în evidenţă o genă nouă *cfl2* (complementary *floury – 2*), au fost depistate 5 surse genetice ce cuprind mutaţia *o2 şi 2 surse mutaţia fl2;*

• A fost creată o colecţie ce cuprinde 270 linii – analogi în baza mutaţiilor endospermului (*o2,fl2, wx,su2 şi a.);*

• A fost creată o serie de hibrizi cu un conţinut sporit de proteină, lizină, amilopectină în bob.

A contribuit substanţial la dezvoltarea ascendentă a şcolii de Ameliorare şi Genetica plantelor fondată de Academicianul A. E. Kovarski. Prin utilizarea metodelor tradiţionale şi elaborarea unor metode noi a fost fondată şi dezvoltată o nouă direcţie de cercetare în domeniul geneticii şi ameliorării porumbului pentru calitatea bobului.

Rezultatele cercetărilor individuale şi în echipă au fost publicate în 180 lucrări ştiinţifice, inclusiv o monografie. Este coautor a 4 hibrizi de porumb cu un conţinut înalt de lizină, proteină şi amilopectină, a 2 soiuri de grâu durum de toamnă şi 2 soiuri de soia, omologate în republică.

A editat în anul 1998 primul manual de Genetică, în limba română, pentru studenţii facultăţilor de biologie din Republica Moldova.

A pregătit 9 doctori şi 2 doctori habilitaţi în ştiinţe.

ION TIGHINEANU

Profesor universitar, doctor habilitat în ştiinţe fizico-matematice

Data şi locul naşterii: 22 martie 1955, com. Sofia, r. Drochia

Funcția: Vicepreşedinte al Academiei de Ştiințe a Moldovei; Director al Centrului Național de Studiu şi Testare a Materialelor din cadrul Universității Tehnice a Moldovei

Direcția de cercetare: Nanotehnologii nelitografice

Cercetări şi realizări ştiințifice importante:

Investigațiile sale în domeniul nanotehnologiilor s-au bazat pe conceptul conform căruia nanostructurarea dirijată a compuşilor semiconductori este posibilă prin tratarea electrochimică a materialelor preliminar iradiate cu ioni care modifică localizat proprietățile lor, şi prin crearea condițiilor de autoorganizare a nanostructurilor.

În urma acestor cercetări au fost elaborate metode noi de nanostructurare spațială a materialelor semiconductoare, în particular:

- Metoda nanostructurării bidimensionale uniforme prin implantarea ionilor grei la energii mari în materiale semiconductoare în scopul creării unor nanocanale cu o dezordine pronunțată a rețelei cristaline; dizolvarea selectivă a acestor regiuni prin metode electrochimice;
- Metoda nanostructurării tridimensionale a compuşilor semiconductori prin utilizarea anizotropiei rețelei cristaline şi fenomenului de intersecție spațială a porilor;
- Metoda nanostructurării ordonate a compuşilor semiconductori prin crearea condițiilor de auto-organizare spațială a nanoporilor;
- Metoda litografiei sarcinii de suprafață, realizată prin inducerea cu ajutorul razei focalizate de ioni la energii mici a unei sarcini negative la suprafața semiconductorului care îl protejează de corodare electrochimică;
- Metoda creării metamaterialelor în baza nanocompozițiilor semiconductor-metal cu rețele ordonate de nanotuburi metalice.

Utilizarea acestor metode a dat posibilitatea de a dezvălui şi explica procesele de formare şi interacțiune a porilor în compuşi semiconductori, de a elabora nanomateriale noi, elemente fotonice şi optoelectronice originale pentru diverse aplicații şi de a studia proprietățile lor fizice.

Fondator al direcției şi al şcolii ştiințifice ***Nanotehnologii nelitografice*** în baza tratării cu ioni şi creării condițiilor de auto-organizare.

Este autor a cca 450 lucrări ştiințifice şi a 40 brevete de invenție.

A pregătit 10 doctori in ştiințe, inclusiv 1 doctor habilitat.

Noi membri titulari şi membri corespondenți ai A.Ş.M., 3 aprilie 2007

ION VATAMANU, NECUNOSCUTUL

Doctor habilitat în chimie, profesor universitar,
Dumitru BATÎR

Am scris în câteva rânduri despre poetul şi omul de ştiinţă Ion Vatamanu şi trebuie să recunosc că atunci când am încercat să aştern pe hârtie gândurile şi sentimentele mele, am făcut-o fiind dominat de durere, mereu aflându-mă sub semnul acesteia. Când am încercat să-i rechem imaginea, un sentiment neobişnuit m-a cutremurat şi m-a străluminat: Ion Vatamanu nu este o amintire propriu-zisă, o simplă şi ordinară amintire, ci o prezenţă permanentă, spirituală şi morală, alături de noi. Mi-am zis înfiorat că nimic nu umbreşte fiinţa luminoasă a celui drag şi preţuit, nici chiar întunecimea morţii. Bucuria mea ar fi acum să pot face ca acest sentiment, scump şi netrecător, să respire în rândurile noastre, răzleţite şi împuţinate, cât mai din plin. Acesta e motivul pentru care nu pot vorbi la trecut despre Ion Vatamanu.

Ion Vatamanu face parte din familia de spirite rare, care a fost mereu pasionată profund şi marcată de întrebările fundamentale ale existenţei omeneşti, pe care a încercat să le rezolve, dominat fiind necruţător de ele. Îmi iau îndrăzneala să afirm cu toată certitudinea că dispariţia lui nedreaptă face ca zeci de generaţii de tineri să piardă în persoana-i un exemplu imens şi irecuperabil; acela că orice ai face în viaţa aceasta, fie poezie, fie chimie, fie deputăţie etc., la toate se asociază demnitatea de om şi bun patriot. Ion Vatamanu a pus preţ suprem în viaţă pe talent, inspiraţie şi adevăr – dimensiuni definitorii ale existenţei omeneşti. El era pe deplin convins că „dintre multele nedreptăţi cele mai grele şi nejustificate le îndură talentul”. De aici porneşte blestemul său pentru acei care au dăunat creaţiei, substituind valorile cu nonvalorile, dezorientând omul, decretând limbi, cuvinte şi dictând teme. Poetul şi savantul era conştient de necesitatea ruperii măştilor de tot felul de pe faţă pentru ca „să ne cunoaştem rănile din casă şi din lume” şi ne îndemna „să nu tăinuim durerile şi cauza durerilor, greşeala şi cauza greşelii, destinul şi albia lui pentru a revendica demnitatea de om”, toate trecându-le prin lumina şi „măsura adevărului”.

Superioritatea răbdării şi a forţei de convingere, care s-au manifestat din plin în situaţiile de criză, în situaţiile-limită, admirabila lui capacitate de a face lumină în orice problemă abordată, îndrăzneala lui neogoită de a interveni cu orice preţ în discuţiile pe cele mai diverse teme, poate chiar într-un climat ostil majorităţii, fac din figura lui Ion Vatamanu exemplul unei personalităţi ieşite din comun, care avea privirea aţintită departe, dincolo de mizeriile existenţiale comune, şi forţa de a-i îndemna să meargă într-acolo pe cei mulţi, adeseori rătăciţi şi obidiţi. Întotdeauna am avut sentimentul că în cazul lui Ion Vatamanu şi cutezanţa e mai cutezătoare, şi emotivitatea mai emotivă, şi profunzimea mai profundă, şi patima mai pătimaşă, şi nobleţea mai nobilă, şi sacrificiul mai sacramental, şi disperarea mai disperată, şi exagerarea mai exagerată, şi blestemul mai blestem. Alături de Ion Vatamanu simţeai cu adevărat umărul de frate, nu în zadar cea mai îndrăgită adresare către el a colegilor săi, şi nu numai, era „frate Ioane” etc. Lumea nicicând n-a întârziat să-şi manifeste ataşamentul faţă de valorile promovate de el în viaţă, în preocupările sale ştiinţifice şi în poezie.

Şi dacă ar fi să surprindem figura lui Ion Vatamanu, aşa cum apare ea azi la 70 de ani de la naştere şi la 14 ani de la trecerea în nemurire (ce-a pierdut şi ce-a câştigat opera sa), apoi ar trebui să spunem că ne frapează în primul rând Ion Vatamanu inepuizabilul, prin tot ceea ce a fost el, prin tot ceea ce a făcut, prin tot ceea ce a lăsat în urma sa. Când înşăilasem un prim eseu despre poetul şi chimistul Ion Vatamanu, aveam certitudinea că am spus tot ce se putea spune, însă pe parcurs a urmat cel de-al doilea, de-al treilea, apoi altele şi, pare-mi-se, descoperirea noului şi ineditului va creşte, şi această creştere va spori, sunt sigur, mai ales când prestigioasa sa operă va cuceri spiritele celor ce vor urma după noi. Căci Ion Vatamanu inepuizabilul, în scara anilor, devine şi Ion Vatamanu cel de nepătruns, viaţa-i trecând în legendă, iar legenda înseamnă istorie a vieţii, curăţire de toate cele mărunte până la suprema puritate, până la supremul adevăr.

Într-o perioadă când viaţa noastră culturală şi artistică era prinsă în meandrele dogmatismului, a minciunii, nedreptăţii şi ignoranţei, confratele Ion Vatamanu a făcut dovada unui creator flexibil, asemenea argintului viu, căutând căi şi mijloace de manifestare şi afirmare a adevăratelor calităţi omeneşti. Când scrierile lui, manuscrisele lui, erau pândite de cuţitul ghilotinei, a trecut la mult prea dificila trudă şi osândă de traducător. Grea i-a fost şi truda lui Ion Vatamanu de chimist analist, mai exact de chimist instrumentalist. Parcă-l văd la masa de laborator cu privirile aţintite spre ecranul

Ion Vatamanu, "atât de mult al pământului..."

oscilopolarografului, savurând scăpările produse de reacțiile chimice rapide de pe picăturile de mercur din soluția de analizat, scăpărări care au imprimat specificul sclipitorului lui vers.

Ion Vatamanu a demonstrat pe viu că numai poezia îi poate da chimiei analitice o extraordinară suplețe, condiționându-i și asigurându-i trecerea la metode noi de investigare, extrem de sensibile, precise și rapide, ajungându-se la detectarea infinitezimalelor urme de pesticide în produsele tratate (sol, apă, frunze, fructe, legume). Dintre elaborările protejate de brevete de invenție vom menționa un nou aliaj pe bază de nichel, a unei soluții pentru cuprarea dielectricilor, a unor procedee de determinare a ionilor de halogenuri, de determinarea indirectă a calciului și magneziului concomitent prezenți în proba de analizat, de determinare a indiului în semiconductoare. A publicat studii înalt apreciate precum „Cinetica și mecanismul proceselor chimice eterogene și omogene" și „Termodinamica hidrolizei ionilor metalici" pentru studenți și cercetători, cărțile „Aventurile lui Atomică" și „O sută de probleme de chimie" pentru copii și adolescenți. Orice am zice, totuși, pe Ion Vatamanu nu-l satisfăcea starea de lucruri în chimia analitică, și, de ar fi avut ani și bani, adică echipament performant, ar fi schimbat fața chimiei analitice.

Intersectarea preocupărilor sale de cercetător chimist cu starea lui permanentă de poezie, i-a răscolit mereu mintea și inspirația, predispunându-l la profunde meditații cu scânteieri neordinare de precursor în ambele domenii. Astfel, a fost să se întâmple ca într-o scrisoare adresată distinsei sale soții, când se afla într-o Casă de Creație la Suzdal, poetul mărturisește prin anii '90 că a avut revelația descoperirii unei noi ramuri a chimiei zisă **Ecometrie** și, dacă ar ști câți ani mai are, s-ar consacra totalmente acestei științe care ar fi în stare să-i potolească setea de chimie și poezie, de cognitiv și emotiv, de obiectiv și subiectiv. Dar puțini i-au fost anii și mult prea complicată era problema. Obiectivele Ecometriei au rămas neidentificate. Sunt tentat să cred că Ion Vatamanu chimistul vroia să pătrundă în designul molecular al substanțelor utilizând ultrasunetele spre a pronostica starea mediului și a restabili echilibrul ecologic dacă acesta este afectat, tot așa precum medicii cu ajutorul ecoscopului determină poziția copilului, sexul și sănătatea lui înainte de naștere prin imaginea obținută prin utilizarea ultrasunetelor. Adică Ion Vatamanu intuia trecerea de la nivelul celular la cel molecular, de la ecoscopie la ecometrie.

Acesta-i chimistul și poetul (dacă vreți poetul și chimistul) Ion Vatamanu: polivalent, purtător al valorilor universalității, un vulcan de idei pentru cei din jur, atribute fără de care Ion Vatamanu n-ar fi fost Ion Vatamanu.

Tu – o frunză / Eu – o frunză / Două frunze împreună, / Când se adună, / Știi ce fac? / – Un copac. / Ție ți-i drag, / Mie mi-i drag (I. Vatamanu)

ION VATAMANU CHIMIST DE CERTĂ VALOARE

Dr. habilitat, prof., ***Tudor Lupaşcu,***
Director, Institutul de Chimie, A.Ş.M.

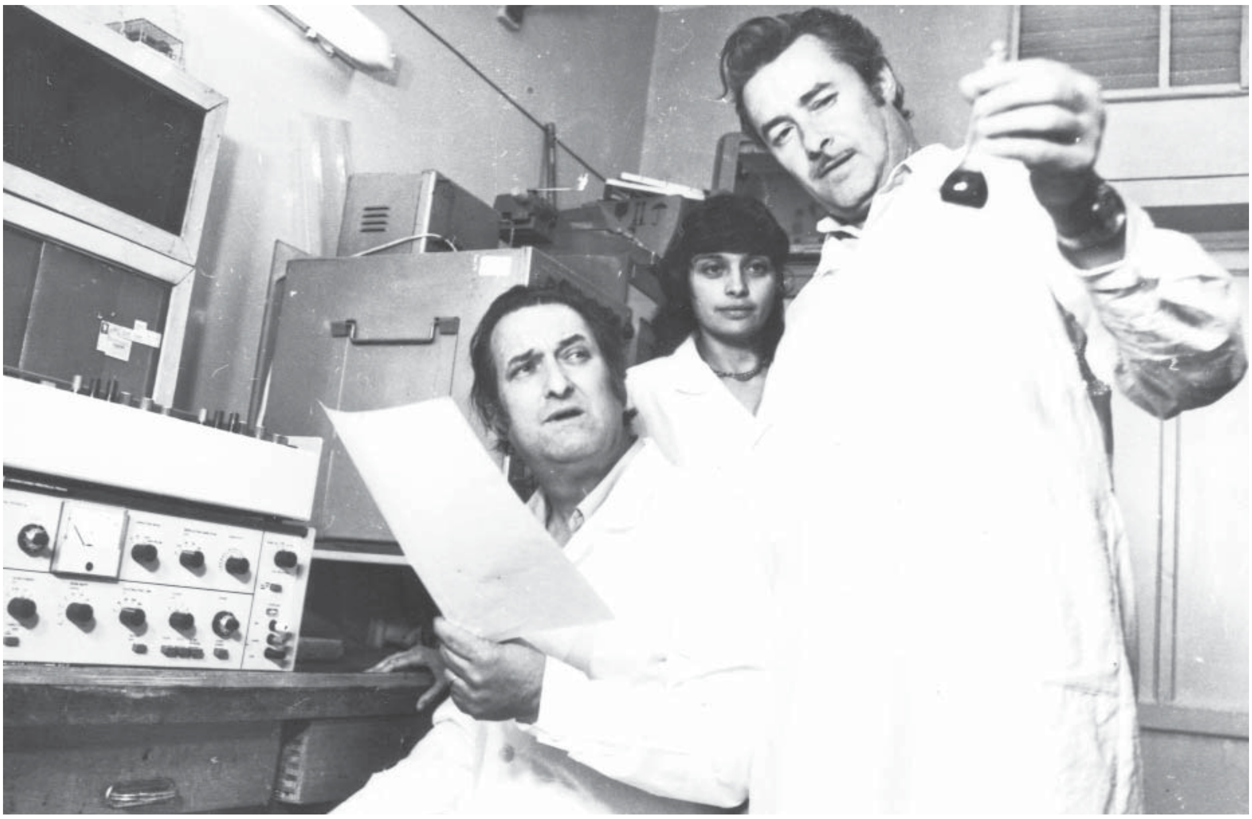
Ion Vatamanu a început a „intra” în tainele ştiinţei chimice prin anii 50, pe când Domnia Sa era student la Facultatea de chimie a Universităţii de Stat din RSS Moldovenească. Cercetările ştiinţifice au luat amploare după anul 1960, când Ion Vatamanu, absolvind facultatea, este repartizat la Institutul de Chimie al A.Ş.M. şi angajat în calitate de laborant în laboratorul Chimie Analitică prin ordinul nr. 40 din 12.IX.1960, semnat de reputatul savant Antonie Ablov. Sub conducerea academicianului Iurie Lealicov, pe atunci şeful laboratorului de Chimie Analitică, tânărul laborant Ion Vatamanu începe cercetările în domeniul evidenţierii proceselor şi a mecanismelor de formare a compuşilor complecşi în soluţie şi pe suprafaţa electrodului picurător de mercur prin metoda polarografică. Rezultatele ştiinţifice au permis elaborarea a noi metode electrochimice de detectare a unui şir de ioni cu valenţă mixtă în diverse obiecte ale mediului ambiant.

Utilizarea efectelor de cataliză şi de absorbţie, care se produceau în soluţii şi pe electrod, au permis mărirea de 200 – 300 ori a sensibilităţii metodelor propuse. In calitate de liganzi în aceste procese au fost utilizaţi diverşi compuşi bidentaţi care conţin grupări O, O- şi N, O-.

Rezultatele cercetărilor vizând procesele de formare a compuşilor complecşi au demonstrat că reacţiile chimice care decurg sunt complexe şi depind de mulţi factori. Pentru elucidarea acestor fenomene au fost deduse formulele matematice care descriu relaţiile dintre curentul de schimb şi potenţialul de echilibru în procesele de oxidare-reducere care se realizează în soluţie şi pe suprafaţa electrodului.

Studiile privind influenţa substanţelor tensioactive asupra proceselor de oxidare-reducere a complecşilor ionilor metalelor cu valenţă mixtă au permis de a stabili posibilitatea deplasării potenţialelor redox în sistemul ion/metal. Acest fenomen a permis elaborarea metodelor de detectare a ionilor metalelor care au potenţiale redox apropiate din amestecul acestora.

Rezultatele pe care le obţinea tânărul laborant n-a lăsat indiferentă conducerea institutului. Astfel, în 1964, prin ordinul directorului Institutului de

Chimia, mereu în reacţie cu poezia

Chimie, Ion Vatamanu este transferat în funcţie de cercetător ştiinţific inferior.

În anul 1971 Ion Vatamanu susţine cu succes teza de doctor în chimie la Consiliul Specializat de pe lângă Universitatea „Ivan Franco" din Lvov cu tema „Studiul oscilopolarografic al complecşilor de bismut(III), zinc(II) şi stibiu(III) cu liganzi adecvaţi şi aplicarea acestor complecşi în analiză".

În 1973 este ales prin concurs şef al laboratorului de Metode Electrochimice de cercetare. În calitate de şef de laborator Ion Vatamanu a depus multe eforturi pentru a lărgi domeniul de cercetare. Astfel, au început cercetări în domeniul elaborării metodelor de determinare a pesticidelor în apele naturale, produsele alimentare etc. Cercetările realizate au permis elaborarea unor metode performante de determinare a poluanţilor de natură organică şi anorganică în diverse componente ale mediului ambiant.

Pe parcursul activităţii sale ştiinţifice Ion Vatamanu a publicat mai mult de 100 lucrări ştiinţifice în reviste prestigioase din ţară şi străinătate, printre care trei monografii, a obţinut trei brevete de autor.

În timpul activităţii sale în cadrul Institutului de Chimie al A.Ş.M. Ion Vatamanu, când obosea de chimie, se ocupa de poezie. Astfel, în pereţii laboratorului de Metode Electrochimice de analiză al Institutului de Chimie au fost scrise, cred, sute, dar poate şi mii de poezii. Se întâmpla că seara târziu, după orele de program, Ion Vatamanu ne invita în biroul său şi noi, chimiştii, eram primii ascultători şi cititori ai poeziilor Domniei sale, de pe care încă cerneala nu reuşea să se usuce.

Pe timpul când Ion Vatamanu era şef de laborator, orice activitate ştiinţifică era planificată. Era planificată şi susţinerea tezelor de doctor habilitat. În această listă figura şi numele dlui Ion Vatamanu. Ţin minte, la o şedinţă a Consiliului ştiinţific al Institutului de Chimie Ion Vatamanu făcea bancuri zicând că el este de acord să susţină teza de doctor habilitat, dar cu o singură condiţie – să fie într-o zi de joi, iar regretatul Valeriu Ropot să susţină vinerea imediată, ca să se organizeze un singur banchet. Au trecut anii dar, din păcate, nu am avut norocul să apucăm acele joi şi vineri pentru că prea tânăr a plecat dintre noi în lumea celor drepţi.

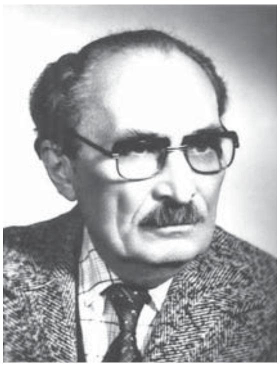
Lucrările ştiinţifice ale dlui Ion Vatamanu sunt şi astăzi opere de certă valoare în domeniul electrochimiei şi fac parte din patrimoniul ştiinţific internaţional.

Ion Vatamanu, cel care a turnat poezia în chimie

CRISTOFOR SIMIONESCU

(17. 07.1920 – 06. 08. 2007)

Comunitatea științifică din Republica Moldova a aflat cu adâncă îndurerare despre trecerea în eternitate la 6 august curent a academicianului Cristofor Simionescu, figură proeminentă a lumii științifice și culturale românești din ultimii 60 de ani, ctitorul școlii moderne de chimia polimerilor naturali și sintetici, conducător excepțional de instituții academice, creator de asemenea instituții. Profesorul de chimie organică și macromoleculară Cristofor Simionescu este membru corespondent (din 1955), titular (din 1963) al Academiei Române și membru de onoare al multor Academii și Societăți științifice de pe mapamond, inclusiv al Academiei de Științe a Moldovei (din 1991), a condus Filiala din Iași a Academiei Române (din 1963) și Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni" (din 1970). Este unul din pilonii chimiei românești și a celei universale.

Academicianul Cristofor Simionescu este ultima mare personalitate a unei generații care a cunoscut ilustra pleiadă de profesori chimiști, ctitori de catedre, laboratoare, direcții de cercetare, școli de chimie etc. Fără îndoială, de la ei a preluat profesorul Cristofor Simionescu marea pasiune a cercetării, excelentul spirit de organizare a vieții științifice, optimismul sănătos și permanenta încredere în forța binelui, conștiința mereu trează și tendința de a descoperi și a pune în adevărata lui valoare talentul, înzestrarea deosebită, spiritul tânăr etc. Cristofor Simionescu a trăit vremuri dificile, izbutind să adune o operă impresionantă prin dimensiuni, polivalentă prin preocupările sale și să-și manifeste rarele calități de organizator și diriguitor al complexei vieți științifice. Printre multiplele și febrilele pasiuni ale acestui om de un uimitor dinamism și neobișnuită voință și-au găsit loc istoria chimiei și munca de propagare și popularizare a științei. Diferite aspecte ale activității acestui savant de notorietate mondială confirmă încă odată cât de multe se pot face totuși într-o singură viață de om.

Născut pe 17 iulie 1920 la Dumbrăveni județul Suceava, a avut parte de o temeinică pregătire, fiindu-i primă învățătoare mama sa. După absolvirea Liceului Național din Iași, urmează studiile universitare la Facultatea de Chimie Industrială de la Școala Politehnică (azi Universitatea Tehnică „Gh. Asachi") din Iași, pe care o absolvește în 1944 cu mențiunea „magna cum laudae". După susținerea strălucită a tezei de doctorat (1948), se încadrează în învățământul tehnic superior, ajungând în scurt timp profesor și șef al Catedrei de Celuloză și Hârtie (1949), prorector (1951) și rector (1954) al prestigiosului Institut Politehnic din Iași. Din acest moment începe ascensiunea unei strălucite cariere de profesor, angajat cu dăruire și pasiune în dificila muncă de sporire a prestigiului școlii românești în general, modernizând-o, adăugându-i noi nume de savanți-cercetători și profesori, pregătiți de el.

Una dintre cele mai importante lucrări ale sale, *Tratat de chimie a compușilor macromoleculari* (în 4 volume) reunește într-un tot întreg problemele de fizică, fizico-chimia polimerilor cu cele de sinteză și cu proprietățile compușilor macromoleculari. Cristofor Simionescu este autorul a aproape o mie de lucrări științifice originale, publicate în reviste de prestigiu din țară și de peste hotare, pe lângă altele peste o mie de articole și eseuri despre învățământ, știință, filozofie, istoriografie, risipite în diverse periodice ale timpului respectiv etc. A mai scris peste 30 de cărți de factură didactică sau monografică.

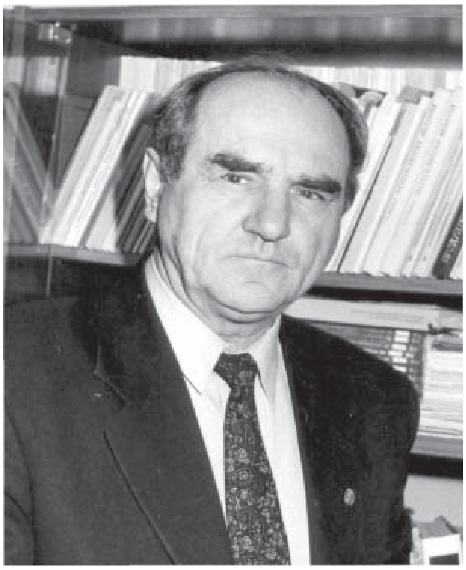
Activitatea multiplă a profesorului Cristofor Simionescu se axează pe cele trei componente definitorii ale unei cercetări științifice angajate plenar în opera de prosperare a societății românești: cercetarea fundamentală-cercetarea aplicativă-inovarea și dezvoltarea tehnologică. În cadrul Școlii de Chimie Macromoleculară, ilustrată de Cristofor Simionescu, cercetarea fundamentală și cercetarea aplicativă se află într-un echilibru dinamic cu oscilații spre dreapta sau stânga în funcție de vârsta ciclului de lucrări în domeniul fundamental sau aplicativ, exigențele strategice ale statului, comenzile sociale etc. Înalta competență științifică și profesionalismul performant al liderului păstrează neafectat echilibrul între componentele principale din sfera cercetare-dezvoltare și inovare. Având anvergura imaginației adevăratului creator în știință, precum și o solidă predispoziție pentru filozofie, Cristofor Simionescu a formulat și fundamentat o nouă concepție despre originea vieții pe pământ, înscriindu-și astfel numele în rândul enciclopediștilor lumii.

Cristofor Simionescu a fost un bun cunoscător și susținător al cercetărilor academice de la noi, întreținând relații de prietenie și colaborare cu savanții de la Chișinău. Toți cei care l-au cunoscut personal sau opera și activitatea sa de neprețuit, au ținut să constate că academicianul Cristofor Simionescu a fost un om cu chip frumos, un adevărat mag al științei, un spirit vizionar universal, un exemplu de personalitate, care s-a risipit cu dăruire într-o muncă dificilă de cercetare și organizare a științei, manifestându-și din plin calitățile deosebite de om de cultură, tactul nobil, predispoziția pentru un dialog constructiv, atrăgând prin toate aceste calități generoase simpatia și adeziunea tuturor celor din jur.

Dumnezeu să-l ierte și să-l așeze la locul ce i se cuvine pe bună dreptate în împărăția Sa. Sufletele noastre îndurerate îi vor păstra mereu memoria.

Acad. Gheorghe DUCA, președintele A.Ș.M., acad. Pavel VLAD, m.c. Aurelian GULEA, m.c. Constantin TURTĂ, dr.hab., Dumitru BATÎR, dr.hab. Tudor LUPAȘCU, dr.hab. Mihai REVENCO

GHEORGHE ŞISCANU la 75 DE ANI

Biolog, domeniul ştiinţific: fiziologia plantelor, fotosinteza. Doctor habilitat în ştiinţe biologice (1974), profesor universitar (1983). Membru corespondent (1989) şi membru titular (1992) al Academiei de Ştiinţe a Moldovei.

Născut la 5 iulie 1932 în s. Măcăreşti r. Ungheni.

În anul 1952 a absolvit Şcoala Pedagogică din Călăraşi, iar în 1957 Facultatea de biologie şi chimie a Institutului Pedagogic din Tiraspol. În perioada 1958–1961 face studii la doctorantură în A.Ş.M. Din 1961 activează la Institutul de Fiziologie a Plantelor al A.Ş.M.: cercetător ştiinţific (1961–1965), fondator şi şef al Laboratorului de fotosinteză (din 1975 până în prezent), director adjunct (1988–1990). În perioada 1990–2000 a fost secretar ştiinţific general al A.Ş.M.

Acad. Gh.Şişcanu este fondatorul unei direcţii noi în fotosinteză: studierea activităţii fotosintetice la plantele pomicole. Cercetează particularităţile funcţionării aparatului fotosintetic la plantele agricole. Este preocupat de evidenţierea legităţilor relaţiei donator–acceptor ca bază de reglare a procesului de productivitate a plantelor, de stabilire a căilor de sporire a productivităţii plantaţiilor prin dirijarea reacţiilor de adaptare şi optimizarea condiţiilor de creştere. A determinat posibilitatea pronosticării şi evaluării combinaţiilor de altoi-portaltoi conform indicilor fiziologici şi biochimici. În cercetările sale un loc aparte îi revine studierii coroanei pomului fructifer, care este comparată cu un sistem optic complicat. Evidenţierea legităţilor de activitate fotosintetică a frunzelor în funcţie de poziţia lor în coroană şi de constituţia acesteia, precum şi a legităţilor de influenţă a speciei şi portaltoiului asupra intensităţii proceselor privind schimbarea lor sub acţiunea factorilor exogeni şi endogeni. O parte din investigaţii ţin de studierea particularităţilor de interconexiune a activităţii fotosintetice a aparatului de asimilare şi a funcţiei metabolice a sistemului radicular al plantelor fructifere. Cercetările efectuate şi-au găsit aplicare practică în pomicultură. Astfel, s-a elaborat o metodă de îmbunătăţire a calităţii butaşilor de specii fructifere în baza reglării condiţiilor de nutriţie minerală, a fost propusă o metodă de selectare a celor mai bune forme de portaltoi şi a combinaţiilor de altoi-portaltoi cu o capacitate mai mare de productivitate la piersic. Este autorul a peste 200 de publicaţii ştiinţifice, inclusiv 7 monografii. A pregătit 15 doctori în ştiinţe biologice. A participat la diferite expoziţii naţionale şi internaţionale, fiind menţionat cu o medalie de aur şi cu 2 de bronz, cu diplome şi premii. Este membru al Federaţiei Europene a Societăţilor de Fiziologie a Plantelor.

A fost decorat cu „Ordinul Republicii”, Medalia A.Ş.M. „D.Cantemir”. I s-a conferit titlul onorific de „Om Emerit“.

ANDREI NEGRU la 70 DE ANI

Biolog, domeniul ştiinţific: flora actuală şi fosilă. Doctor habilitat în ştiinţe biologice (1986), profesor universitar (1996). Membru corespondent (1988) şi membru titular (1992) al A.Ş.M.

Născut la 28 iulie 1937 în s. Stoicani, azi

r. Soroca. A absolvit Facultatea de biologie şi chimie a Institutului Pedagogic din Tiraspol (1960), după care activează ca profesor de biologie la şcoala medie din s. Pragila, r-nul Floreşti (1960–1961), apoi asistent la Catedra de botanică a Institutului Pedagogic din Tiraspol (1963–1966). Face studii la doctorantură la Institutul de Botanică „V. L. Komarov" (Sankt-Petersburg, 1966–1969), fiind discipol al ilustrului paleobotanist P. Dorofeev.

Deţine funcţiile de cercetător ştiinţific inferior în Laboratorul de Floră şi Geobotanică al Grădinii Botanice a A.Ş.M. (1969–1974), cercetător ştiinţific superior (1974–1976), şef de laborator (1976–1981), director adjunct pentru problemele de ştiinţă (1981–1987), director al Institutului de Botanică al A.Ş.M. (1988–1996). Între 1996 şi 2003 a fost profesor universitar la Catedra de ecologie şi ştiinţe ale solului a Universităţii de Stat din Moldova. Din 2003 este şef al Catedrei silvicultură şi a Grădinii Publice a Universităţii Agrare de Stat din Moldova.

Este fondator al şcolii paleobotaniştilor din Republica Moldova. A descoperit peste 120 de taxoni fosili noi pentru ştiinţă, evidenţiind etapele şi fazele evolutive ale regnului vegetal pe parcursul ultimilor 13 mil. de ani, a elaborat concepţia „Cronoflora-Cleome" şi a argumentat-o ştiinţific ca geotip floristic nou în evoluţia lumii vegetale a Eurasiei, a elucidat documentar procesul de florogeneză a florei şi vegetaţiei actuale europene. A contribuit la organizarea cercetărilor ce ţin de domeniul conservării biodiversităţii forestiere, de elaborarea şi implementarea Strategiei dezvoltării durabile a fondului forestier naţional. În calitate de organizator şi conducător al Institutului de Botanică al A.Ş.M., a creat Laboratoarele de Biotehnologie, Arhitectură peisageră, Protecţia plantelor, de asemenea, un şir de sectoare expoziţionale din cadrul Grădinii Botanice (Alpinariu, Iridariu, Peonariu, Pinariu, Siringariu, Sectorul ornamental, Grădina de Iarnă etc.).

A publicat peste 200 de articole ştiinţifice şi 10 monografii ce abordează domeniul floristicii evolutive, ecologiei, biodiversităţii şi protecţiei lumii vegetale: *Раннесарматская флора северо-востока Молдавии* (1973); *Понтическая флора Днестровско-Прутского Междуречья* (1982); *Меотическая флора Северо-Западного Причерноморья* (1986); *Растения лесных полян и опушек* (1986); *Растения луговые, прибрежные и водные* (1988, în colab.); *Plante rare din flora spontană a Republicii Moldova* (2002); *Taxoni rari din flora Republicii Moldova* (2002); *Lumea vegetală a Republicii Moldova* (vol. 2, 2005; vol. 3, 2006, în colab.). Deţine 1 brevet de invenţie. Rezultatele cercetărilor cu caracter teoretic sunt recunoscute şi frecvent citate de savanţi cu renume din SUA, Marea Britanie, Japonia, Polonia, Cehia, Germania, Finlanda, Danemarca, Bulgaria, România, Ungaria, Franţa, Rusia, Belarus etc.

A fost preşedinte al Consiliului ştiinţific specializat pentru susţinerea tezelor de doctor şi de doctor habilitat în biologie la specialitatea „Botanică" (1988–1996). Sub conducerea lui au fost susţinute 2 teze de doctor habilitat, 7 teze de doctor în biologie la specialitatea „Botanica" şi 1 teză de doctor la specialitatea „Ecologie". Desfăşoară diverse activităţi în calitate de membru al Colegiului Agenţiei pentru Silvicultură „Moldsilva". Este redactor ştiinţific coordonator şi coautor al ediţiilor *Cartea Roşie a Republicii Moldova* (2001); *Biodiversitatea vegetală a Republicii Moldova* (2002); al seriei *Lumea vegetală a Republicii Moldova* (în 4 vol., 2004–2006), coautor al ediţiilor colective „Primul Raport Naţional cu privire la Diversitatea Biologică" (2000, în limbile română şi engleză) şi „Strategia naţională şi Planul de Acţiune în domeniul Diversităţii Biologice" (2001, în limbile română şi engleză), redactor-şef al seriei „Cercetări botanice", preşedinte al Societăţii de Botanică din Republica Moldova (din 1992).

Este decorat cu Medalia „Meritul civic".

SILVIU BEREJAN la 80 DE ANI

Lingvist, domeniul ştiinţific: lingvistică romanică (în special română) şi slavă (în special rusă). Doctor habilitat în filologie (1972), profesor universitar (1979). Membru corespondent (1989) şi membru titular (1992) al A.Ş.M..

Născut 30 iulie 1927 în satul Bălăbăneşti, azi r-nul Criuleni. A studiat la Liceul „B. P. Hasdeu” din Chişinău (1938–1944), la Liceul „C. D. Loga” din Timişoara (1944–1945), la şcoala rusă din Comrat (1945–1946), la şcoala nr. 4 din Chişinău (1946–1947) şi la Facultatea de Filologie a Universităţii de Stat din Moldova (1947–1952), după care au urmat studiile de doctorat la aceeaşi universitate (1952–1955). A activat în calitate de lector la Institutul Pedagogic din Tiraspol (1954–1955) şi la Universitatea de Stat din Moldova (1955–1956), cercetător ştiinţific superior la Institutul de Istorie, Limbă şi Literatură al Filialei Moldoveneşti a A.Ş. a U.R.S.S. (1956–1958), secretar ştiinţific (1958–1961), şef de sector (1961–1978), şef de secţie (1978–1987), director al Institutului de Limbă şi Literatură al A.Ş.M. (1987–1991), academician coordonator al Secţiei de Ştiinţe Socioumane (1991–1995), director (1995–2000) al Institutului de Lingvistică al A.Ş.M. Din 2000 este cercetător ştiinţific principal la Institutul de Filologie. A ţinut prelegeri la Institutul Pedagogic din Bălţi (1973–1983).

Este fondator al şcolii naţionale de lexicologie şi semantică lingvistică. Aria preocupărilor ştiinţifice o constituie gramatica, lexicologia, lexicografia, stilistica, istoria limbii, cultura vorbirii limbii române, semantica generală, lingvistica teoretică, romanistica, slavistica, lingvistica comparată, sociolingvistica. A contribuit la dezvoltarea teoriei lexicografice în direcţia implementării noţiunii de sistem lexico-semantic şi a aplicării unor metode noi de cercetare în studiul lexicului. A elaborat teoria echivalenţei semantice a cuvintelor.

Este autor a peste 400 de lucrări ştiinţifice şi ştiinţifico-didactice publicate atât în ţară, cât şi în străinătate, inclusiv 3 monografii, între care: *Contribuţii la studiul infinitivului moldovenesc* (1962); *Семантическая эквивалентность лексических единиц* (1973); autor şi redactor a 4 dicţionare, inclusiv *Dicţionar explicativ şcolar* (1960, 1969, 1976, 1979, 1984, în colab.); *Dicţionar explicativ al limbii moldoveneşti* (în 2 vol., 1977; 1985); *Dicţionar explicativ uzual al limbii române* (1999, coord. al lucrării) etc.; 6 manuale: *Limba moldovenească literară contemporană. Morfologia* (1983, în colab.); *Lingvistica generală* (1985, în colab.); *Curs de gramatică istorică a limbii române* (1991, în colab.) ş.a. Este redactor ştiinţific a cca 40 de cărţi de lingvistică; traducător, redactor şi editor al operelor unor somităţi ale lingvisticii ca V. F. Şişmariov (*Limbile romanice din sud-estul Europei şi limba naţională a R.S.S.M.*, 1960); Iorgu Iordan (*Романское языкознание: Историческое развитие, течения, методы.* Moscova, 1971, în colab.); Eugeniu Coşeriu (*Structurile lexematice* // Revistă de lingvistică şi ştiinţă literară, 1992, nr. 5; *Lingvistică din perspectivă spaţială şi antropologică: Trei studii* / Cu o prefaţă de Silviu Berejan şi un punct de vedere editorial de Stelian Dumistrăcel, 1994); Raymund Piotrowski (*Sinergetica şi ocrotirea limbii române în Republica Moldova* // Revistă de lingvistică şi ştiinţă literară, 1997, nr. 3); coordonator al volumului *Limba română este Patria mea. Studii. Comunicări. Documente* (1996). În perioada 1988–2006 semnează cca 100 de articole de publicistică lingvistică privind statutul limbii române din Republica Moldova.

Este preşedinte al Consiliului ştiinţific specializat pentru conferirea gradelor ştiinţifice de doctor şi doctor habilitat în filologie (1988–1991), preşedinte al Comisiei de Expertiză a Consiliului Naţional de Acreditare şi Atestare al Republicii Moldova (din 1992). A pregătit 16 doctori şi 5 doctori habilitaţi în ştiinţe filologice. A participat cu rapoarte şi comunicări la cca 200 de conferinţe şi simpozioane ştiinţifice naţionale şi internaţionale (în Rusia, România, Ucraina, Georgia, Germania, Ungaria, Franţa, Italia, Spania, Polonia, Cehia, Slovacia, Austria, Canada ş.a.). A exercitat funcţiile de secretar de redacţie (1958–1988) şi de redactor-şef (din 1989) al *Revistei de lingvistică şi ştiinţă literară*, membru (din 1992) al Comitetului Internaţional de patronaj al *Atlasului Lingvistic Romanic* (ALir) (Grenoble, Franţa), membru al Comitetului Internaţional al Slaviştilor, membru al Comisiei Interdepartamentale pentru limba de stat şi grafia latină.

Doctor Honoris Causa al Universităţii de Stat „Alecu Russo” din Bălţi, membru de onoare al Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan” al Academiei Române. A fost distins cu titlurile de laureat al Premiului de Stat, laureat al Premiului Prezidiului A.Ş.M., „Eminent al Învăţământului Public”, premiant al Academiei Româno-Americane. A fost decorat cu „Ordinul Republicii” şi cu Medalia A.Ş.M. „D. Cantemir”.

BORIS GAINA
la 60 DE ANI

Oenolog, domeniul ştiinţific: biotehnologia alimentară şi tehnologia viti-vinicolă. Doctor habilitat în ştiinţe tehnice (1992). Membru corespondent (1995) şi membru titular (2007) al Academiei de Ştiinţe a Moldovei.

Nascut la 17 august 1947 în s. Chiţcanii Vechi, r. Teleneşti. A absolvit Universitatea Tehnică a Moldovei (1965–1970), doctorantura la Institutul Unional de Cercetări Ştiinţifice în domeniul Vinificaţiei şi Viticulturii „Magaraci" (IUCŞVV) din or. Yalta (Crimeea) (1973–1975), stagiere la Institutul de Oenologie din or. Bordeaux (Franţa) (1981–1982). Este asistent la Universitatea Tehnică a Moldovei (1970–1972), cercetător ştiinţific superior şi şef adjunct al Secţiei Vinuri Speciale la IUCŞVV „Magaraci" (1973–1979), şef al Secţiei Oenologie a Institutului Moldovenesc de Cercetări Ştiinţifice în Viticultură şi Vinificaţie al A.Ş.P. „Vierul" (1979–1990), director ştiinţific Oenologie al Institutului Naţional al Viei şi Vinului (1990–2004), secretar ştiinţific general al A.Ş.M. (din 2004).

A elaborat noi metode de imobilizare a proteinazelor şi pectinazelor, de determinare a activităţii p-difenoloxidazei în oenologie, a creat primele bioreactoare în flux continuu pentru stabilizarea proteolitică a sucurilor şi vinurilor, a aplicat în practică tehnologia complexă de cules mecanizat a strugurilor şi de procesare a materiei prime la vinuri tari şi distilate. În colaborare cu savanţii francezi a studiat şi a recomandat producerea sucurilor, concentratelor şi vinurilor ecologice/biologice în baza substituirii pesticidelor sistematice cu biopreparate inofensive. Conlucrarea cu toxicologii din Franţa şi Rusia s-a încununat cu elaborarea unor metode noi de detoxicare a mustului şi vinurilor de patulină, de amini biogenetici, de metale toxice. Studiile biochimice ale soiurilor noi cu rezistenţă sporită la factorii biotici şi abiotici au contribuit la explicarea rolului compuşilor cu C6 în catenă (hexenal, hexanal, cis- şi transderivate) la formarea amelor erbacee ale sucului şi vinurilor. Rezultatul studiului comun cu oenologii din Franţa asupra stejarului din speciile Quercus robur şi Quercus petrae cultivat în Moldova au demonstrat perspectiva utilizării lui în industria vinurilor şi distilatelor (coniac, calvados, brandy etc.). Un studiu aparte al soiurilor apirene din selecţia nouă intraspecifică a permis obţinerea vinurilor originale şi a produselor curative: stafide, gem, confituri, marinate, bobiţe în suc, bobiţe în alcool pentru bomboane, suc omogenizat etc., care prezintă o reală perspectivă în alimentarea şi tratarea copiilor, bătrânilor, bolnavilor, a persoanelor cu regim alimentar special. A fost selectată suşa de levuri Schizosaccharomyces acidodevoratus „Vierul Y-282" şi elaborată instalaţia de dezacidulare a vinurilor. Rezultatul colaborării cu savanţii de la Institutul de Biochimie „A. Bach" din Moscova s-a soldat cu elaborarea unei metode originale de determinare spectrofotometrică a gradului de atac al bobiţelor de către Bafritys cinerea (nobil şi vulgar). Studiul comparativ al utilajului tehnologic vinicol produs în ţările Uniunii Europene şi ale CSI a facilitat argumentarea ştiinţifică a renovării fabricilor de vinificaţie primară din Moldova pentru perioada 2000–2020. În baza hidrolazelor β-glicozidazice a fost implementat procesul de amplificare a aromelor în vinurile seci „Muscat" şi „Traminer".

A publicat peste 350 de lucrări ştiinţifice, inclusiv 11 monografii, 3 manuale, coautor a 31 de brevete de invenţie, 35 de mărci de vinuri şi 11 documente normative în tehnologia vitivinicolă. Este preşedinte al Consiliului ştiinţific specializat pentru susţinerea tezelor de doctor şi doctor habilitat în ştiinţe tehnice (specialitatea „oenologie") la Institutul Naţional pentru Viticultură şi Vinificaţie. A pregătit 6 doctori în ştiinţe tehnice. Este membru al Consiliului tehnico-ştiinţific al Agenţiei Agroindustriale „Moldova-Vin", membru al Consiliului Alianţei Francofone din Republica Moldova, membru al consiliilor internaţionale de degustaţii ale produselor viti-vinicole (Bordeaux, Paris, Verona, Miculov, Yalta, Chişinău). A reprezentat Moldova în Organizaţia

Internațională a Viei și Vinului (1988–2002) în calitate de expert oenolog, a prezentat rapoarte științifice la UNESCO, în Franța, Germania, Bulgaria, Luxemburg, China etc.

A fost desemnat „Personalitate a Anului 1993 în domeniul oenologiei" – distincție internațională a Marelui Juriu din Paris; este Cavaler al Uniunii Rabelais a Vinificatorilor din Chinon, Franța, deține Diploma de Onoare a Asociației Viticultorilor și Vinificatorilor din Dijon, Franța, Diploma de Onoare a Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare al Republicii Moldova.

GHEORGHE COZUB
la 70 DE ANI

Inginer, domeniul științific: oenologie. Doctor habilitat în științe tehnice (1989). Membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei (1993).

Născut la 30 august 1937 în satul Cuhureștii de Sus, azi r. Florești. A absolvit Școala de Vinificație și Viticultură din Chișinău (1956), Institutul Industriei Alimentare din or. Odesa, Ucraina (1961) și doctorantura la aceeași instituție (1970). A activat în calitate de inginer-tehnolog la fabrica de vinuri din s. Cazaclia, r-nul Ceadâr-Lunga (1961–1963), șef adjunct al secției de producere a Direcției generale pentru viticultură și vinificație a Ministerului Industriei Alimentare a Moldovei (1963–1966), director al Fabricii experimentale de producere a vinului de tip „Heres", director adjunct pentru probleme de știință al Asociației de Producere „Ialoveni" (1973–1978), vicepreședinte al Asociației „Moldvinprom" (1978–1983), viceministru al viticulturii și vinificației (1983–1986). Este conferențiar la Universitatea Tehnică din Moldova (1986–1989). În anul 1997 a urmat un curs de stagiere la Universitatea California Devis, SUA, președinte al Filialei Germane „Giulting Korken" în Moldova (specializată în producerea și realizarea dopurilor de plută) (1998–2001), director general al Fabricii de Vinuri S.A. „Imperial Vin" din r-nul Cantemir (din 2001), președinte al Uniunii Producătorilor și Exportatorilor de Vinuri din Moldova (din 2004).

Efectuează cercetări științifice în domeniul tehnologiei și utilajului pentru industria vinului. Este fondator al tehnologiei complexe de producere a vinului de tip „Heres", implementată în Moldova, Ucraina, Rusia și Bulgaria, autor al tehnologiei de producere a 50 de vinuri și coniacuri, inclusiv vinurile „Heres" (sec, tare și desert), „Nobil", „Dionis", „Strugurаș", „Sănătate" (unicul care este destinat pentru consum în spațiul cosmic și în cel submarin), coniacul „Belîi aist", coautor al coniacului „Ambasador" ș.a. Este autorul Legii viei și vinului, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova în 1994. Sub conducerea sa a fost elaborată Concepția dezvoltării complexului vitivinicol al Moldova până în anul 2020. Autor a peste 200 de lucrări științifice, inclusiv 12 monografii, între care: *Мускатные вина* (1967); *Вина Молдавии* (1978); *Новое в технологии производства вина Хереса* (1980); *Марочные и игристые вина Молдавии* (1983); *Винодельческая Молдова* (2005). Deținător a 70 de brevete de invenție. A fost președinte al Consiliului științific specializat de pe lângă Institutul Național al Viei și Vinului pentru conferirea gradelor științifice de doctor și doctor habilitat la specialitatea „Tehnologia produselor alimentare, alcoolice și nealcoolice" (2000–2005). Participant la numeroase conferințe, simpozioane și expoziții republicane și internaționale organizate în Moldova, Ucraina, Rusia, România, Franța, Italia, SUA, Germania, Mexic, Portugalia, Bulgaria, Polonia. Este membru al colegiilor de redacție ale revistelor *Виноделие и виноградарство СССР* (1980–1986), *Pomicultura, viticultura și vinificația Moldovei* (1981–1986) și *Viticultura și vinificația în Moldova* (2006), al Enciclopediei *Виноградарство* (vol. 1, 1986).

Este inginer emerit al Republicii Moldova, vinificator emerit al Franței, de 2 ori laureat al Premiului de Stat, decorat cu ordinele „Insigna de Onoare", „Drapelul Roșu de Muncă", „Gloria Muncii", cu Medalia „60 de ani ai Republicii Populare Mongole".

ЕВГЕНИЙ ПОКАТИЛОВ, 80 ЛЕТ

СЛОВО ОБ УЧИТЕЛЕ

С профессором Евгением Петровичем Покатиловым мне посчастливилось познакомиться в 1973 году, будучи студентом, и эта встреча стала для меня судьбоносной. Евгений Петрович, как научный руководитель моих курсовой и дипломной работ, ввел меня в прекрасный и полный тайн мир теоретической физики твердого тела и сыграл решающую роль в формировании моих научных интересов. Хорошо помню первую тему, предложенную мне Евгением Петровичем, − расчет нелинейного коэффициента поглощения электроном, взаимодействующим с фононами и примесями, с помощью метода интегрирования по траекториям. Эта задача, относящаяся к передовому рубежу нелинейной оптики, переросла в тему одной из глав кандидатской диссертации, над которой я работал под научным руководством Евгения Петровича. В этот период становления я отчетливо и с искренней благодарностью осознал его благотворное влияние − как выдающегося физика, вдохновенного педагога, мудрого наставника и прекрасного человека.

После защиты кандидатской диссертации я включился в начатые Евгением Петровичем исследования колебательных возбуждений, поляронов и экситонов в многослойных структурах и сверхрешетках, которые ознаменовали расширение тематики его школы в новую область, только возникшую в тот период − нанофизику. В этом выборе, успех которого был увенчан признанием в 1999 году научным открытием цикла работ Евгения Петровича, проф. С. И. Берила и автора этих строк, ярко проявился незаурядный дар провидения Евгения Петровича.

Евгений Петрович пользуется заслуженным высоким авторитетом и признанием в международных научных кругах. В частности, ему принадлежит принципиальный творческий вклад в становлении нового направления в современной физике полупроводников − неадиабатической теории оптических эффектов с участием фононов в квантовых точках, развиваемой в рамках творческого сотрудничества с проф. Й. Т. Деврейзе и его лабораторией TFVS в Университете Антверпена, Бельгия, где Евгений Петрович неоднократно бывал с рабочими визитами. Эта теория позволила объяснить с единых позиций аномально высокую интенсивность двухфононных процессов в квантовых точках разного типа, наблюдавшуюся в ряде ведущих экспериментальных лабораторий мира. И сейчас, перешагнув 80-летний рубеж, Евгений Петрович работает над проблемами оптического отклика и переноса энергии между квантовыми точками в рамках международного INTAS-проекта с творческим задором и горячим энтузиазмом, которому могут и должны учиться молодые! На всем 33-летнем протяжении нашего знакомства и научного сотрудничества, которые превратились в крепкую дружбу, меня притягивает к себе уникальная личность Евгения Петровича, в которой сочетаются глубокая физическая интуиция, широчайшая эрудиция, филигранная математическая техника, безукоризненная логика с неповторимой харизмой, искренней доброжелательностью, заботой об учениках и неисчерпаемой душевной щедростью.

Передаю глубокую благодарность супруге юбиляра Ларисе Владимировне, чья неоценимая и неустанная поддержка, а также тепло и внимание дочерей Иры и Наташи и, конечно, внуков Игоря и Дмитрия, играют исключительно важную роль в творческих успехах Евгения Петровича. От всего сердца желаю Евгению Петровичу в связи с 80-летием доброго здоровья, новых блестящих творческих достижений, плодотворных проектов и научных контактов, семейного благополучия и счастья!

В. М. Фомин, доктор хабилитат, профессор, Почетный академик АН Молдовы

ACADEMIA DE ŞTIINŢE A MOLDOVEI A DEVENIT MEMBRU CORESPONDENT AL UNIUNII INTERNAŢIONALE A ACADEMIILOR

Despre acest lucru s-a anunţat la cea de-a 81-a sesiune a Uniunii Internaţionale a Academiilor, întrunită la Oslo în prima decadă a lunii iunie 2007. A.Ş.M. a fost reprezentată la sesiune de vicepreşedintele Academiei Mariana Şlapac care a identificat cu această ocazie noi oportunităţi de colaborare dintre savanţii moldoveni şi cei afiliaţi UIA.

Uniunea Internaţională a Academiilor a fost fondată în 1919, având drept scop realizarea proiectelor comune în domeniul ştiinţelor umanistice cu participarea celor mai prestigioase foruri ştiinţifice europene. Calitatea de membru corespondent al UIA presupune atât oportunităţi, cât şi responsabilităţi. Astfel, în următorii 4 ani Academia de Ştiinţe a Moldovei va trebui să demonstreze înaltului for ştiinţific internaţional că merită să devină membru cu drepturi depline.

În mesajul său de felicitare, adresat preşedintelui A.Ş.M, academicianului Gheorghe Duca, secretarul general adjunct al UIA, Jean Luc De Paepe, şi-a exprimat speranţa că Academia de Ştiinţe a Moldovei va participa la acţiunile desfăşurate sub egida acestei organizaţii şi va lansa noi proiecte inter-academice.

ALEXEI CAŞU, CEL DE-AL 8-lea LAUREAT AL PREMIULUI „ACADEMICIANUL C. SIBIRSCHI”

Premiul „Academicianul C. Sibirschi” - cea mai înaltă distincţie pentru cercetările ştiinţifice din domeniul matematicii în Republica Moldova – a fost decernat pentru anul de activitate 2007 (ediţia a VIII-a) profesorului universitar, doctorului habilitat **Alexei Caşu,** cercetător ştiinţific principal al Institutului de Matematică şi Informatică, A.Ş.M., pentru ciclul de lucrări „Radicali şi torsiuni în categoria modulelor”, connstituit din 3 cărţi şi 11 articole ştiinţifice.

Ciclul de lucrări se referă la teoria radicalilor şi a torsiunilor în categoria de module, o direcţie de cercetare foarte actuală în algebra modernă, cu multiple aplicaţii în diverse domenii (inele de câturi, localizări, echivalenţe etc.). Rezultatele principale pot fi formulate astfel: descrierea unor tipuri de preradicali prin diverse metode (clase de module, filtre de ideale etc.); clarificarea comportării radicalilor şi a torsiunilor la aplicarea functorilor principali; acţiunea unor functori asupra laticelor de submodule; radicali şi torsiuni în construcţii speciale (situaţia de adjuncţie, Morita contexte etc.); obţinerea unor echivalenţe de subcategorii cu ajutorul torsiunilor; aplicarea teoriei radicalilor la studierea unor clase remarcabile de module. Aceste rezultate au fost comunicate la diverse foruri ştiinţifice internaţionale de specialitate şi incluse în unele monografii importante din domeniu. Toate lucrările acestui ciclu poartă semnătura unui singur autor - **Alexei Caşu.**

Premiul „Academicianul C. Sibirschi”, în valoare de 1000 de dolari SUA, a fost instituit în 1999 de Organizaţia nonguvernamentală cu acelaşi nume, condusă de nepotul mult regretatului savant matematician, Val Sibirsky, fizician de specialitate, în prezent om de afaceri şi cetăţean al SUA. Organizaţia „Academicianul C. Sibirschi” şi-a propus drept scop de a stimula cercetările în domeniul matematicii şi de a încuraja tineretul studios şi cercetătorii prin acordarea unor burse şi stagii. În acest sens este de menţionat şi olimpiada la matematică pentru elevi ce se organizează anual în incinta Liceului „C. Sibirschi” din capitală.

Anterior laureaţi ai premiului „Academicianul C. Sibirschi” au devenit matematicienii – profesorii Boris Şcerbacov, Nicolae Vulpe, Nicolae Jităraşu, academicianul Vladimir Arnautov, membrul corespondent Mefodie Raţă, profesorii Dumitru Lozovanu, Mihai Popa, actualul director al Institutului de Matematică şi Informatică al A.Ş.M., academicianul Mitrofan Ciobanu, rectorul Universităţii de Stat din Tiraspol cu sediul la Chişinău.

Premiul „Academicianul C. Sibirschi” i-a fost înmânat lui Alexei Caşu de către sponsorul permanent al tuturor acţiunilor nominalizate, dl Val Sibirsky care vine special în acest scop din SUA la Chişinău.

Val Sibirschi a organizat în SUA Fundaţia Internaţională „Sybirsky Brothers” („Fraţii Sibirschi”).

CENTRUL ŞTIINŢIFICO-TEHNOLOGIC DIN UCRAINA DESCHIDE UŞILE PENTRU ŞTIINŢA DIN REPUBLICA MOLDOVA

În cadrul Săptămânii cu acest generic (28 mai – 2 iunie 2007) ce-a avut loc la Chişinău, Consiliul de administrare al STCU (Science and Technology Center in Ucraine – STCU) a anunţat primii trei câştigători ai concursului de proiecte, la care au fost invitaţi să participe cercetătorii din Moldova:

Proiectul 4032 **"Puterea şi eficienţa calculului natural: P sisteme (cu membrane) de tip neuronal",** în sumă de 193 699 Euro, pentru 36 luni, finanţat de către UE. Autorul proiectului **Dr. hab. Iurie Rogojin**, Instututul de Matematică şi Informatică al A.Ş.M. În cadrul acestui proiect vor fi analizate aspectele calculului natural, evoluţionist sau genetic, precum şi cel biomolecular - calculul cu molecule biologice. Aceste abordări neordinare promit atingerea unor perspective de performanţă în domeniul evaluării şi soluţionării în viitorul apropiat a problemelor dificile în aspect computaţional. Proiectul întruneşte cercetători din diferite domenii ale ştiinţei: informatica teoretică, matematica, biologia. Majoritatea modelelor matematice, elaborate în cadrul proiectului, sunt preconizate de a fi realizate şi prin modele computaţionale. Rezultatele obţinute vor putea fi implementate în teoria calculului paralel, algebra computaţională, lingvistică, sisteme biologice etc.

Proiectul 4066 **"Elaborarea unui aparat medical multifuncţional şi a metodelor noi de electroterapie cu utilizare în diverse domenii ale medicinii",** în valoare de 142 627 Euro, este planificat pentru 36 luni, finanţat de către UE. Autor de proiect **Dr. Oleg Rejep**, Întreprinderea Ştiinţifică Centrul de Elaborare a Sistemelor Industriale de Dirijare (Î.Ş. CESID), în comun cu Universitatea de Medicină şi Farmacie "N. Testemiţanu". Conform acestui proiect va fi elaborat un aparat medical multifuncţional în baza unui prototip existent şi a metodelor noi de electroterapie cu utilizare în diverse domenii ale medicinii. În cadrul lucrării vor fi efectuate cercetări clinice şi paraclinice pentru evaluarea eficienţei tratamentului, vor fi elaborate metode concrete în acest sens. Aplicarea aparatului propus va permite de a ameliora esenţial calitatea tratamentului în cazul diferitelor patologii şi anume: sindromul algic; diverse afecţiuni neurologice; etilism cronic şi narcomanii; corecţia sistemului imun.

Proiectul mixt 3745 Republica Moldova. – Ucraina, întitulat **„Modificări structurale post-tehnologice a semiconductorilor calcogenici vitroşi pentru aplicaţii în dispozitive multifuncţionale"**, în sumă de 199 867 USD, pentru 36 luni, finanţat de Canada. Costul investigaţiilor, programate în Republica Moldova, constituie 61 185 USD. Autori de proiect **Prof. Oleg Shpotyuk,** Întreprinderea Ştiinţifică de Cercetare „CARAT" din Lvov, Ucraina, **dr. hab. Mihail Iovu**, Centrul de Optoelectronică al Institutului de Fizică Aplicată al A.Ş.M., şi **membrul corespondent Ivan Blonskyy,** Institutul de Fizică al Academiei Naţionale de Ştiinţe din Ucraina, Kiev. Proiectul îşi propune crearea cu eforturi comune de materiale noi prin metode moderne netradiţionale şi elaborarea în baza lor a dispozitivelor optoelectronice multifuncţionale. Aceasta înseamnă, că unul şi acelaşi aparat va fi utilizat pentru a detecta şi măsura câţiva parametri fizici: temperatura, umiditatea, prezenţa gazelor toxice etc. Pentru îndeplinirea obiectivelor proiectului vor fi utilizate potenţialul ştiinţific şi bazele tehnico-materiale ale trei colective ştiinţifice nominalizate, recunoscute pe larg nu numai în spaţiul ex-sovietic, dar şi în plan mondial. Realizarea acestui proiect, finanţat de Canada, prezintă un mare interes pentru 30 de universităţi, 16 instituţii de cercetare şi 9 întreprinderi industriale din Canada, SUA, Franţa, Germania, Japonia, Polonia, România ş.a., care vor putea beneficia de aceste rezultate.

Amintim, că Centrul Ştiinţifico-Tehnologic din Ucraina (Science and Technology Center in Ucraine – STCU) este o organizaţie interguvernamentală, creată de către ţările Uniunii Europene, SUA, Canada şi Ucraina la 25 octombrie 1993. În anul 2003 Republica Moldova a aderat la Acordul de Constituire a acestui Centru, fiind a cincea la număr, după Azerbaigean, Georgia, Ucraina şi Uzbekistan. Activitatea STCU este orientată spre susţinerea cercetătorilor, în special, a celor care au efectuat investigaţii cu tangenţă în problemele complexului militar sovietic, la redirecţionarea şi valorificarea potenţialului ştiinţific în scopuri paşnice, la dezvoltarea durabilă a economiei. Cooperarea cu STCU oferă cercetătorilor autohtoni o nouă posibilitate de extindere a finanţării sferei ştiinţei şi inovării din Republica Moldova.

SIMPOZION INTERNAȚIONAL „NANO – 2007”

Între 20-22 septembrie curent, în incinta Academiei de Ştiinţe a Moldovei şi-a desfăşurat lucrările Simpozionul internaţional cu genericul ***„Fenomene la scară nanometrică – aspecte fundamentale şi aplicative”.*** Manifestarea a întrunit personalităţi notorii din Germania, Rusia, Italia, Australia, Ucraina, Belarusi, România, Slovenia şi Republica Moldova.

În cuvântul de salut adresat participanţilor la Simpozion acad. Gheorghe Duca, preşedintele Academiei de Ştiinţe a Moldovei, a subliniat importanţa evenimentului pentru cooperarea ştiinţifică internaţională în domeniul nominalizat. „Nanotehnologiile în prezent, - a menţionat vorbitorul, - uneşte savanţi din diferite domenii ale fizicii, chimiei, biologiei, matematicii, medicinii, creând condiţii de soluţionare în comun a problemelor ştiinţifice de importanţă majoră pentru viitorul umanităţii”.

Preşedintele A.Ş.M. a specificat că în prezent nanotehnologiile, create în laboratoarele ştiinţifice, sunt tot mai solicitate. Actualmente volumul produselor nano se evaluează la circa 10 mln. dolari SUA. Conform pronosticurilor experţilor, în timpul apropiat se va produce o explozie adevărată în ce priveşte implementarea nanotehnologiilor, astfel încât către anul 2015 volumul produselor nano de pe piaţă se va cifra la circa 350 mln. dolari. „Este foarte important să menţinem un nivel înalt al cercetărilor în domeniul nanotehnologiilor, integrându-ne cu mai multă fermitate în cooperarea ştiinţifică internaţională” - a conchis acad. Gheorghe Duca.

Prezent la şedinţa plenară dl Nikolaus von der Wenge Graf Lambsdorf, Ambasador Extraordinar şi Plenipotenţiar al Germaniei în Republica Moldova, a salutat înaltul for ştiinţific, menţionând că ţara gazdă a acestui Simpozion dispune de un potenţial ştiinţific valoros şi că e important să se ştie în lume despre existenţa în Republica Moldova a unor savanţi de bună calitate

În continuarea şedinţei plenare membrul corespondent Ion Tighineanu, vicepreşedinte al A.Ş.M., codirector al Comitetului de organizare al Simpozionului nominalizat, a prezentat un raport cu privire la reforma ştiinţei şi inovării în Republica Moldova. El s-a referit la etapele realizării reformei, rezultatele obţinute, la problemele cu care se confruntă comunitatea ştiinţifică din ţară şi soluţiile pentru depăşirea acestora.

Oaspetele de onoare al Simpozionului, acad. Alexei Sissakian, director al Institutului Unificat de Cercetări Nucleare din Dubna, Rusia, personalitate ştiinţifică de primă mărime în lume, a prezentat raportul „Nanotehnologii în zona economică liberă de la Dubna”. La cercetările desfăşurate de acest institut cu statut european participă în prezent 18 state membre, inclusiv Republica Moldova, şi 5 membri asociaţi. Activitatea ştiinţifică se axează pe trei direcţii: studii fundamentale, inovaţii tehnologice şi programe educaţionale.

Acad. Alexei Sissakian a informat asistenţa despre cercetările de performanţă care se realizează în institut. Bunăoară, cel de-al 105-lea element din Tabelul lui Mendeleev a fost numit *Dubnium,* în onoarea oraşului în care a fost descoperit. De altfel, cu sprijinul specialiştilor de la Dubna, vor fi deschise centre aplicative cu accelerator în statele membre la solicitarea acestora.

Acad. Alexei Sissakian s-a referit şi la extinderea programelor educaţionale, dat fiind faptul că pregătirea cadrelor ştiinţifice cu profil real rămâne a fi o problemă foarte acută în mai multe ţări, inclusiv în Republica Moldova. Mulţi fizicieni moldoveni au făcut şcoala ştiinţifică de la Dubna, renumită prin baza-i experimentală excelentă, acolo aflându-se permanent 4-6 cercetători din republica noastră. De studii alese, de aparatele şi utilajul modern al acestui centru remarcabil ar putea beneficia mai mulţi tineri din Moldova, precum o fac, bunăoară, cei din Georgia şi Armenia. La noi în ţară, însă, din păcate, interesul faţă de fizică şi alte domenii ale ştiinţelor reale rămâne redus.

Tot în prima zi de lucru a Simpozionului, reprezentanţi ai Consiliului de Cercetare din Germania au informat despre programele de proiecte ştiinţifice în domeniul nanotehnologiilor, oferite de ţara lor.

Bun de tipar 26.09.2007
Format 60x84/8
Coli de tipar 11,5
Comanda nr. 66
Tiraj 500

Tipografia Academiei de Ştiinţe a Moldovei,
mun. Chişinău, str. Petru Movilă, 8